

ORGANIZACIJA ZNANJA

Gotterbarn

"Etiziranje" v informacijski družbi

Ceder/Pivec/Žilič Fišer

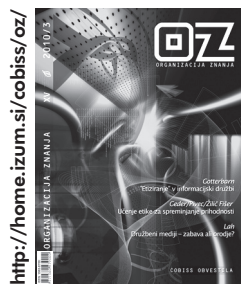
Učenje etike za spreminjanje prihodnosti

Lah

Družbeni mediji – zabava ali orodje?

ORGANIZACIJA ZNANJA
letnik 15, zvezek 3, 2010

ČLANKI

- Donald Gotterbarn*
"Etiziranje" v informacijski družbi – tveganje zaradi pomanjkljive usposobljenosti 91
- Mateja Geder, Franci Pivec, Suzana Žilič Fišer*
Učenje etike za spreminjanje prihodnosti 96
- Sergej Lah*
Družbeni mediji – zabava ali orodje? 100

KRONIKA

- Podmelška fara skozi čas 109

POROČILA

- Breda Emeršič*
Konferenca *Content Strategy Forum 2010* 113
- Marta Seljak*
Generalna skupščina ISSN 117
- Metka Bakan Toplak, Breda Emeršič*
Forum *Zajem, arhiviranje, upravljanje in hramba podatkov* 119
- Andrej Korošec, Darinka Šeško*
Konferenca *CRIS 2010* 125
- Metka Bakan Toplak*
Seminar *Uvod v ISO/IEC 15504 – SPICE* 129
- Miro Kolarič*
Konferenca *ALA 2010* 134

OCENE

- A. Wu in A. Mitchell: *Mass Management of E-Book Catalog Records* 138

ORGANIZACIJA ZNANJA

ISSN: 1580-979X

Vpis v razvid medijev MK pod številko 337.

Ustanovitelj in izdajatelj

Institut informacijskih znanosti Maribor

Za izdajatelja: mag. Tomaž Seljak

Odgovorni urednik: mag. Franci Pivec

Naslov uredništva

Uredništvo OZ

Institut informacijskih znanosti

Prešernova 17, 2000 Maribor

e-pošta: oz@izum.si

telefon: 02 2520-402

faks: 02 2524-334

Uredniški odbor

dr. Maks Gerkeš (Maribor), Žaklina Gjalevska (Skopje),
mag. Janez Jug (Ljubljana), Nadja D. Karačodžukova
(Sofija), dr. Stela Filipi Matutinović (Beograd), dr. Ismet
Ovčina (Sarajevo), mag. Franci Pivec (Maribor), dr.
Marta Seljak (Maribor), dr. Tvrto M. Šercar (Maribor),
dr. Zdravko Vukčević (Podgorica)

Uredništvo

Tehnično urejanje: Miran Lešič

Lektoriranje: dr. Renata Zadravec Pešec

Oblikovanje naslovnice: Andrej Senica

Tisk

Grafiti studio Maribor

Naklada

1000 izvodov

Elektronska verzija

<http://home.izum.si/cobiss/oz/>

Revija izhaja četrtletno. Cena posamezne številke je 4 EUR.
Letna naročnina je 16 EUR, za študente 8 EUR. Za člane
COBISS je naročnina všteta v članarino.

Publikacija sodi med proizvode, za katere se plačuje 8,5-odstotni davek od prometa blaga in storitev na osnovi 7. točke 25. člena Zakona o davku na dodano vrednost.
--

"ETIZIRANJE" V INFORMACIJSKI DRUŽBI

TVEGANJE ZARADI POMANJKLJIVE USPOSOBLJENOSTI

Donald Gotterbarn

Ethics Research Institute
East Tennessee State University

Kontaktne naslov:
gotterba@etsu.edu

Izveček

Pozitivni obeti tehnologije za izpolnitev najboljšega v človeku se lahko končajo z nepričakovanimi polomi ali uporabnimi sistemi. Ko programsko opremo razvijajo zlobni ljudje, so škodljivi rezultati razumljivi. Na nesrečo pa se zelo pogosto dogaja, da takšni rezultati nastanejo tudi v primerih, ko sisteme razvijajo dobronamerni ljudje. Enaki problemi so lastni tudi razvoju in uporabi konvergenčnih tehnologij. Srčni spodbujevalnik, ki ga preoblikuje maščevalni heker, ima čisto drugačne posledice kot razgradnja glasbene mape v računalniku. Glavni razlogi, da tudi dobri ljudje oblikujejo sisteme s škodljivimi posledicami, so povezani z načinom, kako razvijamo programsko opremo, kako upoštevamo vse deležnike in na katero vrsto tveganja se osredotočimo.

Ključne besede

"etiziranje", konvergenčne tehnologije, etika učenja, etični kodeks

Abstract

Technology's positive promises for fulfillment of what is best in humankind often result in unexpected disasters or usable systems. When malevolent people develop software such adverse outcomes are understandable. Unfortunately, too frequently, even the systems developed by good well-intentioned people have similar negative results. These problems are compounded in the development and use of convergent technologies. A pacemaker which can be modified by a vengeful hacker has more significant consequences than the deletion of my song files. Major causes of harmful consequences of systems designed by good people are related to: the way in which we develop software, the kinds of stakeholders considered, and the types of risks we focus on.

Keywords

"ethicing", convergent technology, ethics of learning, code of ethics

UVOD

Organizacija združenih narodov je razglasila 17. maj za Svetovni dan informacijske družbe, da bi usmerila pozornost na možnosti, ki jih družbam in ekonomijam ponuja uporaba interneta in drugih informacijskih in komunikacijskih tehnologij, in da bi prispevala k premoščanju digitalnega razkoraka v svetu.

Obravnaval bom pomen etike v informacijski družbi. Nastanek informacijske družbe namreč predstavlja številne prednosti za nas vse. Naša odvisnost od informacij je iz dneva v dan večja, pri čemer pa uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) prinaša odločilne prednosti. Močno vpliva na način našega življenja, delo, socializacijo, učenje, medsebojno sodelovanje in zabavo. Tega se morajo zavedati tako razvijalci programske opreme kot njeni uporabniki.

Trdno verjamem v pozitivni doprinos računalništva. Sam lahko danes prav zaradi sodobne medicinske tehnologije spet fotografiram, čeprav sem skoraj oslepel. Konvergenčno tehnologij razumem kot nadaljnji celovit korak v razvoju računalništva. Ko to trdim, imam v mislih tudi določene omejitve, znotraj katerih to drži in jih bo treba upoštevati tudi v prihodnosti. Gre za splošno teorijo in družbeni model, s katerima moramo računati pri razvoju računalništva kot tudi pri konvergenčni tehnologiji. Prihodnji razvoj je v veliki meri odvisen od tega, kako ju razumemo, in to bo v središču pozornosti mojega prispevka.

STOPNJE DRUŽBENO-KULTURNEGA RAZVOJA

Za izhodišče sem si izbral ugotovitve Margaret Mead, sociologinje, ki raziskuje vzorce procesov učenja in akulturacije ter še posebej etičnega dozorevanja. Njeni

modeli mi pomagajo razumeti nekatere probleme v razvoju računalništva in še posebej sedanjo fazo razvoja, ki jo označujemo s tehnološko konvergenco.

Načini, kako se učimo, so definirani z elementi kulturnega modela, v katerem živimo, pri čemer je prisoten tudi vpliv tehnologije na učenje. Stopnje učenja etike – česa se naučimo na določeni stopnji – so tesno povezane z našim doživetjem odnosa med etiko in tehnologijo. Ponazarjajo naše etično dozorevanje. Govorimo o treh stopnjah, ki se opirajo na tri kulturne sisteme, kot jih je opredelila Meadova po kriteriju, kdo se uči od koga:

1. Kulture, v katerih je napredek počasen in se otroci vsega naučijo od svojih staršev. Tako so se v starih časih prenašale tudi rokodelske veščine med generacijami. Spremembe so bile komaj opazne.
2. Kulture, v katerih je napredek zmeren in se oboji, otroci in starši, učijo od najsposobnejših v svojem okolju. Takšno je bilo učenje v industrijski dobi.
3. Kulture, v katerih je napredek tako hiter, da se starši učijo od svojih otrok, otroci pa si prizadevajo čim hitreje zavreči stare zmote. Iz računalništva poznamo Moorejev zakon, po katerem se vsakih 18 mesecev znanje podvoji (Moore govori o hitrosti procesorja) in iz tega si lahko enostavno izračunamo, kdaj se je treba začeti učiti od svojih otrok. Na odpadu so že nepopisne količine zastarelih tehnologij!

Vendar ne gre zgolj za to, od koga se učimo, pač pa tudi za njihove vrednote in za njihove izkušnje, kar je Meadova prikazala v splošnem modelu (slika 1).

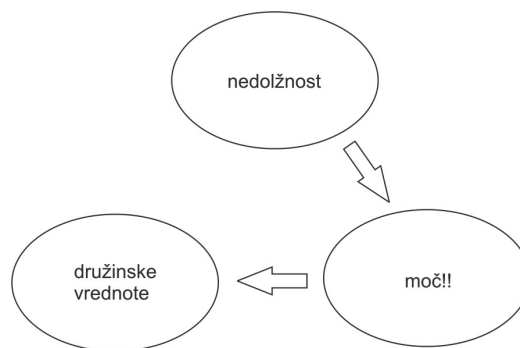

Slika 1: Model tehnologije in etike učenja

Presenetljivo je, kako se v računalništvu – in na sploh pri tehnoloških spremembah – ponavljajo celo vzorci, ki jih je Meadova odkrila pri raziskovanju družbenih sprememb v primitivnem okolju Samoe. Vedno gre za preplet tehnologije in etike in ti vzorci so relevantni tudi za konvergenčne tehnologije. Meadova je opredelila naslednje stopnje družbeno-kulturnega razvoja:

- doba nedolžnosti, ko so izbire neškodljive in nedolžne, zgolj otroške spolne igrice;
- doba odraščanja, ko pridobivanje polne moči spremljajo problemi zaradi njene neprimerne uporabe;
- družinska doba (plemenske vrednote), ko obstaja zavedanje o povezanosti plemenskega življenja in spoštovanja vrednot.

Prepričan sem, da so navedene stopnje etičnega razvoja odličen model za razumevanje razvoja etike IKT. Pri shematskem prikazu izhajam iz posplošenega modela družbeno-kulturnega razvoja (slika 2).

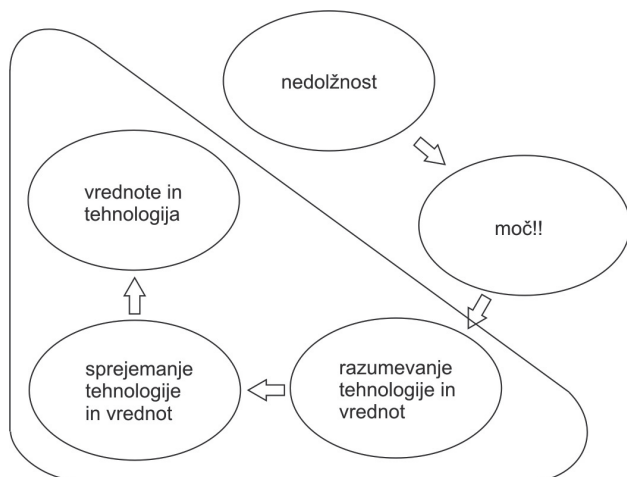

Slika 2: Družbeno-kulturni razvoj

Tudi pri razvoju informatikov prepoznamo:

- dobo nedolžnosti, ko v računalništvu naivno vidijo zgolj pozitivno plat, ne da bi se zavedali kakršnih koli etičnih problemov ali razmišljali o kakšnih vrednotah;
- dobo odraščanja, ko imajo težave z nadzorovanjem svojih sposobnosti, nastopajo kot računalniški "mačoti" ter so tako očarani od lastne moči nad strojem, da jo projicirajo tudi na družbeno okolje in pri tem ne upoštevajo nobenih vrednot in odgovornosti ter se imajo za nekakšne vrače;
- družinsko dobo ali dobo plemenskih vrednot, ko znajo povezati človeške vrednote s tehnologijo, ker dojemajo neločljivost obojega, kar jih navaja k spoštovanju kodeksov, standardov in profesionalnosti – vedo, da s tehnologijo uveljavljajo določeno etiko in da je to velika odgovornost.

Na ta način dobimo cikel (slika 3), kjer je tretja stopnja razdeljena v dve podstopnji.

Slika 3: Tehnološko-etični razvoj (IKT)

STOPNJE V RAZVOJU RAČUNALNIŠTVA GLEDE NA ETIKO

O dobi nedolžnosti v razvoju računalništva lahko govorimo do leta 1980, ko še ni bilo "slabih dečkov". Z novim področjem so se ukvarjali strokovnjaki s področja logike in matematike. Svoje naloge v razvoju so opravljali z navdušenjem in učinkovito ter z velikim občutkom za potrebe uporabnikov, ki so jim praviloma puščali odprta "zadnja vrata" za morebitne prilagoditve in spremembe. Veljalo je: "Etika ni naš problem, ker smo mi sami dobri dečki."

Sledilo je obdobje prekipevajoče moči, ko je bilo vse v rokah programerskih "kavbojev". Ti so delovali po načelu: "Ti samo povej, kaj bi rad, pa bom pripravil "mašino", da bo to naredila! Pravzaprav pa vem bolje od tebe, kaj je zate najboljša!" Etika pri tem nima kaj opraviti, ker je programiranje etično nevtrarno opravilo. Taki "kavboji" so bili še znosni, dokler se niso ob pojavu osebnih računalnikov nepopisno namnožili in domala slehernik je dobil priložnost, da igra "dobrega" ali "slabega dečka". Glede tega so se lahko preizkusili recimo pri plagiatstvu, ki ga je omogočala programska oprema za urejanje besedil. Podobno izbiro so imeli glede piratstva. Zaenkrat so raketni sistemi ali sistemi za prečiščevanje pitne vode še varni, ampak kako dolgo?

Z računalnikom lahko počnem vse mogoče, ampak česa se bom v resnici lotil? V obdobju nedolžnosti so se v programe praviloma vgrajevala "zadnja vrata", to pa je v kavbojskih časih postal resen problem. Vlade so z vsemi sredstvi spodbujale informatizacijo in bile pri tem kar uspešne, saj je danes vse na računalnikih. Slovenija je bila pri tem še posebej zavzeta, saj je imela v začetku tega desetletja celo posebno ministrstvo za informacijsko družbo. Ko pa se je računalništvo razširilo, se je odnos med vrednotami in tehnologijo resno zaostрил. Slovensko

društvo Informatika je aktivno poseglo v dogajanje s prevodi programskih dokumentov EU in s sprejetjem poklicnega kodeksa informatikov. Odrpito pa ostaja vprašanje, kako je z vladnimi standardi na tem področju, kako je urejeno licenciranje programerjev in na kakšen način so spoznanja o družbenih vplivih IKT vključena v študijske programe računalništva?

Profesionalnost na področju IKT pomeni obvladovanje številnih aplikacij in učinkovitih sistemov. Zasnovana je na preverjenih sposobnostih, izhajajočih iz izobrazbe in izkušenj. Zelo bistven pa je tudi etični kodeks, ki zahteva prevzemanje odgovornosti za razvoj višjih stopenj urejenosti. Profesionalci si vedno prizadevajo za maksimiranje pozitivnih učinkov IKT, kar presega delovanje po "logiki najmanjšega napora". Ko se profesionallec odloči, da bo razvil sistem, je to etična odločitev o sodelovanju z naročnikom, o upoštevanju stranskih uporabnikov in drugih deležnikov. Če se odloči, da jih bo obšel, je to še kakó moralno vprašanje. Biti profesionalec skratka pomeni veliko več kot razpolagati s šolsko diplomo iz neke stroke.

Razvijanje tehnologije je v resnici že "etiziranje". Pri tem ni v ospredju samopodoba strokovnjaka, ampak rezultati, ki jih s svojo sposobnostjo dosega v družbenem okolju. Pri razvoju se vedno znova vračamo na začetek ciklusa, na stopnjo akulturacije: korak v novo smer vodi v nepredvidene situacije glede na to, koga se dotaknemo in kako. Vsakič začnemo s pozicije nedolžnosti in se sklicujemo na najboljše namene. Bistveno je, da ne ostanemo pri tem, ampak se intenzivno učimo z vpogledom v družbene vplive tehnologije, upoštevaje kulturno in etično razsežnost. Problem je, ker vedno znova prihajamo v to stanje in če nimamo pojma o računalniški etiki, bomo neprestano presenečeni in nepripravljeni.

Resna težava je, da tudi etika ni pripravljena na razmere, ki nastajajo z uporabo IKT. Navajeni smo, da:

- nas o odnosih v skupnosti poučijo starši,
- nam šola pokaže veljavne vzorce obnašanja,
- država določi pravni okvir,
- vera pomaga z zapovedmi in duhovnimi nasveti.

Ampak v vseh teh tradicionalnih postopkih ne zvemo ničesar o:

- elektronskem zalezovanju,
- kraji, ne da bi se dotaknili artefakta,
- lastništvu nad besedo,
- pravici do snemanja,
- odnosu Svetega pisma do tviterja (angl. *twitter*),
- še sto podobnih zadevah.

Tradicionalna etika se ob takšnih vprašanjih popolnoma zmede.

POJAV KONVERGENČNIH TEHNOLOGIJ

Prepričan sem, da konvergenčne tehnologije predstavljajo naslednji korak v razvoju računalništva kot način za pospeševanje hitrosti sprememb in njihovo širjenje. Ker s tem nimamo izkušenj, nas nova tehnologija spravlja v negotovost.

Brez dvoma morajo tudi konvergenčne tehnologije skozi opisani cikel zorenja, a s tem dopolnilom, da pri tem potrebujemo še pripravljenost uporabnikov. Združujejo se orodja, ki smo jih vajeni obvladovati ločeno: kalkulator, centralni sistem, osebni računalnik, iPod, internet, mobilni telefon ... Z njimi si pomagamo pri volitvah, oborožitvi, vodenju države itd., vse do nanotehnološkega čipa RFID pod kožo našega štirinožnega ljubljence.

Če bi v večji meri upoštevali "etizacijo" servisov, realiziranih iz IKT, bi nam to že danes prineslo številne in prijaznejše rešitve od obstoječih. Recimo pri XP-verziji Windowsov si lahko prilagodite velikost črk v osnovnem besedilu, ampak program tega ne upošteva pri podčrtnih opombah. Lahko bi programsko preprečili zlorabo nadzornih sistemov za zasledovanje zaposlenih. Takih možnosti proaktivne anticipacije etičnega in družbenega tveganja pri porabi IKT in njihovega zmanjševanja ali odpravljanja s programskimi rešitvami je ogromno, niso pa uporabljene pod pretvezo, "da se poštene ljudje nimajo česa bati".

Sodobna tehnologija je polna presenečenj in konvergenca to še močno potencira. Problem je, če človek do tega ne zna zavzeti nobenega drugega odnosa kot začudenje. Tehnologija, ki mi je pomagala pri operaciji oči, se sicer uporablja za vodenje uničevalnih raket. Je bil res potreben motiv strupenega sovraštva, da so kaj takega razvili in potem morda uporabili še v humane namene? Družba ima vendar dolžnost, da minimalizira skušnjave nedopustne uporabe računalnikov. Tudi kot posamezniki smo odgovorni, da se upremo takšnim skušnjavam. Strokovnjaki za IKT ne bi smeli podpirati zlorab tehnologije za namene, ki so sprti s humanostjo.

Ni lahko biti etičen in "etiziranje" zahteva pozitivno omejevanje in obvladovanje nevarnosti, ki grozi ljudem na vseh koncih in krajih. Zgolj opozorilne nalepke za nevarnost pač niso dovolj, ampak so potrebni veliko bolj angažirani odzivi.

Konvergenčna tehnologija je upravičen razlog za proslavljanje, a le pod pogojem, da z njo ravnamo etično. Lahko pa je razlog za strah in pesimizem, če smo etično nezreli in skupaj z nosilci odločanja pritrjujemo vsakršni njeni uporabi.

BITI DOBER NI DOVOLJ DOBRO

Pretekle izkušnje nam ne dajejo dovolj jasnega odgovora o etičnih posledicah novih tehnologij. Te so vse bolj kompleksne, zato se moramo bolj poglobiti v razvojno tveganje. Treba je skrbno preveriti, kdo vse je pri tem udeležen. In treba je delovati hitro in upoštevati cikel etičnega dozorevanja. Predvsem pa je treba takoj in odločno zavreči iluzijo o vrednostno nevtralni tehnologiji.

Za "etizacijo" konvergenčne tehnologije so potrebni naslednji koraki:

- Etični kodeksi: treba je preseči preveč splošne etične kodekse, ki ostajajo na stopnji nedolžnosti, s predpostavko "vsi smo poštenjaki". Moja ambicija je vzpostavitev mednarodnega kodeksa za programsko inženirstvo, ki bi imel takojšnje, konkretne posledice.
- Zakonodaja: to je dinosaver, ki je prepočasen za učinkovit spoprijem z vse hitrejšimi spremembami na tehnološkem področju.
- EGAIS: raziskovalni projekt EU (v katerem sodeluje tudi IZUM – opom. prev.) o etičnem obvladovanju nastajajočih tehnologij, ki naj bi prispeval usmeritve in napotke za upravljanje tehnološkega razvoja.
- Individualna pripravljenost: odločenost strokovnjakov za IKT, da bodo prispevali k "etizaciji" tehnologije.

Poudariti je treba, da informacijska družba ne more biti pravi cilj, če se opira na nereflektirano, neobvladovano uporabo novih tehnologij.

Nujna je osebna angažiranost strokovnjakov za IKT pri:

- identificiranju potencialnih etičnih problemov v vsakokratnem kontekstu,
- identificiranju razlogov za nastanek takšnih problemov,
- opredelitvi alternativnih rešitev,
- opredelitvi pričakovanih rezultatov in presoji smiselnosti uvajanja ali opuščanja alternativnih rešitev,
- izbiri delujočih orodij in sistemov ter njihovi tehnični in etični evalvaciji,
- prepoznavanju lastne odgovornosti,
- učinkoviti javni komunikaciji o teh vprašanjih.

Ne smemo spregledati, da običajno ne obstajata zgolj dve možnosti in da mnoge opcije niso razvidne že na prvi pogled. Najpogostejša napaka je zmanjševanje vloge uporabnikov, ko preprosto nočemo videti vseh ljudi, ki jih prizadene neka rešitev. Ni preprosto zajeti celotnega družbenega konteksta, čeprav bi ga morali. Po drugi strani pa se pogosto zgodi, da se zgubimo v kompleksnosti sodobne tehnologije.

Dobrodošla so Stališča o vplivu razvoja programske opreme (SoDIS – Software Development Impact Statements), ki zajemajo:

- proaktivno stališče do vplivov na okolje;
- utemeljenost vseh funkcij programske opreme z odgovori na vprašanje, kako bo vplivala na ljudi v določenem kontekstu; če negativno, se je treba vrniti na začetek, če pozitivno, pa lahko naredimo naslednji korak.

Biti etičen pomeni, da smo pri doseganju pozitivnih plati uporabe upoštevali tako posameznike kot skupnost in da so nas pri tem vodili dobri nameni. Pomeni prizadevanje, da bi razvoj IKT in uporaba le-te temeljila na najvišjih etičnih vrednotah, kar morajo sprejeti tudi uporabniki.

Lotimo se torej "etiziranja" in ne pozabimo, da pri tem niso odločilne besede, ampak naša dejanja ter njihov vpliv na svet okoli nas.

(Prevedel in priredil po magnetogramskem zapisu Franci Pivec.)

UČENJE ETIKE ZA SPREMINJANJE PRIHODNOSTI

Mateja Geder

DOBA Fakulteta, Maribor

Kontaktni naslov:
mateja.geder@doba.si

Franci Pivec

Institut informacijskih znanosti
Maribor

Kontaktni naslov:
franci.pivec@izum.si

Suzana Žilič Fišer

Univerza v Mariboru,
Fakulteta za elektrotehniko,
računalništvo in informatiko

Kontaktni naslov:
suzana.zf@uni-mb.si

Izvleček

Sedma konferenca IFIP "Human Choice and Computers" leta 2006 v Mariboru je potrdila spoznanje Roba Klinga, da igrajo računalniške tehnologije ključno vlogo pri preobrazbi osnovnih družbenih odnosov med posamezniki, skupinami in institucijami. Informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT) lahko prinese ljudem svobodo ali suženjstvo, odvisno od njihovega zavedanja, da "ni visoke tehnologije brez visoke etičnosti". Izrazita pervazivnost IKT in njen globalni vpliv generirajo številne etične dileme, ki jih računalniški strokovnjaki ne morejo razreševati brez primerne etične izobrazbe. Moralna zrelost bi morala biti eden temeljnih ciljev univerze, kar podrobneje razčlenjujeta Kohlberg in Tavani. To izhaja tudi iz same "ideje univerze", ki jo je treba zaradi pojava IKT na novo premisliti. Med študenti že prevladujejo "digitalni domačini", kar ima posledice za celotno strukturo visokega šolstva, še posebej pa za uresničevanje njegovega etičnega poslanstva. Na to se nanašajo tudi National Education Technology Standards (NETS), ki jih priporočamo slovenskemu visokemu šolstvu v posvojitve.

Ključne besede

HCC7, etični vpliv IKT, Moorsov zakon, etična zrelost, ideja univerze, e-učenje, učenje etike, digitalni po rojstvu, moralni jeziki, NETS

Abstract

The seventh IFIP "Human Choice and Computers" Conference held in Maribor in 2006 confirmed Rob Kling's statement that computer technologies play a key role in the transformation of social relationships – between individuals as well as within communities and institutions. ICT can bring freedom or slavery to people, depending on their awareness of the fact that "High technology requires high ethics." (Zemanek) Pronounced pervasiveness of ICT and its global impact generate many ethical dilemmas, which cannot be resolved by computer experts if they do not have adequate ethical education. Moral maturity should be one of the basic goals of a university, which is analysed in detail by Kohlberg and Tavani. This arises from the "Idea of the University", which must be reconsidered due to the emergence of ICT. "Digital natives" make up the majority of students, which has consequences for the entire higher education structure, and in particular, for the fulfilment of its ethical mission. (Nash, Callahan). The National Education Technology Standards (NETS), for which we recommend to be adopted by the Slovene high education system, refer to this.

Keywords

HCC7, ethical influence of ICT, Moor's Law, ethical maturity, idea of the university, e-learning, learning of ethics, digital natives, moral languages, NETS

MARIBORSKE USMERITVE HCC7

Leta 2006 je IFIP-TC9 v Mariboru organiziral 7. mednarodno konferenco Human Choice and Computers (HCC7) z naslovom *Social Informatics: An Information Society for All?*. Posvečena je bila spominu na Roba Klinga, njen "idejni vodja" pa je med razlogi za izbiro naslova konference navedel "zaskrbljenost glede posledic

informacijske tehnologije. Mnoge spremembe so nepričakovane in nezaželene, zato na njihovo uvajanje ni mogoče gledati kot na deterministični proces ... Družbena informatika se ne sme obnašati kot kakšen vsevedni opazovalec, ki deli očitke za napake in polome, ki se ljudem dogajajo v zvezi z IKT. Nekatere alternative so dobre, druge slabe. Izbira je etično vprašanje. Z njo se širi okvir etičnega računalništva. V odnosu do

enostranskih etičnih pogledov želi družbena informatika zajeti vse vidike uporabe, razvoja in izvedbe kot moralna vprašanja dobrega proti zlu, pri čemer so interesi ljudi na prvem mestu." (Berleur, 2006, 4)

Udeležence mariborske konference je uvodoma nagovoril Heinz Zemanek, ustanovitelj TC9, z glasnim opozorilom: "Ni visoke tehnologije brez visoke etičnosti!" Tega se je treba zavedati, ko tehnološke projekte načrtujemo, ne pa šele, ko smo soočeni z njihovimi posledicami. Iz tega pa tudi izhaja, da se je treba enako kot za reševanje tehničnih problemov usposobiti tudi za reševanje etičnih dilem. Gre za bistveno vprašanje formiranja računalniških strokovnjakov, od katerih pričakujemo, da bodo odigrali bistveno vlogo pri oblikovanju informacijske družbe.

IKT – OSVOBODITELJ ALI TIRAN?

Revolucionarne tehnologije generirajo številne etične probleme, za katere družbeno okolje nima izdelanih odgovorov. Konvergenca tehnologij pa povzroča še dodatna vprašanja, ko se iste tehnologije pojavljajo v nepredvidenih družbenih kontekstih. (Moor, 2005) Pervazivnost, značilna za te tehnologije pomeni, da zelo hitro prodrejo do zelo širokega kroga uporabnikov, samo še pogloblja njeno etično problematičnost. O tem govori Moorov zakon: Bolj ko tehnološka revolucija širi svoj družbeni vpliv, večji so etični problemi, ki jih povzroča. Tradicionalno etično mišljenje ni pripravljeno na take izzive.

Tehnologija nas osvobaja, ko nam omogoča višji življenjski standard, razširja možnosti izbire, daje več prostega časa in pospešuje komunikacijo. Obenem pa nas tiranizira, ko uniformira masovno družbo, nas utesnjuje v storilnost, uveljavlja brezosebno in manipuliranje z ljudmi, se izmika našemu nadzoru ter je vzrok odtujenosti. Politika jo s pridom uporablja za povečevanje svoje moči. Committe for Scientific Freedom and Responsibility (CSFR) je sestavil seznam najpogostejših etičnih žarišč, ki jih povzroča razvoj IKT: spoštovanje osebnosti, zasebnost, zaupnost, privolitve (angl. *informed consent*), anonimnost, škodljivost/koristnost za udeležence, škodljivost/koristnost za skupnost, javni/zasebni prostor, pravičnost, medkulturno sožitje, posebne/ranljive skupine, goljufanje, prikrivanje, konflikt interesov, zloraba raziskav.

Na nekatera posebej občutljiva področja tehnološkega razvoja, kjer nastajajo resni etični konflikti, so posegle vplivne mednarodne organizacije z določitvijo etičnih standardov (npr. Universal Declaration on the Protection of the Human Genome and Human Rights, International Declaration on Human Genetic Data, Universal Declaration on Bioethics and Human Rights).

Pričakujemo lahko vse več takšnih dokumentov, ki varujejo človekovo svobodo pred možnim tehnološkim tiraniziranjem.

ETIČNA ZRELOST

Etičnost ni neka dodatna izurjenost in od etike ne smemo pričakovati, da bo igrala vlogo "orodja", ki namesto nas avtomatsko loči dobro od slabega. Etičnost je osebna drža človeka in na začetkih razvoja etike je veljalo eno samo pravilo: posnemaj etičnega človeka in boš zmeraj na dobri poti. Sčasoma so postale stvari bolj zapletene in ni več tako preprosto določiti, kaj je etična zrelost.

Lawrence Kohlberg (1969) je izdelal model etičnega dozorevanja v šestih stopnjah, ki se dogaja na treh ravneh: (i) prva raven je predkonvencionalna, ko prevladuje egocentrični pogled, zanj pa sta značilna ubogljivost iz strahu pred kaznijo in motiviranost zaradi užitka; (ii) druga raven je konvencionalna in upošteva mnenje okolice, zaradi česar je treba prevzeti določene družbene vloge ter upoštevati ustrezne družbene konvencije; (iii) tretja raven je postkonvencionalna, ko posameznik aktivno sooblikuje družbene dogovore in je sposoben kritičnih presoj z vidika univerzalnih etičnih načel.

Za univerze je nekoč veljalo, da je etika jedro njihovega poslanstva, kar jim je v navezavi z akademsko svobodo prinašalo avtonomijo raziskovanja, v odsotnosti svobode pa so se spremenile v "ancilia" te ali one tiranije. Značilnost znanstvenega raziskovanja je, da posega v neznano stvarnost, ki seveda ni pravno regulirana, zato je za znanstvenika veliko pomembnejša etična odgovornost. Univerza je dolžna prenesti študentom to izkušnjo:

- z zagotavljanjem znanja o etiki v okviru rednega kurikula, ki zajema razumevanje etičnih konceptov, obvladanje etične argumentacije, poznavanje kulturnih vrednot;
- navajanje na transdisciplinarnost;
- z usposabljanjem za etično delovanje, ki zajema kritičnost, ustvarjalnost, tehtanje koristi in tveganja, predvidevanje prihodnjega razvoja;
- s podporo razvoja osebnosti, ki vključuje razumevanje etičnih pogledov in ravnanj drugih, spoštovanje življenja, negovanje občutka dolžnosti, časti in odgovornosti.

Herman Tavani (2004) pričakuje, da bodo sedanji in prihodnji razvijalci tehnologij sposobni kompetentne etične presoje:

- V prvem koraku identificirati etično spornost določene tehnologije in pri tem odkriti tudi njene skrite hibe ter predvideti družbene posledice; če takih

etičnih problemov ni, je presoja končana; če so etični problemi zgolj profesionalne narave, pride v poštev kodeks poklicne etike.

- V drugem koraku analizirati etični problem, vključno z njegovim družbenim kontekstom, če je kakšno etično vprašanje vseeno ostalo odprto.
- V tretjem koraku evalvirati rezultat analize glede na relevantne etične teorije ter izreči moralno sodbo.

ETIKA IN E-UČENJE

Na University of Wisconsin v Madisonu so polovico predavanj nadomestili z online viri. Študentje so navdušeni (64 % jih je ocenilo, da jim je to koristilo; 27 % jih meni, da jim je zelo koristilo), saj so lahko bolje organizirali svoj študijski čas. Minevajo leta, kar imajo univerze na voljo odlično podporo IKT, s katero bi lahko temeljito spremenile študijski proces, vendar se temu izogibajo in se pri tem sklicujejo na negativne plati e-učenja, ki ga rišejo v absurdni podobi, kakršna ne obstaja in je nihče noče.

Dejansko e-učenje sploh ne nasprotuje "ideji univerze", ki zajema svobodo učenja, enotnost izobraževanja in raziskovanja ter potrebno akademsko samoupravo. Celo bolj kot kdaj prej je za e-učenje veljavna ugotovitev Karla Jaspersa (1923): "Ideja univerze živi predvsem skozi osebnosti študentov in profesorjev in le posledično skozi institucijo. Če tak način akademskega življenja razveljavimo, nobena institucija ne more več rešiti ideje univerze." Računalniška tehnologija kot taka je spočetka res tako očarala univerzitetne ljudi, da so pozabili na temeljno poslanstvo univerze, še posebej tam, kjer o poslanstvu nikoli niso prav veliko razmišljali. Ni jih skrbelo, kako se bo IKT umestila vanjo. Toda študentje morajo še vedno brati, misliti, pisati in analizirati. Učenje ostaja trdo in naporno delo, ne pa razvedrilo (angl. *edutainment*)!

Soustanovitelj Wikipedie Larry Sanger pravi: "Razglašanje, da internet zmanjšuje potrebo po učenju ali da dober spomin sploh ni več potreben, je brez sleherne osnove in kaže zgolj na nerazumevanje narave znanja. Bistvo dobrega izobraževanja je ... razvijanje presoje ali razumevanje vprašanj, ki zahtevajo dojemanje najrazličnejših dejstev in razvijanje sposobnosti razmišljanja o teh dejstvih in njihovi uporabnosti. Če nimate v glavi potrebne širine bistvenih dejstev, ne boste zmogli pametne presoje, ker je odvisna od vašega razumevanja prav teh dejstev v vaši glavi, ne glede na to, kako hitro ste jih sposobni najti na nekem drugem mestu." (Oblinger, 2010)

IKT prinaša v visoko šolstvo potrebo po novi učni kulturi, ki bi slonela na študijah primerov (simulacijah), upoštevala različne učne stile, dopuščala individualizacijo in več

timskega dela. Že dolgo čakamo na novo didaktiko, ki se bo posluževala številnih možnosti interaktivnosti, večje individualne odgovornosti za učne dosežke in projektnega dela. Med inovativne elemente digitalno podprtega učenja lahko štejemo še globalno dimenzijo virov, komparativne pristope, medkulturno razumevanje itd.

Za razliko od digitalnih priseljencev (angl. *digital immigrants*), med katere spada večina starejših ljudi, če niso zgolj digitalni turisti, so današnji študentje v večini že digitalni domačini (angl. *digital natives*). Digitalni priseljenci uporabljajo IKT za uresničevanje svojih interesov, digitalni turisti jo uporabljajo le naključno, digitalni domačini pa jo sprejemajo instinktivno in od univerze samoumevno pričakujejo, da:

- povsod omogoča digitalni dostop in e-participacijo,
- na njenem "teritoriju" prevladuje e-poslovanje,
- zagotavlja učinkovito infrastrukturo za digitalno komuniciranje,
- gradi na digitalni pismenosti,
- uveljavlja digitalno etiketo (angl. *netiquette*),
- ureja odnose na podlagi digitalnega prava,
- zagotavlja digitalno zdravstveno varstvo,
- zagotavlja digitalno varnost.

Dobre univerze zaradi vsega tega glede digitalizacije močno prehitvajo svojo okolico in v univerzitetno avtonomijo se zato na presenetljiv način vračajo nekateri elementi "teritorialne neodvisnosti", ki so bili nekoč potrebni, da je "akademia" v razumu nenaklonjenem okolju sploh lahko uresničevala svoje poslanstvo. Internet je dober primer univerzitetne ureditve komunikacij, ki jo je sicer sprejel tudi "zunanji svet", vendar morajo akademiki ves čas braniti njegovo "svobodnost", ki poslovnežem nikakor ne gre v glavo. Za vsak primer imamo tudi neodvisna akademska omrežja. Podobno je z odprto kodo.

Robert Nash (2007) je med prvimi dojel, da mora biti učenje etike etično tudi samo po sebi. Pri tem je treba razlikovati med tremi "moralnimi jeziki": izražanjem elementarnih prepričanj (angl. *zero-level values*), izražanjem moralnega karakterja in etičnim jezikom kodificiranih pravil in principov. Pri učenju etike je praviloma vsa pozornost usmerjena na tretji moralni jezik, glede prvih dveh pa je zapovedan molk. Zato študentje težje izrazijo:

- katero glavno moralno vprašanje jih teži,
- etične konflikte, ki jih zaznavajo,
- nosilce etičnih razhajanj,
- možne posledice in izzive etičnih odločitev,
- temeljna prepričanja, od katerih ne morejo odstopiti,
- občutke, ki jih prevevajo ob etičnih dejanjih,
- omejitve, ki izvirajo iz karakterja osebe,

- relevantnost sprejetih kodeksov poklicne etike,
- razhajanja med pravno in etično odgovornostjo.

Daniel Callahan (1980), eden od "očetov" biomedicinske etike, je učenju etike na univerzah postavil naslednjih pet ciljev: 1) spodbujanje moralne domišljije, 2) prepoznavanje etičnih problemov, 3) negovanje občutka moralne dolžnosti, 4) razvijanje sposobnosti za etično analizo, 5) strpno reševanje etičnih sporov.

SKLEP

Naše razmišljanje o pomenu etičnega učenja za spreminjanje prihodnosti smo začeli s spominjanjem na HCC7 v Mariboru leta 2006, na pomembno konferenco za etično izobraževanje na šolah. Za sklep povzemamo usmeritve, ki formirajo ključne strokovnjake za informacijsko družbo prihodnosti:

- Izobraziti jih je treba za razumevanje in analiziranje etičnih konceptov, kot so pravica, pravičnost, svoboda, avtonomija ipd.
- Seznaniti jih je treba z metaetičnimi teorijami za utemeljevanje moralnih sodb.
- Pripraviti jih je treba za razumevanje kulturnih, socialnih in političnih kontekstov, iz katerih izhajajo razlike v etičnih teorijah in načinih etičnega razmišljanja.
- Predstaviti jim je treba psihološke, sociološke, antropološke in podobne razsežnosti etike in vrednostnih sistemov ter praks.

K navedenim ciljem usmerjeno učenje etike bo jutrišnjim računalniškim strokovnjakom razkrilo, zakaj "na računalniških zasnovane tehnologije igrajo ključno vlogo pri prestrukturiranju prevladujočih družbenih odnosov med posamezniki, skupinami in institucijami". (Kling, 1991, 344)

Reference

- [1] BERLEUR, J., M. NURMINEN, J. IMPAGLIAZZO (Eds.) (2006). *Social Informatics: An Information Society for All? Proceeding of the 7th International Conference on Human Choice and Computers (HCC7)*, IFIP/TC9, Maribor, Sept. 21–23, 2006. New York: Springer.
- [2] CALLAHAN, D. (1980). Goals in the teaching of ethics. In: Callahan, D. & Bok, S. (Eds.) *Ethics Teaching in Higher Education*. New York: Plenum Press.
- [3] JASPERS, Karl (1923). *Die Idee der Universität*. Berlin: Springer.
- [4] KLING, R. (1991). Computerization and Social Transformations. *Science, Technology and Human Values*, 16 (3), 342–367.
- [5] KOHLBERG, L. (1969). Stage and sequence: The cognitive developmental approach to socialization. Chicago: Rand – McNally.
- [6] MOOR, J. H. (2005). Why we need better ethics for emerging technologies. *Ethics and Information Technology*, 7, 111–119.
- [7] NASH, J. R. (2007). Real World Ethics: A holistic problem-solving framework. <http://spohp.creighton.edu/optethics/Adobe/popular%20-real%20world-%20ethics.pdf>
- [8] OBLINGER, G. D. (2010). Timeless Fundamentals: Changing the Future of Higher Education. *EDUCAUSE Review*, 45, 2, 4–7.
- [9] TAVANI, H. T. (2004). *Ethics and technology: Ethical issues in a nage of information and communication technology*. New York: Wiley&Sons.
- [10] ZEMANEK, H. (2007). Človekova izbira in računalniki. *Organizacija znanja*, XI, 3, 66–70.

DRUŽBENI MEDIJI – ZABAVA ALI ORODJE?

Sergej Lah

Institut informacijskih znanosti
Maribor

Kontaktni naslov:
sergej.lah@izum.si

Izvleček

Spremembe, ki jih v načinih sporazumevanja, življenja in poslovanja povzročajo družbeni mediji, primerjajo nekateri s spremembami, ki jih je človeški civilizaciji prinesla industrijska revolucija. Število uporabnikov socialnega omrežja Facebook se bliža 600 milijonom, Wikipedia obsega več kot 14 milijonov člankov v 260 jezikih, v maju 2010 je YouTube presegel 2 milijardi ogledov video posnetkov v enem dnevu, uporabniki vsako minuto prenesejo v to socialno omrežje za 24 ur video vsebin, v mikroblogerskem socialnem omrežju Twitter ustvarijo uporabniki na dan 50 milijonov kratkih sporočil ... Uporabniki niso več le pasivni potrošniki, ampak aktivni oblikovalci javnega mnenja o dogodkih, izdelkih in storitvah. Moč družbenih medijev je v demokratizaciji informacij, izmenjavi idej in deljenju znanja. Družbeni mediji zato ne pripadajo samo pripadnikom generacije Y in tehnološkim navdušencem, ampak bodo v prihodnjih letih spremenili življenje nas vseh.

Ključne besede

internet, splet 2.0, družbeni mediji, socialna omrežja, virtualne skupnosti, kolektivna inteligenca, uporabniško generirane vsebine, inoviranje, izobraževanje, družbeno učenje, trženje, upravljanje odnosov z uporabniki

Abstract

Some compare changes to the ways of communication, life and business caused by social media to the changes that industrial revolution has brought to human civilisation. Number of users of the Facebook social network is approaching 600 million; Wikipedia contains more than 14 million articles in 260 languages. In May 2010, over 2 billion YouTube videos were viewed in a single day, every minute users place video content for the next 24 hours in this social network, in the Twitter micro-blogging service 50 million short messages are created by users every day... Users are no longer just passive consumers. They have become active makers of public opinion about events, products and services. The real power of social media lies in the democratisation of information, exchange of ideas and knowledge sharing. Social media therefore does not belong only to members of the Y generation and technology enthusiasts, but make a difference for us all in the coming years.

Keywords

Internet, Web 2.0, social media, social networks, virtual communities, collective intelligence, user-generated content, innovation, education, social learning, marketing, customer relationship management

SPLETNI PREMIKI

Spletno mreženje postaja mednarodna obsedenost uporabnikov svetovnega spleta, Facebook je v začetku leta 2010 presegel mejo 500 milijonov registriranih uporabnikov in po prometu presegel Google, velikana med ponudniki spletnih iskalnih storitev. Twitter, mikroblogerska storitev, je praktično čez noč zrasel v močno orodje, ki ga je mogoče uporabiti v marketinške namene, hkrati pa spodbuditi zavidanja vredna politična

gibanja in družbene premike. Spletni analitiki celo napovedujejo, da bodo spletna socialna omrežja s svojim načinom izmenjave, posredovanja in dostopnosti informacij v prihodnosti nadomestila iskalna orodja, kot so danes znani iskalniki Google, Bing, Yahoo itd.

Kljub temu da so družbeni mediji prisotni že kar nekaj časa, intenzivno prodirajo v naša življenja šele zadnja leta; pogosto se še povezujejo z zabavo in preživljanjem prostega časa, čeprav so že dolgo več kot to. Družbeni

mediji predstavljajo nov svet, ki je mnogo več kot le stičišče pripadnikov generacije Y, je tudi vir konstruktivnih razprav in interakcije med udeleženci tega novega sveta.

DRUŽBENI MEDIJI – NOVI NAČINI KOMUNICIRANJA IN SODELOVANJA

Še pred nekaj leti smo imeli dostop večinoma le do statičnih spletnih strani in vsebin, danes pa se s pomočjo tehnologij spleta 2.0 in spletne multimedije soočamo z možnostjo dostopa do dinamičnih vsebin v realnem času. Družbeni mediji preoblikujejo način komuniciranja med uporabniki svetovnega spleta. Informacije, posredovane v socialna omrežja, so deležne takojšnjega odziva vedno prisotne spletne publike v obliki komentarjev, kratkih sporočil itd. Družbeni mediji in vse bolj prisotna socialna omrežja omogočajo komunikacijo v realnem času med posamezniki in skupinami, ki jih družijo podobni interesi na najrazličnejših področjih – od globalne politike do iskanja najboljše lokalne restavracije. Socialna (tudi družabna) omrežja omogočajo povezavo med znanci, prijatelji, sodelavci in poslovnimi partnerji na povsem nov način, kar povezuje milijone ljudi, ki iščejo rešitve za takšne ali drugačne probleme. [1]

Družbeni mediji je splošno poimenovanje za nabor internetnih tehnologij spleta 2.0, ki omogočajo interaktivno izmenjavo informacij, interoperabilnost in uporabniško-orientirano načrtovanje. Uporabnikom omogočajo interaktivno sodelovanje in prevzemanje vloge ustvarjalcev vsebin v okviru virtualnih skupnosti, v nasprotju s spletnimi stranmi z začetkov interneta in svetovnega spleta, ko so bili uporabniki le pasivni ogledovalci posredovanih vsebin [2]. Gre za izkoriščanje tehnologije interneta na bolj interaktiven način, s poudarkom na kolektivni inteligenci in predstavlja nove možnosti izrabe svetovnega spleta in bolj učinkovito vključevanje njegovih uporabnikov.

Prva sta o konceptu spleta 2.0 spregovorila D. Dougherty in T. O'Reilly. Obravnavala sta ga kot izrabo že znanih orodij na bolj domač način. Splet 2.0 poenostavljeno povedano označuje [3]:

- ustvarjanje vsebine na strani uporabnikov (angl. *user generated*),
- ponujanje vsebine (angl. *syndication*),
- zbiranje vsebine (angl. *aggregation*),
- razvoj skupnosti (angl. *community*).

Vsebine v svetu spleta 2.0 ne diktirajo več posvečeni uredniki spletnih strani ali neki drugi privilegirani subjekti, vsebina je postala domena uporabnikov samih. Družbeni mediji (pisano besedilo, fotografije, video posnetki ...) se razširjajo preko družbene interakcije. Za razliko od tradicionalnih medijev, pri katerih se informacije in

znanje širijo iz enega vira, družbeni mediji uveljavljajo komunikacijo enakih med enakimi in gradijo na aktivni vlogi posameznih udeležencev [4]. Komunikacija ni več omejena na enosmerno posredovanje informacije med spletno stranjo in enim uporabnikom, temveč je večsmerna; gre za interakcijo med uporabniki spletnih vsebin, ki jih generirajo in dopolnjujejo drugi uporabniki. Vsi uporabniki spleta so naenkrat del velike spletne skupnosti, le da eni bolj in drugi manj aktivno sodelujejo.

Za družbene medije lahko rečemo, da preoblikujejo ljudi iz bralcev v založnike. Gre za premik iz sistema enotnih oddajnikov (npr. TV, radio) v sistem mnogo proti mnogo, kjer se prepletajo pogovori in izmenjave mnenj med avtorji, ljudmi in založniki. Družbeni mediji ustvarjajo "modrost ljudstva", ki se ustvari preko sodelovalne izmenjave informacij. Najdemo jih v mnogih oblikah – forum, blog (spletni dnevnik), wikiji, podcasti, slike, video ... Vključujejo izmenjavo slik, pisanje na zid prijateljev, elektronsko pošto, takojšnje sporočanje (angl. *instant messaging*), skupno rabo datotek in glasbe, oblikovanje interesnih skupin. [5] Družbeni mediji v 21. stoletju spreminjajo načine, na katere se ljudje spoznavajo, ohranjajo stike, sodelujejo, poslušajo in izmenjujejo informacije ter znanje.

ORODJA DRUŽBENIH MEDIJEV

Glede na vrsto uporabe lahko orodja družbenih medijev razdelimo v štiri skupine:

Orodja za komuniciranje in objavo vsebin

- **Spletni dnevniki** (angl. *blog*): WordPress, Blogger, ExpressionEngine, LiveJournal itd. Blog je dnevnik, ki ga uporabnik piše na svetovnem spletu in za to ne potrebuje posebnega znanja, dovolj je, da pozna uporabo svetovnega spleta in elektronske pošte. Blog odraža osebna stališča avtorja in omogoča hitro izmenjavo mnenj, znanja, pridobivanja povratnih informacij in vpliv z ustvarjenim ugledom v blogerski sceni. Iskalo orodje spletnih dnevnikov Technorati je od leta 2002 do konca 2009 registriralo in indeksiralo 133 milijonov spletnih dnevnikov, vsak dan je ustvarjenih 900.000 novih spletnih dnevnikov, v 2010 naj bi število registriranih blogov preseglo 200 milijonov.
- **Mikroblogi** (angl. *microblogging*): Twitter, Google Buzz, Foursq, Posterous itd. Gre za poenostavljeno obliko komunikacije s kratkimi sporočili (angl. *tweet*) o željeni informaciji in to sporočilo z enim samim klikom razpošljemo po različnih komunikacijskih kanalih istočasno.

Orodja za sodelovanje

- **Spletno soustvarjanje** (angl. *wiki*): Wikipedia, Wikimedia, PBworks, Wikia itd.
Wiki pomeni v havajskem jeziku *hitro*. Wikiji omogočajo spletnim uporabnikom *skupno* urejanje in ustvarjanje dokumentov preko skupnega spletnega vmesnika.
- **Družbeno označevanje** (angl. *social bookmarking/tagging*): Delicious, Diigo itd.
Družbeno označevanje omogoča uporabnikom označevanje vsebin, ki jih delijo z drugimi uporabniki svetovnega spleta. Objavljene vsebine (besedila, fotografije, video posnetki, spletne povezave ...) je mogoče enostavno opremiti s ključnimi besedami (z metapodatki), zaradi česar postane deljenje in iskanje spletnih vsebin enostavnejše in učinkovitejše.

Orodja za delitev vsebin oziroma skupno rabo vsebin

- **Skupna raba video zapisov** (angl. *videos sharing*): YouTube, Vimeo, Metacafe, Openfilm, Blip.tv itd.
- **Skupna raba fotografij** (angl. *picture sharing*): Flickr, Photobucket, Picasa, Zooomr, Smugmug itd.
- **Skupna raba hiperpovezav** (angl. *links sharing*): Digg, del.icio.us, StumbleUpon itd.
- **Skupna raba glasbenih zapisov** (angl. *music sharing*): Last.fm, MySpace Music, ReverbNation.com, ShareTheMusic itd.
- **Skupna raba predstavitev** (angl. *presentation sharing*): scribd, SlideShare itd.

Orodja za družbeno mreženje

- **Socialna omrežja** (angl. *social networking*): Facebook, MySpace, LinkedIn, Hi5, Ning itd.
Težko je podati vsesplošno definicijo socialnih omrežij, še posebej ob njihovem hitrem in neprestanem razvoju in spremembah, ki jih prinašajo. Lažje je naštet lastnosti, po katerih se spletna socialna omrežja razlikujejo od drugih različnih internetnih storitev. Med vsemi lastnostmi je za socialna omrežja najbolj bistvena skupnost. Socialna omrežja omogočijo uporabnikom oblikovanje skupin, v katerih lahko komunicirajo med seboj javno ali zasebno. Uporabniki so lahko v nekem socialnem omrežju člani več skupin, te pa so lahko med seboj povezane. Individualni uporabniki sodelujejo v socialnih omrežjih zaradi stikov s prijatelji in znanci, samopromocije, spoznavanja novih ljudi, izmenjave informacij, uporabljenih vsebin itd. Tipični predstavniki spletnih socialnih omrežij YouTube (ustanovljen 2005), MySpace (2003) in Facebook (2004) so mlada

podjetja, kar daje občutek, da so tudi socialna omrežja nekaj novega. Razmah in obseg, ki ga doživljamo na tem področju, ni novost, saj se je poglavje interneta začelo pisati že mnogo prej. Zаметke spletnih socialnih omrežij na osnovi priporočila in mnenj kupcev sta vpletala v svoje spletne storitve že Amazon in eBay. V ozadju je princip vključevanja uporabnikov in interaktivnosti komunikacije, kar sta temeljni lastnosti današnjih spletnih socialnih mrež. Spletna socialna omrežja niso več le sinonim za družabna omrežja, kot so Facebook, MySpace, Twitter, Orkut idr., temveč se danes vzpostavljajo praktično na vseh področjih človekovega življenja, tako poslovnega kot zasebnega, kot podpora učenju in integraciji znanja ter kot spodbuda za timsko delo, ustvarjalnost in odprto inoviranje.

DRUŽBENI MEDIJI V ŠTEVILKAH

Razmah družbenih medijev predstavljamo z nekaj statističnimi podatki, ki se nanašajo na internetne uporabnike v ZDA in Sloveniji, prikazujejo rabo družbenih medijev z različnih vidikov in nakazujejo možne razvojne usmeritve. Predvsem gre za prikaz podatkov, ki se nanašajo na dostop do socialnih omrežij, saj statistike kažejo, da postaja obisk socialnih omrežij najbolj priljubljena aktivnost uporabnikov interneta in tako izpodriva elektronsko pošto, ki je dolgo veljala za najbolj uporabljano storitev interneta.

Dostop do interneta z namiznih računalnikov (junij 2010)			Mobilni dostop do interneta (maj 2010)		
	Kategorija	%		Kategorija	%
1	Socialna omrežja	22,7	1	E-pošta	38,5
2	Spletne igre	10,2	2	Socialna omrežja	10,7
3	E-pošta	8,3	3	Novice	7,2
4	Portali	4,4	4	Iskanje	6,3
5	Takojšnje sporočanje	4,0	5	Portali	4,6

Slika 1: Aktivnosti, ki jim uporabniki interneta v ZDA namenijo največ časa (RIS, 6. 9. 2010)

Facebook je januarja 2009 beležil 150 milijonov aktivnih uporabnikov po svetu, v juliju 2010 pa je ta številka narasla na 500 milijonov. RIS navaja po poročilih Inside Facebook, da je bilo 1. marca 2010 v Evropi 129 milijonov aktivnih uporabnikov Facebooka, v ZDA pa 113 milijonov.

Slika 2: Rast števila uporabnikov socialnega omrežja Facebook v obdobju 2004–2010 (RIS, julij 2010)

Uporaba socialnih omrežij v ZDA

Raziskave Experian Information solutions 2010 kažejo intenzivno rast števila uporabnikov socialnih omrežij:

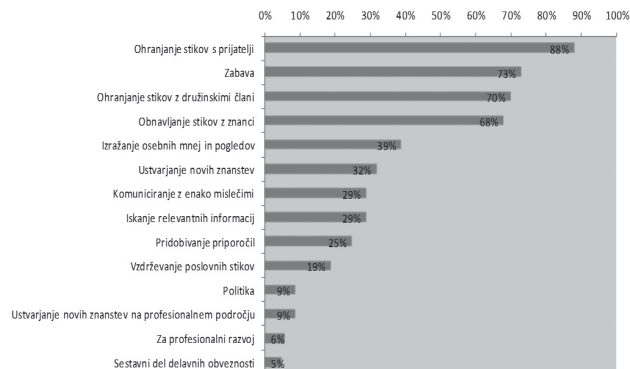
- 66 % uporabnikov interneta v ZDA aktivno uporablja socialne mreže (v letu 2007 le 20 %),
- 43 % aktivnih uporabnikov socialnih mrež dostopa do socialnih mrež večkrat na dan,
- 70 % uporabnikov socialnih mrež uporablja različna socialna omrežja zato, da vzdržuje stike z družinskimi člani.

Slika 3 prikazuje naraščanje števila odraslih uporabnikov interneta v ZDA za obdobje 2008–2010, ki so hkrati uporabniki socialnega omrežja Facebook. Konec aprila 2010 je 46 % odraslih uporabnikov interneta v ZDA dostopalo do omenjene socialne mreže.

Slika 3: Rast števila odraslih uporabnikov interneta v ZDA, ki dostopajo do socialnega omrežja Facebook (Experian Information solutions 2010)

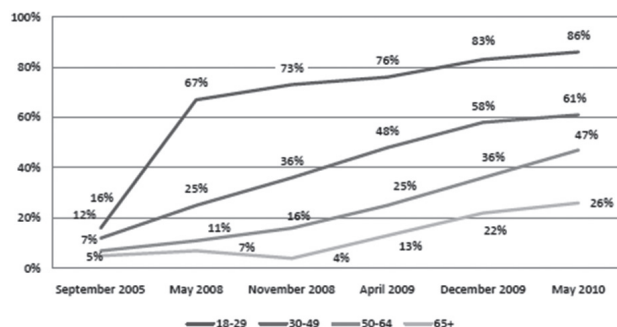
Slika 4 prikazuje rezultate raziskave o namenih uporabe socialnih omrežij v ZDA v drugi polovici 2009.

Slika 4: Razlogi za uporabo socialnih omrežij v ZDA (Experian Information solutions 2010)

Rezultati raziskave kažejo, da ljudi pri uporabi socialnih mrežah najbolj privlači to, da lahko ohranjajo stike s prijatelji in družinskimi člani. Rezultati raziskave jasno nakazujejo tudi druge vidike in usmeritve v uporabi socialnih mrež, kot so možnost izražanja osebnih mnenj in pogledov uporabnikov, iskanje in dostop do informacij, osebnostni in profesionalni razvoj, iskanje priporočil (o izdelkih, storitvah itd.), pridobivanje poslovnih in profesionalnih kontaktov. To postaja aktualno in bo v prihodnje zagotovo bistveno vplivalo na uporabo socialnih mrež tako posameznikov kot organizacij.

V poročilu Pew Internet & American Life Project o uporabi družbenih medijev podatki za leto 2010 kažejo znaten porast aktivnosti starejših generacij v socialnih omrežjih. V starostni skupini 55–64 let je glede na leto 2009 zabeležena 88-odstotna rast uporabe, pri starejših od 65 let pa je rast 100-odstotna (porast s 13 % v letu 2009 na 26 % v letu 2010).

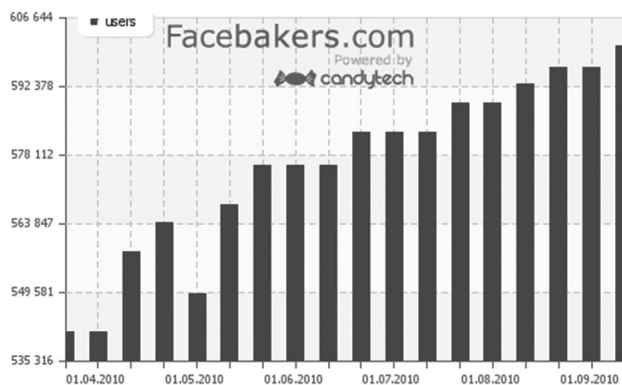

Slika 5: Uporaba socialnih omrežij v ZDA glede na starost uporabnikov interneta (Pew Internet & American Life Project, 2010)

Uporaba socialnih omrežij v Sloveniji

Spletna socialna omrežja so postala priljubljena tudi med slovenskimi uporabniki. V letu 2008 so se pojavila tudi prva slovenska socialna omrežja, kot so Koornk, Red book, Netlog in Noovo.

Po podatkih portala Facebakers je bilo v Sloveniji 1. oktobra 2010 več kot 580 tisoč uporabnikov Facebooka.

Slika 6: Naraščanje števila uporabnikov socialnega omrežja Facebook v Sloveniji v letu 2010

RIS ugotavlja, da je Facebook 10. najbolj obiskana spletna stran pri nas. Po podatkih iz decembra 2009 Facebook mesečno obišče 44 % uporabnikov interneta v populaciji 10–75 let (tj. 504 tisoč posameznikov). RIS v poročilu "Spletne skupnosti 2010" predstavlja **prvi celovit pregled** vključenosti in aktivnosti slovenskih rednih uporabnikov interneta v različne oblike spletnih skupnosti, ki jih je mogoče dandanes zaslediti na svetovnem spletu, vključujoč spletna socialna omrežja (npr. Facebook, Myspace, Twitter), spletne forume, video in foto skupnosti (npr. Youtube, Flickr), bloge, klepetalnice, mrežne igre (angl. *multi-player games*) in virtualne svetove (npr. SecondLife).[6]

Ključne ugotovitve RIS v poročilu "Spletne skupnosti 2010" o uporabi interneta v Sloveniji [7]:

- Rednih uporabnikov interneta (ki so uporabljali internet v zadnjih 3 mesecih) v populaciji 10–75 let je 74 % oz. 1.249.000 oseb.
- Redni uporabniki interneta mesečno najpogosteje obiskujejo video in foto skupnosti (45 % rednih uporabnikov interneta oz. skoraj 565.000 prebivalcev RS) ter spletna socialna omrežja (44 % oz. 552.000 prebivalcev RS), sledijo spletni forumi (29 % oz. 367.000 prebivalcev RS) in blogi (23 % oz. 231.000 prebivalcev RS).
- Redni uporabniki interneta mesečno najpogosteje aktivno sodelujejo v spletnih socialnih omrežjih (77 % rednih uporabnikov interneta oz. 526.000 prebivalcev RS) in video in foto skupnostih (47 % rednih uporabnikov interneta oz. 396.000 prebivalcev RS).

Primerjava podatkov Eurostat o obiskovanju in sodelovanju v spletnih skupnostih med rednimi uporabniki interneta razkrije, da je bila Slovenija v letu 2008 skoraj pri vseh

indikatorjih nad evropskim povprečjem. Pod evropskim povprečjem je bila le pri *kreiranju* oz. vzdrževanju blogov, zato je v slabem položaju tudi glede na primerjavo deleža aktivnih bloggerjev z deležem bralcev blogov, kjer zaseda 27. mesto med 31. evropskimi državami.

UPORABNOST IN KORISTI DRUŽBENIH MEDIJEV

Ustvarjanje osebne blagovne znamke in vzdrževanje osebne socialne mreže

Družbeni mediji v svoji najbolj popularni obliki, socialnih mrežah, uporabnikom omogočajo, da povežejo in prikažejo svoje socialno omrežje. Primarni cilj in zaznana korist pri tem ni v iskanju novih znanstev, temveč komunikacija z ljudmi, ki so del socialnega omrežja iz realnega sveta. Orodja družbenih medijev omogočajo uporabnikom, da neovirano posredujejo svoje mnenje in interese ter izmenjujejo znanje, tako znotraj svoje virtualne socialne mreže kot v mrežah svojih prijateljev. Na ta način socialna omrežja oziroma družbeni mediji ne omogočajo samo povezovanja uporabnikov, ki imajo skupne interese, temveč spodbujajo soustvarjanje in nastajanje novih vsebin.

Družbeni mediji s svojimi možnostmi demokratizacije informacij in usmerjenostjo v uporabniško ustvarjene vsebine omogočajo uporabnikom izražanje lastnih mnenj in izkazovanje kompetenc, kar jim omogoča, da se profilirajo kot strokovnjaki za neko strokovno področje in tako opozorijo nase podjetja, ki svoje kadrovske oddelke pri pridobivanju kadrov usmerjajo tudi v različna spletna socialna omrežja. Ustvarjanje osebne prepoznavnosti ali osebne blagovne znamke je hkrati osnova direktnega spletnega trženja.

Udeleženci spletnih socialnih omrežij v njih tako iščejo skupne interese, možnost izražanja, podpore in vključenosti. Na osnovi navedenih dejstev je mogoče tudi pojasniti velik porast zanimanja za spletna socialna omrežja med starejšo populacijo (The Nielson Company navaja, da je bil Facebook v ZDA ob koncu leta 2009 tretja najpopularnejša spletna destinacija internetnih uporabnikov, starejših od 65 let). Starejši odrasli postajajo aktivni uporabniki socialnih omrežij zaradi druženja, iskanja podpore, ohranjanja stikov z družinskimi člani in iskanja novih znanstev na osnovi podobnih hobijev in drugih interesov. Socialna omrežja so tudi enkratna priložnost za starejše ljudi, ki so pri gibanju omejeni, saj jim internet in socialna omrežja omogočajo komuniciranje od koder koli in kadar koli.[8]

Družbeni mediji – katalizatorji inovacij

Priznavanje pomena socialnih mrež v procesu inoviranja ni nekaj novega. Že Hanifan je leta 1916 definiral socialni kapital kot koncept izkoriščanja potenciala, ki obstaja v socialnih mrežah. Izhajal je iz dejstva, da se produktivnost (posameznikov) v skupinah poveča. Tako kot orodje (fizični kapital) ali višja izobrazba (človeški kapital) lahko prispevata k večji produktivnosti (individualni in kolektivni), tudi socialni stiki vplivajo na produktivnost tako posameznikov kot skupin. Skupnost kot celota ima koristi od sodelovanja vseh njenih delov, medtem ko sodelujoči posamezniki v njej najdejo podporo, pomoč in priznanje.[9]

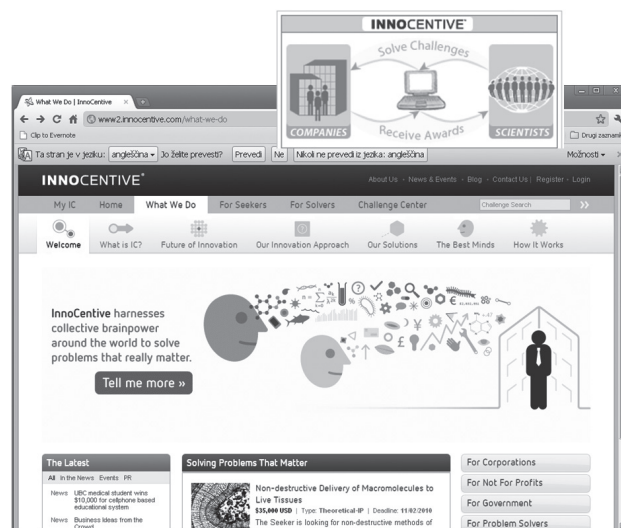
Komunikacijske zmožnosti interneta in funkcionalnost današnjih spletnih socialnih mrež omogočajo združevanje in sodelovanje motiviranih posameznikov na enakopravni ravni. Vodilo takih skupnosti je skupni cilj sodelujočih, na primer ustvariti boljši operacijski sistem, kot je to v primeru odprtokodne skupnosti, ki je ustvarila operacijski sistem Linux.

Socialna omrežja so učinkovito okolje inoviranja, v katerem nove ideje in zamisli nastanejo na osnovi obstoječih. Socialna omrežja zagotavljajo sodelovalno okolje, v katerem so obstoječe zamisli enostavno izmenljive med posamezniki z enakimi interesi, ob podpori in motiviranju skupnosti pa predstavljajo osnovo za ustvarjanje novih zamisli. Nastale zamisli in ideje so praktično ob samem nastanku izpostavljene preverjanju v okviru skupnosti, kar vodi do najprimernejše končne rešitve. V takih mrežah navadno ni hierarhije. Sodelujoči vstopajo in izstopajo enakopravno na osnovi znanja in izkušenj, pri čemer je končni rezultat težko napovedati, saj sam proces nastanka inovacije usmerja okolje socialne mreže samo.

Nove zamisli, nove ideje, ki so podlaga kasnejšim inovacijam, nastajajo in se rojevajo v okviru družabnih dogodkov, pri mreženju med enako in različno mislečimi, v knjižnicah, na strokovnih srečanjih ... V tem pogledu predstavljajo družbeni mediji in socialna omrežja internetno infrastrukturo za vse navedeno: omogočajo mreženje in neomejene možnosti komuniciranja in razpravljanja v realnem času med udeleženci na različnih koncih sveta. YouTube, Scribd in podobna socialna omrežja so dinamične in najobsežnejše knjižnice, kar jih pozna človeštvo. YouTube je v mesecu maju 2010 zabeležil 14,6 milijarde video ogledov, kar je več kot 100 ogledov videa na uporabnika. YouTube je pri izmenjavi znanja in idej zanimiv zato, ker ob zabavnih vsebinah ponuja uporabnikom kopico nadvse uporabnih zadev v obliki video nasvetov, pomoči, deljenja izkušenj, motivacijskih govorov, predstavitev najrazličnejših izdelkov itd. Socialno omrežje Twitter je v začetku leta

2010 beležilo 75 milijonov uporabnikov, kar se sicer ne more primerjati s številom uporabnikov na YouTube in Facebooku, je pa impresiven podatek o 50 milijonih kratkih sporočil (angl. *tweet*) na dan, preko katerih uporabniki posredujejo svoja mnenja, probleme, sodelujejo in prispevajo h generiranju novih zamisli, idej, kar je zopet osnova za inoviranje. Za izkoriščanje socialnih omrežij, kot so Facebook, Twitter, YouTube, oziroma splošno izkoriščanje družbenih medijev kot izvirov svežih idej in skupinske ustvarjalnosti, imamo v slovenščini le zasilen izraz množično izvajanje (angl. *crowdsourcing*). [10]

Primer organizirane socialne skupnosti iskalcev inovacij in inovatorjev predstavlja spletna skupnost **InnoCentive.com** (slika 7), ki omogoča uporabnikom, da za ustrezno denarno nagrado sprejmejo izziv znotraj neke organizacije oziroma podjetja, ki išče rešitev za specifične probleme. Gre za tako imenovano skupnost za reševanje problemov (SolverCommunity) in paradigmo odprtega inoviranja, ko pri reševanju problemov z različnih področij sodelujejo najbolj kreativni posamezniki in skupine.

Slika 7: Spletna stran InnoCentive.com

IZOBRAŽEVANJE

Možnosti družbenih medijev bodo korenito spremenile tudi naš način učenja in ustvarjanja. Kot se je izkazalo, so tehnologije in rešitve spleta 2.0 v obliki družbenih medijev enkratna orodja za izvajanje izobraževanja, predstavljajo sodelovalno infrastrukturo, v kateri se uporabniki oziroma udeleženci spletnih dogodkov znajdejo v vlogi soustvarjalcev, tako da pred ustvarjalnostjo pade pregrada, za katero nihče niti ni prav vedel, da obstaja. Na osnovi te nove paradigme interneta imamo danes opravka z informacijami, ki so rezultat sodelovanja množice ustvarjalnih posameznikov z različnih področij življenja. Socialna omrežja podpirajo

povezovanje, sodelovanje in participativnost udeležencev in predstavljajo okolje, ki so si ga pedagogi vedno želeli. Pedagoška vrednost spleta 2.0 se kaže v širokih možnostih sodelovanja tako izvajalcev kot udeležencev izobraževanja, ki ni omejeno le na ozke institucionalne okvire, ampak postaja odprto in neomejeno v prostoru in času, ter možnostih za ustvarjalnost, za katero so ustvarjeni pogoji, kot jih ni bilo še nikoli do sedaj.[11]

Družabna omrežja, spletni dnevniki, okolja za soustvarjanje vsebin in virtualne skupnosti omogočajo ljudem različne oblike sodelovanja, druženja in izmenjave idej na nove inovativne načine. Kot taka dajejo prednost sodelovanju in razpravam pred klasičnimi predavanji. Internet postaja tako sodelovalni medij še posebej primeren za situacijsko učenje in druge različne oblike izobraževanja. V tem pogledu prihaja vse bolj v ospredje koncept družbenega učenja (angl. *social learning*), ki temelji na izhodiščih, da se razumevanje vsebine gradi skozi razpravo o vsebini in interakcijo z drugimi zainteresiranimi udeleženci izobraževanja, ki jih obravnavana problematika zanima. Družbeno učenje se bistveno razlikuje od tradicionalnega kartezijanskega pogleda na znanje kot vrsto substance, ki jo je mogoče najučinkoviteje prenesti od učitelja do učenca. V nasprotju s kartezijansko premiso "Mislim, torej sem" in predpostavko, da je znanje izključno nekaj, kar se s pomočjo različnih pedagoških metod prenaša na znanja željne, postavlja socialni oziroma družbeni pogled na nova izhodišča v smislu "Doživljam, torej sem" ... "Sodelujemo, torej smo".

Družbeno učenje premika pozornost od vsebine na aktivnosti in medčloveško interakcijo, povezano z vsebino, ki je predmet skupnega interesa. Lep primer družbenega učenja ponazarjajo odprtokodne skupnosti, v okviru katerih so bile razvite programske rešitve kot uspešna alternativa komercialnim izdelkom (Linux OS, Apache Web server, Firefox web browser). Podobni principi učenja in ustvarjanja so se uveljavili tudi drugje. Najbolj znan tovrstni primer je "Wikipedia" – spletna enciklopedija, ki več kot uspešno konkurira primatu komercialnih enciklopedij. Sodelovanje v ustvarjanju vsebin Wikipedie temelji na sodelovanju prostovoljcev, kot je to poznano iz omenjenega odprtokodnega modela razvoja programske opreme.[12]

Preprost in lep primer družbenega učenja so spletne skupnosti, namenjene učenju tujih jezikov. V takih skupnostih se srečujejo posamezniki, ki se želijo naučiti novih jezikov in v sodelovanju z naravnimi govorniki prostovoljci ali profesionalnimi predavatelji nabirajo nove jezikovne izkušnje (Livemocha.com, Mylanguage-Exchange).

TRŽENJE IN UPRAVLJANJE ODNOSOV Z UPORABNIKI

V podjetjih vseh velikosti se vse bolj zavedajo, da družbeni mediji omogočajo učinkovito komuniciranje s poslovnimi partnerji, strankami in zaposlenimi. Spoznavajo, da statične spletne strani niso več dovolj za uspešno izkoriščanje prednosti interneta v poslovnih procesih. Kaj hitro se danes namreč zgodi, da se statične spletne vsebine v poplavi vsebin, ki jih kreirajo tudi uporabniki, in ob dinamiki družbenih medijev izgubijo in postanejo popolnoma neopazne. Mlajše generacije vse pogosteje vrednotijo podjetja glede na njihovo podobo in prisotnost v družbenih medijih. Podjetja, ki to zanemarjajo, bodo v prihodnje tudi težje pridobila talente in vrhunske kadre.

Družbeni mediji spreminjajo način uporabe interneta, kot smo ga bili vajeni, tako glede vloge uporabnikov interneta kot glede časa, ki ga uporabniki preživijo na internetu. Novi model uporabe svetovnega spleta, ki temelji na uporabniško ustvarjenih vsebinah in sodelovanju, narekuje organizacijam, da redifinirajo svojo prisotnost na spletu in komuniciranje z uporabniki tako, da prilagodijo svoje poslovne strategije, vključijo nove poslovne modele ter v odnosu do potrošnikov, uporabnikov, zaposlenih in drugih partnerjev vzpostavijo popolnoma nova razmerja, zasnovana na sodelovanju in vključenosti.

Družbeni mediji uresničujejo bistvo interneta: demokratizacijo informacij, izmenjavo idej in deljenje izkušenj z drugimi. Trenutno je v pogledu razvoja in uporabe interneta mogoče zaznati dva pglavita trenda:

- Vse več organizacij raziskuje družbene medije z vidika komuniciranja in vključevanja oziroma pridobivanja uporabnikov ter poskuša odkriti prednosti, ki bi jih družbeni mediji lahko prinesli organizacijam. Raziskave v ZDA kažejo trend rasti izdatkov za družbene medije, ki naj bi v obdobju 2009–2014 s 716 milijonov narasli na 3,1 milijarde USD na letni ravni.
- Vse več podjetij prepozna izjemno moč družbenih medijev pri trženju in odnosih z javnostmi. Oglaševalci v ZDA ocenjujejo, da naj bi vrednost oglaševanja v družbenih medijih do leta 2012 presegla 200 milijonov USD.[13]

ZAKAJ PODJETJA VSTOPAJO V SVET DRUŽBENIH MEDIJEV?

Podjetja so v družbenih medijih prepoznala nov kanal za učinkovito komuniciranje z obstoječimi uporabniki in za pridobivanje novih. Mnoga od njih si preprosto ne morejo privoščiti, da tega ne bi storila, saj to verjetno počnejo tudi konkurenčna podjetja.

Hkrati je komuniciranje in izmenjava informacij po kanalih družbenih medijev prehitela elektronsko pošto kot najpopularnejšo oziroma najpogostejše uporabljano internetno aktivnost.

Deleži prvih 10 internetnih aktivnosti uporabnikov v ZDA po porabljenem času				
	Internetna aktivnost	Delež časa v % (junij 2010)	Delež časa v % (junij 2009)	Sprememba v %
1	Socialna omrežja	22,7	15,8	43
2	Online igre	10,2	9,3	10
3	E-pošta	8,3	11,5	-28
4	Spletni portali	4,4	5,5	-19
5	Takojšnje sporočanje	4,0	4,7	-15
6	Ogled videa in filmov	3,9	3,5	12
7	Iskanje	3,5	3,4	1
8	Izdelava programske opreme	3,3	3,3	-0
9	Zabava	2,8	3,0	-7
10	Dražbe	2,7	2,7	-2
	Druge internetne aktivnosti	34,3	37,3	-8

Slika 8: Internetne aktivnosti uporabnikov interneta v ZDA (The Nielsen Company, <http://mashable.com/2010/08/02/stats-time-spent-online/>, 26. 9. 2010)

Podjetja se usmerjajo k uporabi družbenih medijev, ker so ugotovila, da trženjske kampanje in odnosi z javnostmi v družbenih medijih stanejo manj kot tradicionalne oblike kampanj, podprte s tradicionalnimi mediji.

Nekaj ključnih razlogov in koristi, zaradi katerih bi resna podjetja morala poskrbeti za svojo ustrezno prisotnost in aktivnosti v družbenih medijih: [14]

- **Dostop do ključnih informacij** za sprejemanje poslovnih odločitev, kot so informacije o navadah potrošnikov, percepciji blagovne znamke podjetja, konkurenci in podpori strankam.
- **Boljša prepoznavnost blagovne znamke**, saj družbeni mediji omogočajo učinkovito in naravno komunikacijo 1 : 1, preko katere lahko podjetje razvije dobre odnose z vplivneži (*opinion makers, influencers*), kot so blogerji, novinarji, stranke, zaposleni, torej ljudmi, ki igrajo bistveno vlogo pri oblikovanju podobe podjetja.
- **Komuniciranje s strankami, zaposlenimi in poslovnimi partnerji**, ki ga je mogoče prilagoditi vsaki skupini posebej. Pri tem je za stranke podjetja pomembno, da jih nekdo posluša in skrbi zanje.
- **Sodelovanje in diseminacija informacij**, ki jih omogočajo družbeni mediji v smislu izmenjave informacij oz. vsebin. Odnosi, ki se razvijajo v vikijih in online skupnostih, lahko živijo znotraj in zunaj podjetja.

- **Bogatejša uporabniška izkušnja** z uporabo pretočnih vsebin, videa, brskanje po galerijah fotografij, poslušanje podcastov, deljenja povezav itd. Raziskave kažejo, da imajo uporabniki interneta raje multimedijko izkušnjo kot pa branje gore besedila na spletni strani. Predvsem zadrži uporabnika na spletni strani dlje in vpliva na nakupovalne odločitve.
- **Vrednotenje rezultatov (metrika)** izvajanih aktivnosti v družbenih medijih z orodji, ki to omogočajo, čeprav so še v povojih (Radian6 in Buzzlogix).
- **Nadzor nad podobo podjetja** oz. blagovne znamke v javnosti je lahko z uporabo družbenih medijev bistveno izboljšan. Uporabniki se bodo v vsakem primeru pogovarjali o podjetju, stvar podjetja pa je, ali bo skušalo sooblikovati te govorice in sporočila.
- **Ciljanje** s prilagojenimi vsebinami na določene skupine uporabnikov, s čimer je mogoče doseči višjo stopnjo odzivnosti. Ljudje namreč zaradi članstva v družbenih medijih pustijo veliko svojih podatkov, ki jih je mogoče uporabiti.

ZAKLJUČEK

Družbeni mediji omogočajo komuniciranje, povezovanje in sodelovanje na način, ki še pred leti ni bil mogoč. Kot jih spoznavamo danes, omogočajo nove oblike učenja, povezovanja in izmenjave znanja med posamezniki in skupinami, ki do nedavnega sploh niso vedeli drug za drugega. Spodbujajo nove načine razmišljanja, dela in ustvarjanja, kar vodi do rešitev in spoznanj, o katerih nismo nikoli niti sanjali. Socialna omrežja postajajo in bodo v prihodnosti še bolj pomembna, saj se njihove funkcije dopolnjujejo z novimi in število uporabnikov narašča iz dneva v dan. Ključne aplikacije, ki šele prihajajo in navdajajo obstoječe uporabnike z velikim pričakovanjem ter privlačijo nove, so vezane na mobilnost in lokacijske servise, s končnim ciljem izboljšati "doživetje" našega vsakdana skozi virtualna omrežja. V prihodnje ne bomo preko socialnih družbenih omrežij samo komunicirali, ampak bomo lahko kadar koli preverili lokacijo, kje se kateri od naših prijateljev v danem trenutku tudi nahaja. Spletne lokacijske storitve bodo v povezavi z našim profilom v spletnih omrežjih, glede na naše osebne interese in preference, zagotavljale prave informacije, vezane na posel in prosti čas v pravem trenutku in na pravem mestu. Kljub vsem novostim, ki prinašajo v naše življenje pozitivne spremembe, pa ni vse tako idealno. Družbeni mediji nas izpostavljajo tudi različnim grožnjam in ena večjih nevarnosti za našo internetno varnost je kraja spletne identitete. Kot ugotavljajo nekateri raziskovalci, sili uporaba družbenih medijev ljudi v večopravilnost, kar je še posebej opazno pri mlajših generacijah in otrocih, vendar glede na način

funkcioniranja človeških možganov, to samo po sebi še ne pomeni večje uspešnosti pri učenju in ustvarjanju, čeprav družbeni mediji v svojem bistvu odpirajo največ možnosti prav v tem pogledu.

Reference

- [1] <http://rajanand.biz>
- [2] http://en.wikipedia.org/wiki/Web_2.0
- [3] <http://www.spletnenovice.net/kaj-je-splet-2-0.html>
- [4] B. J. Uri (2010). Social Media Marketing: Generating Business Leads, Optify Inc, Seattle, 2010, Dosegljivo na: <http://www.optify.net/social-media/social-media-marketing-generating-business-leads> (22. 9. 2010).
- [5] D. Evans (2008). Social Media Marketing – An Hour a Day, V: Mesec Socialni mediji in drugi trendi v elektronskem poslovanju. Wiley Publishing inc. 2008, pogl. 3, 4.
- [6] [http://www.ris.org/2010/09/RIS_porocila/Spletne_skupnosti_2010/?&425\[\]=1010&fromgrid=1](http://www.ris.org/2010/09/RIS_porocila/Spletne_skupnosti_2010/?&425[]=1010&fromgrid=1)
- [7] RIS (2010). Spletne skupnosti 2010. Dosegljivo na: http://www.ris.org/uploadi/editor/1284569149RIS_pletne_skupnosti_september_2010_AP.pdf.
- [8] B. Youngblood (2009). Right at Home, Social Networking Offers many Benefits for Seniors, Omaha 2009. Dosegljivo na: <http://www.scribd.com/doc/30347588/Social-Networking-Offers-Many-Benefits-for-Seniors-in-Northeast-Georgia> (28. 9. 2010).
- [9] Hanifan, L. J. (1916). "The rural school community center". Annals of the American Academy of Political and Social Science 67: 130–138. Also see: Hanifan, L. J. (1920). The Community Center, Boston: Silver Burdett. Dosegljivo na: http://en.wikipedia.org/wiki/Social_capital (18. 9. 2010).
- [10] P. Helminen, J. Cabrerizi, S. Dean (2009). Closer to You. A study on the Impact of Social Networking on Customer Relationships. Dosegljivo na: <http://www.scribd.com/doc/20009535/Social-Networking-for-Business> (20. 9. 2010).
- [11] S. Hargadon (2009). Educationa Networking: The important role Web 2.0 will play in education, Elluminate, Calgary, Canada.
- [12] J. S. Brown, R. P. Adler (2008). Minds on Fire, Open education, the Long Tail, and Learning 2.0, EDUCAUSE review, januarj/February 2008.
- [13] Social Media: How B2B Companies Can Connect, A marketing guide for fast-growth business and startups (summer 2009). Carabiner communications. Dosegljivo na: <http://www.carabinerpr.com>.
- [14] A. Mehadžič (2009). 10 razlogov, zakaj naj bo podjetje prisotno v družbenih medijih (blog o družbenih medijih). Anej.si.
- <http://www.ris.org/index.php?fl=2&lact=1&bid=9805&parent=26&p1=276&p2=285&p3=1318&p4=1319&p5=1323&id=1323>
- <http://www.experian.com/marketing-services/register-2010-social-networking-report.html>
- <http://pewinternet.org/Reports/2010/Older-Adults-and-Social-Media/Report.aspx>
- http://www.ris.org/2010/09/RIS_porocila/Spletne_skupnosti_2010/
- <http://www.ris.org/index.php?fl=2&lact=1&bid=9805&parent=26&p1=276&p2=285&p3=1318&p4=1319&p5=1323&id=1323>
- http://www.ris.org/2010/07/Raziskave/Facebook_500_milijonov_uporabnikov_8211_pregled_po_drzavah/
- <http://homecaretwincities.com/from-lydia/social-networking-of-fifers-many-benefits-for-seniors>
- <http://techcrunch.com/2010/06/24/comscore-youtube-reaches-all-time-high-of-14-6-billion-videos-viewed-in-may/>
- <http://thenextweb.com/socialmedia/2010/02/22/twitter-statistics-full-picture/>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Community_language_learning
- <http://mashable.com/2010/08/02/stats-time-spent-online/>
- http://www.articlealley.com/article_878118_64.html
- <http://www.socialmediatoday.com/SMC/204753>
- <http://techcrunch.com/2010/06/24/comscore-youtube-reaches-all-time-high-of-14-6-billion-videos-viewed-in-may/>
- <http://www.viralblog.com/research/youtube-statistics/>

Spletni viri

- <http://oreilly.com/web2/archive/what-is-web-20.html>
- http://www.ris.org/2010/09/Novice/Socialna_omrezja_in_eposta_najbolj_priljubljeni_internetni_aktivnosti_v_ZDA/

PODMELŠKA FARA SKOZI ČAS

Knjiga *Podmelška fara skozi čas* je nastala kot zaključni del študijskega krožka, ki je potekal na Kneži v organizaciji Agencije Tolminske v sklopu projektov študijskih krožkov. V tem krožku je bilo le dvanajst udeležencev in v tako majhni skupini so prišli do izraza tako zunanji kot notranji dejavniki. Med zunanje lahko vsekakor štejemo pripadnost skupine domačemu okolju, močan vpliv animatorke in vpliv nekaterih članov krožka. Določene kohezijske sile pa so se ustvarile tudi v sami skupini:

- privlačnost cilja – cilj mora biti dovolj privlačen in jasen, da ga vsi člani prepoznajo za svojega,
- privlačnost dejavnosti – dejavnost mora biti toliko dinamična, da pritegne vse člane,
- pripadnost skupini – pripadnost skupini se ustvarja previdno in počasi.

V majhnih študijskih skupinah smo želeli realizirati staro grško vodilo "Daj, kar imaš, in tako boš tudi dobil." To, kar v skupini daje mentor, je seveda pomembno, še

pomembnejše pa je, da so si člani pripravljeni pomagati, živeti soodvisno in solidarno. Majhna skupina je pogoj za neposredne odnose med člani, za dobro medsebojno spoznavanje in spoštovanje vseh članov. To je hkrati pogoj za medsebojno odzivanje, za preoblikovanje mnenj in zbranega gradiva. Sproži se boljše situacijsko, epizodno in čutno pomnjenje, ustvari se posebna mreža asociacij in izboljšuje se zbrano gradivo.

Skupina, ki se je oblikovala v študijskem krožku na Kneži, je bila zainteresirana za turistični razvoj kraja in za vključitev v turistično ponudbo, ki se je oblikovala v okviru programa *Baška Grapa v turistični ponudbi*. S tem je bila že zagotovljena ena izmed osnovnih zahtev vsakega krožka, to je veselje in interes za delo v njem. Tako je delo v krožku zahtevalo malo ali skoraj nobene prisile. Kljub temu da se v krožkih poudarja individualnost, imajo tudi zelo velik družbeni pomen; sprošča se namreč učni potencial ljudi, povečuje se učinkovitost učenja in izobraževanje je omogočeno tudi tam, kjer ni potrebne

Pojasnilo urednika

Rubriko Kronika smo uvedli, da bi omogočili obdelavo specifičnih tem, ki so pri konvencionalnih uredniških pristopih v strokovnih časopisih redko deležne pozornosti. Od kronike pričakujemo, da neko dogajanje opisuje v času in prostoru, ne dela pa teoretičnih posplošitev. Takšne so tudi značilnosti sestavka, ki ga objavljamo tokrat. Avtorica predstavlja projekt popisovanja ustnega izročila o preteklosti nekega kraja, ki so se ga ob zunanji metodološki podpori lotili krajani sami. Takšnih projektov je Agencija Tolminska izvedla kar nekaj, razveseljivo pa bi bilo, če bi temu vzoru sledili tudi drugod po Sloveniji.

Za OZ je projekt zanimiv, ker predstavlja primer zajemanja implicitnega (tacitnega znanja), ki se po tej poti spreminja v eksplicitno. Redko pomislimo, da na vseh področjih obstaja nekajkrat več znanja v implicitni kot eksplicitni obliki. Velika domišljavost bi bila, če bi vse, kar je zapisano, razglasili za vredno, vse, kar nosijo ljudje v svojih glavah, pa za manj vredno ali nevredno. Krajevna zgodovina je le eden od primerov, pri katerem se hitro prepričamo, kako škoda je, če implicitno znanje prepustimo pozabi.

Danes razpolagamo s tehnologijo, ki zelo poenostavlja in olajšuje prenos implicitnega znanja v eksplicitno znanje. Knjižnice sicer že dve ali tri desetletja vedo, da ne obstajajo zgolj zaradi knjig in zbirajo tudi druge nosilce sporočil. Implicitno znanje pa še zmeraj puščajo povsem ob strani. Pri specialnih ali šolskih knjižnicah je to še veliko večja škoda, saj iz njihovega okolja vsak dan odhajajo ljudje z izjemnim znanjem, ki je v zelo majhnem deležu zabeleženo v člankih in knjigah. Bi bil problem, da bi jih s pomočjo IKT sistematično posneli in posnetke bibliografsko obdelali za kasnejšo uporabo? Večji del najpomembnejšega konferenčnega gradiva danes ne izhaja več v knjižnih zbornikih, ampak v elektronski obliki, kot zvočni ali video posnetki na medmrežju. V tem pogledu je v nadaljevanju opisani projekt ostal v "klasičnih" okvirih in se je zaključil s knjigo *Podmelška fara skozi čas*, ki jo je uredila Mirjam Perovič, druga popravljen izdaja pa je izšla na Kneži, junija leta 2002 (tisk Grafika Art Volče).

institucionalne infrastrukture za andragoško dejavnost. Pomembno širijo ozaveščanje in posredno izobraževanje med ljudmi in tako veliko pripomorejo k socialnemu in gospodarskemu razvoju ožjega in širšega okolja.

Prav to vlogo si je skupina ob prvem srečanju in vseh naslednjih zadala kot skupni cilj. Srečanja so potekala sistematično in delavno, na osnovi predhodno sprejetega programa dela ter porazdelitvi nalog in vsebin, ki so tvorile sestavni del programa. Ob prvih srečanjih so se člani skupine spoznavali, predvsem glede interesov in pripravljenosti za delo v skupini. Oblikovala so se skupna in dejavna prizadevanja za uresničevanje istih ciljev, ki so bili razmeroma stalni in ki so jih člani dojemali kot skupne. Ob tem je skupina posamezne interese doživljala in sprejela kot vrednote.

VSEBINA PROGRAMA

Na tej osnovi so se porazdelile naloge za zbiranje gradiva, primernega za prepoznavanje podmelške fare in za ustrezno dopolnitev ponudbe turističnega društva Sopota na Kneži. Krožek je sprejel naslednji program dela:

- geografske značilnosti podmelške fare,
- zgodovina fare,
- znamenite osebnosti,
- sakralni objekti,
- nedeljski sprehodi po starih krajevnih poteh,
- krajevne znamenitosti,
- etnološka sestavljenka: ljudske šege, vaški posebneži v ljudskem izročilu, obrt, zgodovinski gospodarski objekti, prehranjevalne navade in značilne jedi v podmelški fari.

Posamezne vsebine programa so po lastni želji uresničevali udeleženci krožka bodisi individualno bodisi v manjših skupinah: Sonja Kenda, Helena Kenda, Majda Lesjak, Jerica Kragelj, Zdenko Rejec, Ivan Laharnar, Maks Drole, Branko Humar, Darinka Papež, Lela Jeram, Nada Golja, Simon Šorli. Mentorica študijskega krožka je bila Mirjam Perovič, animatorka pa Patricija Rejec. Ilustracije je prispevala Stanka Golob, tehnično izvedbo Zdenko Rejec, oblikovalec je bil Maks Drole, besedilo pa je lektorirala Nevenka Janež.

Geografske značilnosti (lege in relief krajev, prebivalstvo, vodovje, rastje, živalstvo) v naseljih: Podmelec, Kneža, Knežke Ravne, Lisec, Loje, Temljine, Sela nad Podmelcem, Klavže, Logaršče in Ravnice.

Zgodovna fare (prometni pomen Baške grape skozi zgodovino, zgodovinska obdobja podmelške fare, čitalnice, gasilsko društvo, šolstvo).

Znamenite osebnosti, ki so se rodile na tem majhnem koščku zemlje in, ki so delovale na kulturnem, duhovnem, posvetnem in narodnobuditeljskem področju. Registriranih je petnajst takih osebnosti, med njimi sta posebej predstavljena Ciril Drekonja in Ivo Šorli.

Sakralni objekti, kot so Farna cerkev Marijinega vnebovzetja v Podmelcu, Podružnična cerkev Sv. Jurija na Kneži, Kapelica Rožnovenske Matere Božje, Kapelica Marije Device na Temljinah, podružnična cerkev Sv. Lucije na Logarščah in podružnična cerkev Sv. Petra v Lojah.

Nedeljski sprehodi po starih krajevnih poteh

- Knežka grapa
- Pot s Kneže do Temljin na Ravnice in na Brdo ali Grahovo
- Pot s Temljin preko Temljske planine na Kotel
- Pot s Kneže do Loj in na Sela nad Podmelcem
- Obisk Klavž in okolice
- Sprehod do Logaršč
- Pot na Javornik
- Pot od mlina pri Kosu na Hum
- Podmelec in slap Sopota

Krajevne znamenitosti (Podmelca, Kneže, Knežkih Raven, Lisca, Loj, Temljin, Klavž in Logaršč).

Etnološka sestavljenka

- Ljudske šege v podmelški fari
- Vaški posebneži v ljudskem izročilu
- Obrt v podmelški fari
- Zgodovinski gospodarski objekti v podmelški fari
- Prehranjevalne navade in značilne jedi

Vse navedene vsebine so zbirali posamezniki v skupinah na osnovi dostopnega obstoječega gradiva, predvsem pa na osnovi ljudskega izročila. Zbrano gradivo smo sistematično in redno obravnavali na krožkih, tako da so pri vsebini sodelovali vsi člani krožka in so tako zbrano gradivo, novo znanje in spoznanja postala last vseh sodelujočih v študijskem krožku. Vodenje take skupine je zahtevalo demokratični, sodelujoči slog vodenja, kjer mentor predlaga postopke, uravnava izmenjavo misli, znanja, čustev, spodbuja udeležence, da razmišljajo o metodah dela, o sodelovanju in delovanju skupine, obenem pa dopušča skupini popolno odgovornost za izbor učnih poti. Člani krožka so sami oblikovali, tehnično izvedli in ilustrirali brošuro, kar ji daje še posebno vrednost.

Zaključek krožka je sovpadal s praznikom krajevne skupnosti in prireditvijo, za katero so scenarij napisali člani krožka in na njej tudi sodelovali. Celotno prireditev sta z ljudskimi šegami, običaji in petjem v podmelškem narečju povezovala vaška posebneža Medijev Franc in Ivanc.

Sodelovanje članov študijskega krožka se je kazalo tudi pri drugih prireditvah ob vaških praznikih in slavljih. Ob posameznih dogodkih postaja študij neposredno vpleten in povezan z vsakdanjim življenjem ljudi. Strokovno lahko govorimo pri študijskih krožkih o maksimalni integraciji izobraževanja z vsakdanjim življenjem ljudi, z njihovimi drugimi dejavnostmi, ki jih opravljajo, če se izobražujejo ali pa ne.

IZTRGANO POZABI

Projekt je rešil pozabe veliko elementov izročila. Tukaj navajamo nekatere:

Tilka Manfreda: Pa zapojmo ...

*Pa zapojmo eno po podmelško:
Dal pa klancu zezle flancu,
ta je pa pa miuška.*

*Pa zapojmo eno po klavžarsko:
Dal pa uad huod brez gat,
ta je pa pa kloužarska.*

*Pa zapojmo eno pa po rakovško:
Gar pa mahu klapa jahu,
ta je pa pa rakuška.*

*Pa zapojmo eno pa po kneško:
Knješka briza je prišla u kriza,
ta je pa pa knješka.*

*Pa zapojmo eno pa po selsko:
Vitr pihnu čikle uzignu,
ta je pa pa sjelska.*

(se nadaljuje)

Ivan Laharnar: Znamenite osebnosti

- Ivo Šorli (1877–1958), pisatelj
- Andrej Jekše (1816–1849), duhovnik in prosvetni delavec
- Simon Golja (1690–?), pobudnik tolminskega punta
- Dr. Ivan Šavli (1908–1976), profesor, prevajalec, zgodovinar
- Ivan Murovec (1859–1917), duhovnik in prosvetni delavec
- Stanko Murovec (1906–1982), šolnik in kulturni delavec
- Ivan Murovec (1903–1967), šolski nadzornik in kulturni delavec
- Štefan Golja (1689–1764), duhovnik in graditelj cerkve na Kneži
- Andrej Smrekar (1868–1913), duhovnik, pesnik,

prevajalec, izseljenec v ZDA

- Viktor Kos (1899–?), duhovnik
- Tomaž Seljak (1878–1964), podobar
- Ivan Šorli (1853–1932), pravnik
- Josip Kenda (1859–1929), učitelj in folklorist
- Ciril Drekonja (1896–1944), učitelj in pisatelj, ustreljen kot talec
- Peter Šorli (1876–1947), duhovnik

D. Papež, S. Kenda, L. Kenda, I. Laharnar: Ljudske šege

Nedelja – Na gospodov dan so možje oblekli bele srajce in "ta gmašni gvant". Odšli so k sveti maši. Po maši so se ustavili v vaških gostilnah (pri Nejku, pri Luku ali pri Vjerčku) in popili "pudlč" ali "fraklc" žganja ali "kvartin" vina. Pri maši ženske in moški niso smeli sedeti skupaj. Žensk niso pustili na kor.

Petek in sobota – Veljalo je pravilo, da se v petek ne smeš smežati, saj se boš sicer v nedeljo jokati. Ob petkih se ni smelo vasovati, ker so vasovali samo vdovci. Glede vremena je veljalo, da petek ne drži s tednom. Tudi nobeno delo se ni smelo začeti v petek, ker je petek slab začetek. V soboto so predvidevali lepo vreme, da bo siromak lahko posušil edino srajco.

God – Včasih so praznovali samo god, ker so menili, da ima vsako tele svoj rojstni dan, goda pa ne. Večer pred godom so s pokrovkami "rovštali". Tisti, ki je imel god, je moral z vodo loviti "rovštarje" in jih oblivati. Nato jih je povabil v hišo in jih pogostil. Na god so slavljencu skuhal štruklje.

Sveti Miklavž – Zvečer, preden so odšli spat, so otroci na mizo nastavili velike krožnike. Ker je bila skoraj po vseh hišah velika revščina, je Miklavž prinesel otrokom le skromna darila (orehe, suhe hruške, jabolka, lešnike ...). Vsakemu otroku je prinesel šibo. Te otrok ni smel zlomiti, ker je bila sveta.

Božični prazniki in novo leto – Že pred božičem so v vsaki hiši pripravili jaslice. Na sveti večer se je zbrala vsa družina in skupaj so odšli k polnočnici. Na večer pred božičem, na silvestrovo in pred sv. tremi kralji so dali oljko na oglje, da se je kadila. S tem kadihom in žegnano vodo so odšli po vseh prostorih, da bo bog obvaroval družino in živino. Sveda za te praznike ni smela manjkati "gbanca". Otrokom so za novo leto "podkovali konja" – dali so jim denar, ko so prišli voščiti novo leto.

Pust – Preproste, domače prireditve so bile v pustnem času, ko so nastajale zelo originalne preproste maskare, polne duhovitosti in sočnega domačega humorja. Najbolj duhovita in originalna sta bila Gašperjev Ivanc in Mihec

iz Loj. Eden je v oprtniku prodajal in ponujal petelina, drugi pa jajca v leseni gajbi. Ljudje se še danes spominjajo zanimive maske "ka je baba nesla dica u kašu". Na pepelnico so nekateri vaščani napravili slamnatega pusta. Pustni pogrebci so skupaj s pustnim župnikom vozili slamnatega pusta po vasi. Ljudje so morali pusta kropiti. Na koncu so ga sežgali in ga vrgli v Knešco.

Pepelnica – Na pepelnico je bil strog post. Ta dan si dobil na čelo pepel.

Cvetna nedelja – Teden pred veliko nočjo so v cerkvi blagoslavljali oljko. Več oljk skupaj se imenuje "kaštron". Če si na cvetno nedeljo nesel oljko k maši, si dobil pirhe, jajca ali denar.

Velika noč – Za veliko noč so z olupki čebule, s sajami, s cvetovi trobentic in s krep papirjem barvali pirhe. Pirhe so tudi z denarjem "krpečali" (kovanec se je moral zapičiti v pirh). Spekli so kruh, ki so ga odnesli k žegnu – žegnanca. Otroci so šteli, koliko kruha so "pobrali" po vasi in ga odnesli k žegnu. Žegnali so tudi gobo, vžigalice in sol.

Sveti Jurij (24. april) – Otroci so komaj čakali sv. Jurija, da so lahko bosí tekali okoli cerkve. Na ta dan je bil na Kneži sejem. Hlapci in dekle so menjali službo.

Kresovanje – Včasih so kresovanje praznovali na kresno noč, 23. junija – na sv. Ivana dan. Kasneje so kresove kurili (in jih še danes kurimo) dan pred prvim majem. Na Jalovniku je bil leta 1975 ogromen in slovesen kres. Najlepše je bilo, ko so na "kalone" kneškega mostu postavili pločevinaste škatle, napolnjene z žaganjem in nafto in jih prižgali.

Sveti Peter (29. junij) – Na dan sv. Petra so včasih pri Gašperju v Lojah spekli veliko dobrot. Na ta dan pride k maši veliko ljudi. Vsak prinese kak prigrizek ali pijačo. Po končani maši se pogostijo pred cerkvijo.

Sveti Lovrenc (na cimberjevo, 10. avgust) – Na ta dan je v Logarščah praznik. Včasih so prišli razni kramarji in prodajali različne stvari. Običajno je bila tudi veselica. Pripravili so tudi kako gledališko predstavo. Zadnja igra, ki so jo domačini igrali, se je imenovala "Na visokem". Na ta dan so v cerkvi "nabivali vonove". Pravijo, da so zvoki zvonov peli: "Cimberji so le zelen ..."

Rožnica (Marijino vnebovzetje, 15. avgust) – Velik praznik za celo podmelško faro, ker je cerkev posvečena Mariji Vnebovzetni.

Mali šmaren (8. september) – Na mali šmaren je na Temljinah praznik. Včasih je bil sejem.

Teden pred dnevom mrtvih – Teden pred dnevom mrtvih (1. november) so bogatejši kmetje pekli prešce "za verne duše v vicah". Bajtarski otroci so jih zelo radi hodili "nabirat", saj so se takrat lahko do sitega najedli. Če pri kaki hiši niso dali prešce, so zapeli:

*Miš pr hiš,
padgana na pejč,
pr til hiš
ne znaje niti kruha spejč.*

Kneška "briza": Prvo nedeljo po dnevu mrtvih je bila "kneška briza". Ta dan je bil na Kneži sejem. To je kneška zahvalna nedelja za pridelke.

Mirjam Sattler Perovič

KONFERENCA CONTENT STRATEGY FORUM 2010

Od 15. do 16. aprila 2010 je v Parizu v prostorih FIAP Jean Monnet [1] potekala konferenca *Content Strategy Forum 2010* v organizaciji francoskega društva za tehnično komunikacijo *STC France* in alpskega področja za tehnično komunikacijo *STC TransAlpine*. Konferenca je bila velika priložnost za strokovne razprave in izmenjavo izkušenj s področja upravljanja dokumentacije. V dveh dneh pred konferenco sta potekali po dve poldnevni delavnici in več krajših predavanj s področja vsebinske strategije.

PRVA PREDKONFERENČNA DELAVNICA

Vodila jo je **Kristina Halvorson** iz Minneapolisa (ZDA), ustanoviteljica in predsednica Brain Traffic [2] in avtorica knjige *Content Strategy for the Web* [3]. Delavnica z naslovom *Content Strategy: Purpose and Practice* je bila namenjena vsakomur, ki je prepričan, da je obvladovanje veliko različnih vsebin osrednjega pomena za uspešno predstavitev na spletnem mestu.

Spletni medij lahko postavi vsak, vendar ni nujno, da bo pri tem uspešen. Izbrati je treba pravo vsebino, ki bo zanimala dovolj ljudi. Treba jo je pravilno razporediti in povezati ter dodati spremljajoče vsebine ter spremljati odzive publike. Prav tako so pomembne izkušnje uporabnikov, ki obvladajo orodja in metode na področju marketinga, spletnega urejanja in pisanja, uporabniškega oblikovanja, informacijske arhitekture, produktnega vodenja ipd.

Vprašanje, kaj je vsebinska strategija, je aktualno že več kot desetletje, vendar si še vedno nekako nismo čisto na jasnem, kaj je to, kako deluje in zakaj je to resnično pomembno. Vsi se namreč ne strinjajo, da je obvladovanje spletnih vsebin težko, zapleteno, drago in zamudno. Vsak dan je veliko novih vsebin na spletu, ki so v različnih oblikah ter zelo dinamične in nimajo "lastnika". Ampak, kje je meja? Kdo je odgovoren za vse te vsebine v različnih oblikah na spletu? Obstajajo agencije, ki želijo, da ustvarjalci in oblikovalci spleta sami skrbijo za to, a le-ti navadno nimajo potrebne infrastrukture za načrtovanje in izvrševanje tega. Ustvarjalci in oblikovalci spleta pa želijo, da to stori agencija, vendar pa agencija nima strokovnega znanja in izkušenj, kaj šele virov, ki so potrebni za ustvarjanje točne, ustrezne in dosledne vsebine. Edina

dobra novica pri tem je, da obstajajo določena orodja, procesi in metode, ki so v pomoč pri obvladovanju vsebin. Bistvo vsebinske strategije je načrtovanje za ustvarjanje ter izvajanje in upravljanje koristne in uporabne vsebine. Na tej delavnici smo se skozi praktične primere naučili:

- kako z uporabo določene metodologije ponovno vključiti vsebinsko strategijo ter odgovornosti v svojo sedanjo vlogo na področju spletnih vsebin,
- kako ravnati s kakovostjo in količino vsebine in izvajati revizije,
- kakšna je vsebinska struktura dokumentacije,
- kako uporabljati tehnike za pridobivanje zainteresiranih udeležencev za razumevanje in prilagajanje na področju vsebinske strategije.

Delavnica je bila zanimiva in praktično naravnana, saj smo z ogledom različnih spletnih strani spoznavali smisel in bistvo vsebinske strategije. Zaključili smo z mislijo, da je za splet najpomembnejše, da je vsebina uporabniško prijazna in lahko najdljiva ter obvladljiva, kar pa lahko dosežemo le s pravnimi metodami in tehnikami ter razumevanjem potreb uporabnikov.

DRUGA PREDKONFERENČNA DELAVNICA

Vodila jo je **Rahel Anne Bailie** iz Vancouvra (Kanada), predsednica Intentional Design [4]. Je svetovalka z raznolikim znanjem in spretnostmi na področju upravljanja vsebine, ki s svojimi uporabniškimi izkušnjami pomaga organizacijam izražati strateške odločitve.

Na delavnici z naslovom *Practical Applications of Content Strategy in the Workplace* smo spoznavali praktično uporabo vsebinske strategije na spletnem mestu. Ne glede na to, ali smo tržniki ali tehnični komunikatorji, se od nas pričakuje in zahteva, da uporabljamo vedno znova nove vsebine in tehnike na vedno bolj inventivne načine. Zaradi kompleksnosti vsebin je v podjetjih nujno potrebno usklajevanje vsebine z drugimi oddelki, partnerji ali javnimi viri. Za uspešno poslovanje in obvladovanje vsebin je treba vključevati nove metode in tehnologije in strmeti k izpolnitvi potreb strank.

Spletna mesta sestavljajo spletne strani in interaktivna orodja. Več spletnih mest sestavlja spletni prostor ponudnika. Spletno mesto je točka digitalnih komunikacijskih aktivnosti organizacije in je sestavljeno iz več spletnih strani ter interaktivnih storitev. Kakovostno zadovoljevanje potreb, ki jih imajo posamezne ciljne skupine uporabnikov spletnih mest, je posledica dobrega načrtovanja uporabniških izkušenj in vizualnega oblikovanja uporabniškega vmesnika ter vsebin.

Naučili smo se, kako razmišljati o vsebini na drugačen način, kako uporabljati različne vrste vsebin ter predvideti, kakšne so zmogljivosti in možne razsežnosti na spletnem mestu. Uporabili smo študije primerov, s katerimi smo opredelili možnosti za ponovno uporabo vsebine na svojem spletnem mestu. Skozi praktične primere smo spoznali, kako izbrati pravo vsebino za prenos, ki ima pomen, izpolnjuje poslovne zahteve in zagotavlja boljšo uporabniško vrednost, in kako jo učinkovito upravljati.

Predkonferenčni dan smo zaključili z izmenjavo izkušenj na idilični vožnji z ladjico po reki Seini.

KONFERENCA

Z uvodnim pozdravom, dobrodošlico ter zahvalo predavateljem in sponzorjem sta konferenco odprla predsednica *STC TransAlpine* **CJ Walker** [5] in predsednik *STC France* **Stuart Culshaw** [6].

Uvodno predavanje z naslovom *Content Strategy: A Framework for Managing Content throughout its Lifecycle* je imela **Rahel Anne Bailie**.

Za upravljanje z vsebinami so potrebne določene meje oz. ustrezne smernice skozi celoten življenjski cikel. Vsebinska strategija je razmeroma mlada disciplina (pravzaprav je še v nastajanju) in zato je še vedno zelo odprta za interpretacijo. Zelo hitro se razvija in "obljublja", da bo spremenila naše poglede na vseh pomembnih področjih. Le s pravilnim definiranjem vsebinske strategije bomo razvijali in bolje definirali komponente, ki sestavljajo okvir vsebine. Medtem ko DITA¹ ni sama po sebi vsebinska strategija, bi lahko njene pojme zelo dobro vključili v vsebinsko strategijo.

Ugotovili smo, da je vsebinska strategija presečišče analize poslovanja, uporabniških izkušenj in razvoja vsebin, kar prinaša velike spremembe v načinu, kako z njo ravnamo. Ko razmišljamo o vsebini z vidika potrošnikov in koristi podjetij, moramo nanjo gledati kot na neizkoriščene možnosti in razsežnosti, ki se nam ponujajo.

Nato so potekala hkrati po tri različna dopoldanska predavanja.

Prispevek z naslovom *Evaluating Content: It's a Corporate Essential and a Content Strategy Foundation Stone* je imela **Clare O'Brien** iz Anglije. Je generalna direktorica CDA² [7], strokovnjakinja na področju trženja in komunikacij ter digitalnih komunikacij in vsebinske strategije.

Pred uporabo interneta je bila vsebina predvidljiva in obvladljiva, vedno pod lupo specialistov, ki so upravljali z njo. V današnjem času, ko se internet naglo širi, smo se začeli zavedati, da vsebina na internetu ne deluje na enak način, kot je nekoč in da so uporabniki drugačni, da reagirajo drugače, da nimajo izkušenj in da ni mogoče z nobeno natančnostjo napovedati, kam vse to vodi. Še bolj kritično pa je, da vsebinska vrednost na internetu narašča in je dosegljiva široki množici uporabnikov. Pogosto se zdi, da jo uporabniki ustvarjajo sami in da ima vrednost, ki jo cenijo le oni sami. Vendar se pri tem pojavlja vprašanje, kako naj se oceni, kaj je prav in kaj narobe, kaj deluje in kaj ne, kaj je pomembno za investicije in kako jih je treba načrtovati. Predstavila je metodologijo in pristop CDA, ki omogoča, da pridobimo resnični vpogled v naravo vsebine in vpogled v razmerje vsebine s ciljno publiko. To lahko kasneje odločilno vpliva na kakovost in vrednost vsebine na spletnem mestu. CDA zagotavlja kvantitativna merila, ki omogočajo organizacijam, da ocenijo spletne vsebine, ter pomoč in podporo pri upravljanju proračuna. V zaključku je še predstavila nadaljnji razvoj CDA in orisala prihodnje vloge za strokovnjake vsebinske strategije.

Jonathan Kahn iz Anglije je spletni razvijalec, oblikovalec in strateg z uporabniškimi izkušnjami, ki piše za revijo *A List Apart* [8]. Je velik zagovornik spletnih standardov, uporabniško orientiranega načrtovanja in vsebinske strategije. Prispevek z naslovom *A "Do It Yourself" Guide to Content Strategy* je bil namenjen predvsem spletnim strokovnjakom, kot so oblikovalci, razvijalci, arhitekti in strategji.

Na spletu je več različnih tipov spletnih mest (medijsko in kadrovske mesto, forum ...). Zaradi različnih potreb organizacije je za različne ciljne skupine namenjenih tudi po več spletnih mest. Spletni prostor posamezne organizacije sestavlja več različnih spletnih mest in drugih digitalnih komunikacijskih rešitev.

Spletna ekipa je uspešna le z ustrezno strategijo in disciplino. Kljub uporabniškim izkušnjam in načrtovanjem, ki temeljijo na standardih za razvoj in pravilnem vodenju projektov, se pogosto zgodi, da je s projektom nekaj narobe, saj uporabniška izkušnja sama po sebi ne izpolnjuje našega pričakovanja. Najpogosteje je problem v vsebini oz. nepopolni strategiji in neupoštevanju spletnih standardov.

S praktičnimi primeri je ponazoril, kako spletni strokovnjaki v praksi z vsebinsko strategijo izboljšajo postopke oblikovanja in delovanja skupnosti ter s tem izboljšajo končni rezultat svojih projektov.

Predavanje z naslovom *Banging the Big Drums* je imela **Kristina Halvorson**. Opisala je zgodovinski dan na področju vsebinske strategije, saj se je marca 2009 v Memphisu zbralo dvajset strategov iz ZDA in zabeležilo prvi javni online zapis, namenjen vsebinski strategiji. Samo leto kasneje je veliko večja skupina na vsebinskem strateškem forumu 2010 razpravljala o "koristni in uporabni vsebini". V tej zgodnji fazi pomena in vpliva vsebinske strategije jo je treba v organizaciji le še priznati. Če bomo vzpostavili "občutek navezanosti, pristojnosti in spoštovanja do vsebin" (Richard J. Ingram: "Content strategija Advocate"), je uspeh zagotovljen.

Predlagala je, da se udeležimo foruma o vsebinski strategiji in se pogovoru pridružimo že v začetni fazi, saj imamo tako tukaj in zdaj priložnost in odgovornost deliti skupno znanje, ne glede na to, kaj je naše strokovno področje: tehnične komunikacije, uporabniške izkušnje, založništvo, marketing, komunikacije, informacijska tehnologija ... Če bomo odprto in redno komunicirali znotraj naših lastnih skupnosti, bomo vedno bolj ozaveščeni in se bo naša vsebina postopkov in izdelkov le še razvijala. To je čas velikih sprememb za vsebinsko strategijo.

Informacijska arhitektura spletnega mesta zagotavlja osnovno organiziranost vsebin in storitev spletnega mesta. Spletna strategija v podjetju ali organizaciji je proces opredelitve vizije, pobud in postopkov za online izrabo premoženja na način, ki zagotavlja najboljše poslovne učinke.

Nato so ponovno potekala hkrati po tri različna popoldanska predavanja.

V prispevku z naslovom *Content Analysis: Know Thy Content* je **Colleen Jones** [9], ustanoviteljica področja znanstvene vsebine in pionirka na področju vsebinske strategije z bogatimi uporabniškimi izkušnjami na področju velikih svetovnih blagovnih znamk, kot so Home Depot, Phillips in InterContinental Hotels Group, poudarila, da je potrebna ljubezen do vsebine, če jo želimo uspešno umestiti. Analiza vsebine je bistveni del številnih projektov, prav tako so pomembne uporabniške izkušnje, ki vključujejo obstoječe vsebine. Primeri takšnih projektov vključujejo selitev spletnega mesta v novo programsko okolje ali zasnovo, ki poveže več spletnih mest v eno, ali ocenjevanje spletne vsebine za ponovno uporabo v nov "kanal". Tako kot ne moremo negovati vrta, ne da bi redno pregledovali svoje rastline

in cvetja, ne moremo skrbeti za svojo vsebino, ne da bi jo natančno pregledali in analizirali. Z vsebino se je treba seznaniti, presoditi, ali je bilo dejansko tako mišljeno, kot je napisano, razumeti, kako je povezana z drugo vsebino, ugotoviti, kako jo izboljšati ipd. Le skozi analizo vsebine, ki ponuja veliko praktičnih nasvetov in primerov, smo lahko resnično uspešni.

Prispevek z naslovom *The Writing on the Wall: Content Strategy at Facebook* je imela **Sarah Cancelli** [10], ki je zadnje desetletje razvijala komunikacijske okvirje Facebooka, za nekatere eno najbolj priljubljenih destinacij na spletu. Sarah Cancelli je vsebinski strateg Facebooka, saj skrbi, da na tisoče koščkov vsebin, ki jih družba okrepi z dodatnimi milijardami koščkov vsebin, postane uporabna.

Facebook je družabna spletna stran. Ustanovil jo je Mark Zuckerberg, ki je spletišče izdelal kot študent na univerzi na Harvardu 4. februarja 2004 v mestu Cambridge v Massachusettsu in pripada ter deluje v okviru zasebnega starševskega podjetja Facebook.

Če bi bil Facebook država, bi bila tretja največja na svetu (za Kitajsko in Indijo). Je največji naravni vir vsebine, saj vsak teden ljudje delijo več kot 3, 5 milijarde koščkov vsebin v 70 različnih jezikih. Po celem svetu ima več kot 150 milijonov aktivnih uporabnikov in je tudi najbolj priljubljena spletna stran za nalaganje fotografij (dnevno jih naložijo kar 14 milijonov). Kljub priljubljenosti se je Facebook v svojem kratkem obstoju že srečal z nekaterimi kritikami in nasprotovanji, predvsem zaradi nezagotavljanja zasebnosti, političnih prepričanj njegovih ustanoviteljev in vprašanj cenzure.

Zaradi naglega porasta različnih vrst vsebine, ki jo v 99,9 % ustvarijo uporabniki sami, je nujno potrebna analiza in ustrezna strategija. Že od vsega začetka je Facebook vseboval različne vsebine, kot so klepet, zid in slike, pojavljajo pa se še nove, kot npr. vzdrževanje novic in darila. Za obvladovanje vsega je potrebna ustrezna vsebinska strategija, ki bo podpirala različne medkulturne razlike ter istočasno zadovoljevala potrebe najstnikov, političnih organizatorjev, podjetnikov, babic in drugih po vsem svetu.

PANEL

Panel na temo vsebinske strategije v Evropi je vodil **Jeff MacIntyre** [11], sodelovali pa so **Clare O'Brien**, **Sylvie Daumal** [12], **Jonathan Kahn**, **Elizabeth McGuane** [13] in občinstvo.

Razmišljali smo, ali smo na pravi poti, katera pot je sploh prava, ali se je res vse začelo v Ameriki. Za uspešno

ureditev vsebine potrebujemo usposobljene menedžerje in inženirje, kjer koli na svetu že smo. Nato je stekla debata glede usklajevanja različnih jezikov, različnih medkulturnih razlik, navad in pravil, ki jih je treba pri vsebinski strategiji upoštevati, kar še posebej velja za Evropo. Pogosti problem pri tem je predvsem, da tehnični pisec pripravi neko vsebino, ki jo nato prevajalec prevede in ker ne sodelujeta, lahko ta vsebina dobi čisto drugačen pomen. Če prevajalec ve, kaj je delo tehničnega pisca, in obratno, je učinek prav gotovo boljši. Pri prevodu se pojavijo tudi težave glede težko berljive strukture, če namreč prevajalec prevaja direktno v format html, se teže posveti prevodu. Rešitev za prevajanje je lahko natisnjena verzija za prevod, ki jo nato tehnični pisec vnese v format html. Dodatni problem je denar, saj vse te raziskave in analize vsebine namreč predstavljajo precejšen strošek, res pa je tudi, da se z ustrezno postavljeno strategijo navadno hitro povrne.

Iz občinstva so bila postavljena vprašanja glede finančne podpore, sponzorstva in smiselnosti vključitve vsebinske strategije na vsa področja različnih vrst vsebine na spletnem mestu. Kratko debato smo zaključili s spoznanjem, da je spletno mesto komunikacijsko orodje, ki učinkovito deluje le na osnovi ustrezne tehnologije.

Pot do ustrezne vsebinske strategije je najbolj učinkovita, če jo izvajamo v treh korakih:

- 1. korak: analiza ključnih poslovnih priložnosti in izzivov, ki jih ponuja internet,
- 2. korak: skupna opredelitev ciljev spletnega nastopa na podlagi potreb ciljnih skupin,
- 3. korak: opredelitev orodij in taktike, s katerimi bomo dosegli kratkoročne in dolgoročne cilje poslovanja na internetu.

Če je ob koncu konference *STC TransAlpine* na vrsti tradicionalna "čokoladna tombola" in šampanjec, je bil ob koncu tokratne konference *STC France* srečelov in odlične francoske specialitete.

Opombe

- 1 Darwin Information Typing Architecture.
- 2 Content Delivery & Analysis

Reference

- [1] FIAP Jean Monnet, 30 rue Cabanis, 75014 Paris, France.
Dosegljivo na: <http://www1.hostelworld.com/hosteldetails.php/FIAP-Jean-Monnet/Paris20653?source=betahostelnames&gclid=CKPx2ObDs6ICFUST3wodLGAS5g>.

- [2] <http://www.braintraffic.com/>
 [3] <http://www.contentstrategy.com/>
 [4] <http://intentionaldesign.ca/>
 [5] <http://www.stc-transalpine.org/>
 [6] <http://stcfrance.org/articles/125/content-strategy-forum-2010-mission-accomplished>
 [7] <http://www.webwordsworking.co.uk/>
 [8] <http://www.alistapart.com/>
 [9] <http://www.linkedin.com/in/leenjones>
 [10] <http://www.meetup.com/Content-Strategy-SFBay/members/416359/>
 [11] <http://predicate-llc.com/>
 [12] <http://fr.linkedin.com/in/daumal>
 [13] <http://www.iqcontent.com/about/team/elizabethmcguane/>

Breda Emeršič

GENERALNA SKUPŠČINA ISSN

Na 18. Generalni skupščini ISSN (od 27. do 28. aprila 2010) na sedežu Unesca v Parizu je bilo manj udeležencev kot običajno. Skupščine se je udeležilo okoli 25 pretežno vodilnih delavcev nacionalnih knjižnic, predstavnikov večjih uporabnikov Registra ISSN v vlogi opazovalcev (ABES, ES, IZUM ...) in sodelavcev ISSN IC (Mednarodni center ISSN). Iz držav v mreži COBISS.Net je bil prisoten še gospod Ovčina (BIH).

Po otvoritvi skupščine, potrditvi dnevnega reda in zapisnika prejšnje skupščine je Susann Solberg iz Nemčije podala poročilo kot predsednica Upravnega odbora. Na kratko je poročala o treh srečanjih Upravnega odbora v letih 2007 in 2008 ter o dveh srečanjih posvetovalnih skupin v letih 2009 in 2010. Na teh srečanjih so obravnavali uvajanje ISSN-L, širitev mreže, povečevanje števila zapisov v registru, zlasti za e-vire, ter rast prodaje izdelkov ISSN, posebej naročnine na portal.

Sledilo je poročilo o aktivnostih Mednarodnega centra ISSN v letih 2008 in 2009, ki ga je podala direktorica Francoise Pellé. V teh dveh letih se je mreži pridružilo pet novih članic, imenovan je bil nov upravni odbor, organizirani sta bili dve uspešni srečanja direktorjev centrov ISSN v Tunisu in Pekingu. Mednarodni center ISSN je v tem obdobju več pozornosti namenil izobraževanju ter pripravi "standardov za storitve". Število zapisov v Registru ISSN se je povečalo v letu 2008 za 68.223, v letu 2009 pa za 75.831 novih zapisov, kar je odličen dosežek. Večji porast števila zapisov je predvsem rezultat polavtomatskega dodeljevanja številke ISSN in kreiranja zapisov v okviru projektov Nacionalnega centra ISSN Francije in agencije ABES ter Nacionalnega centra ISSN Nizozemske in družbe Elsevier. Register ISSN je najboljšežnejši vir za e-publikacije, saj vsebuje preko 72.000 zapisov. Ažurnost registra se je izboljšala tudi s preходом na programsko orodje VIRTUA, ki ga je konec leta 2009 uporabljalo 24 držav, ter z intenzivnejšim izobraževanjem, ki ga je izvajal Mednarodni center ISSN. Veliko aktivnosti je bilo povezanih z uvajanjem ISSN-L. Uvedli so nagrado ISSN, ki krije stroške za udeležbo enega od partnerjev na srečanju direktorjev ISSN. Za nagrado se lahko potegujejo posamezniki iz nacionalnih centrov ISSN, ki

so v preteklem obdobju bistveno prispevali k izboljšanju Registra ISSN. Sodelavci Mednarodnega centra ISSN so sodelovali v več projektih in jih predstavljali na različnih mednarodnih konferencah; Francoise Pellé bo prevzela vodenje ISO/TC 46 (ISO Technical Committee 46). Prvič po ustanovitvi so se selili na novo lokacijo, kjer so prostori boljši in tudi stroški nižji.

V diskusiji je bilo izpostavljeno vprašanje cene za uporabo Registra ISSN. Predstavniki agencije ABES je komentiral, da plačujejo previsok znesek in da bi moral Mednarodni center ISSN namesto podatkov zaračunavati storitve. Mednarodni center je imel nasprotno stališče, češ da je to bistven vir prihodkov, ki ga ni mogoče nadomestiti; sicer pa vse njihove storitve temeljijo na podatkih.

Sledil je prispevek François-Xavierja Pelegrina o tem, kako bodo vplivala pravila RDA na delo v okviru mrež ISSN v letih 2010 in 2011 (*RDA: What are the Prospects for the ISSN Network in 2010–2011?*). Po kratki predstavitvi pravil in modela FRBR se je osredotočil na nejasnosti in nedorečenosti pravil z vidika katalogizacije kontinuiranih virov. Ker pravila RDA ne vsebujejo definicije za kontinuirane vire, je z njihovo uporabo pri obdelavi serijskih publikacij in integrirnih virov še veliko neznank. Način uporabe pojmov "delo", "izrazna oblika" in "pojavnost oblika" pri obdelavi kontinuiranih virov ni jasen, pravila RDA niso v celoti usklajena s pravili ISSN. Mednarodni center ISSN načrtuje, da se bo vključil v proces testiranja pravil RDA kot neformalni član, da bodo ugotovili razlike; v okviru mreže ISSN pa je že začel razpravo o skladnosti pravil. Že pred časom je bilo ugotovljeno, da teoretičnega modela FRBR v praksi ni možno uporabiti za serijske publikacije, zato v okviru Ifle razmišljajo o modelu FRBR za serijske publikacije.

Sledili sta predstavitev identifikatorjev in semantičnega spleta ter obravnava kriterijev za dodeljevanje številke ISSN kontinuiranim integrirnim virom. Predstavili so stanje števila tiskanih in elektronskih serijskih publikacij, ko tiskana publikacija nima elektronskega ekvivalenta, ko ni e-povezave v registru itd., ter rezultate polavtomatskega dodeljevanja številke ISSN,

ki so ga razvili v Mednarodnem centru ISSN. Za način dodeljevanja številke ISSN elektronskim arhivom serijskih publikacij sta pripravljena dva predloga. Prvega so pripravili v Mednarodnem centru ISSN, drugega pa je pripravil dr. Androvič (direktor Centra ISSN Slovaške). Predstavili so tudi projekt PEPRS (*Piloting an E-journals Preservation Registry Service*), pri katerem sodeluje tudi Mednarodni center ISSN. Podrobneje so bila predstavljena tudi pravila za dodeljevanje nagrade ISSN.

Direktorica Mednarodnega centra ISSN je pred zaključkom in volitvami v Upravni odbor skupščine spregovorila o finančnem načrtu za leti 2011 in 2012 ter predstavila nov izračun prispevka za posamezno državo. V Upravni odbor je bil izvoljen tudi gospod Ovčina iz Bosne in Hercegovine.

Marta Seljak

FORUM ZAJEM, ARHIVIRANJE, UPRAVLJANJE IN HRAMBA PODATKOV

Dne 13. maja je v Ljubljani na Gospodarskem razstavišču potekal forum *Zajem, arhiviranje, upravljanje in hramba podatkov – ZAUH*, ki ga je organiziralo podjetje Palsit, d. o. o.

Plenarno predavanje z naslovom *Upravljanje in hrambe digitalne dokumentacije – priložnost, urejenost, pravna varnost* je imel Jože Škofljanec (Arhiv RS).

V času vsakodnevne uporabe e-storitev je dokumentacija v digitalni obliki ne le prihodnost, ampak tudi že nekaj časa sedanjost in preteklost. Izkušnje nas učijo, da digitalni svet ne ponuja le priložnosti, pač pa zahteva tudi urejenost, če želimo, da nam dokumentacija zagotavlja pravno varnost.

Leta 2006 je *Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA)* uvedel nekaj pomembnih instrumentov (registracija ponudnikov opreme in storitev, akreditacija strojne in programske opreme ter storitev, notranja pravila zajema in hrambe digitalnega gradiva), ki naj bi pomagali urediti razmere, povezane z zajemom, arhiviranjem, upravljanjem in hrambo dokumentacije v digitalni obliki. Ti ukrepi poenostavljajo delo uporabnikov z dokumenti.

Predavanja so bila nato razdeljena v dve sekciji.

PRVA SEKCIJA

Tomaž Besek (360ECM, d. o. o.) je predstavil *Stanje na področju celovitih sistemov za upravljanje dokumentov in vsebin (sistemi ECM¹)*.

Podjetje 360ECM je specializirano podjetje za obvladovanje najrazličnejših poslovnih vsebin in dokumentov. Zaposluje strokovnjake z dolgoletnimi izkušnjami in združuje uporabnike, proizvajalce ter uvajalce.

Po rezultatih raziskave so glavni razlogi neuporabe sistemov za upravljanje vsebin:

- neodgovornost in nerazumevanje informacijske tehnologije,
- slaba podpora vodstva,
- previsoka cena.

Prav tako je na razpolago veliko enostavnih orodij, kot npr. SharePoint (22-odstotna uporaba), ki pa ne morejo nadomestiti sistemov za upravljanje vsebin, saj imajo preslabe vsebine, slabe arhive, neorganizirano poslovanje in nezadostno funkcionalnost.

Tomaž Besek (360ECM, d. o. o.) je v nadaljevanju predstavil *Primer obvladovanja dokumentacije iz prakse – za učinkovito podporo potrebujemo več tehnologij in ne še en otoček*.

Sistem za upravljanje vsebin – ECM ni le dokumentni sistem ali samostojna tehnologija, je proces, so ljudje, je skupek tehnologij, poslovnih procesov – je organizacija. Lahko bi rekli, da predstavlja strategijo, metode in orodje, ki jih uporabljamo za zajem, dostavo, shranjevanje, trajno hrambo in dostop do vsebin in dokumentov, ki so povezani z organizacijskimi procesi. Orodja in strategije omogočajo organizacijam upravljanje z nestrukturiranimi informacijami, kjer koli se že nahajajo.

Predstavil je DMS – postopek najema kredita in razložil postopek skeniranja pogodbe. Prikazal je delovanje mrežnega čitalnika, hierarhijo dokumentov in zajem osebnih izkaznic, kjer sta potrebna le dva 2 klika, da se podatki avtomatizirano preberejo. Na koncu je povzel:

- rešitev mora biti enostavna za končnega uporabnika,
- DMS ni odgovoren za vse – nekaterim uporabnikom je lahko neviden (deluje v ozadju),
- pomembna je strojna oprema.

Bojan Mihelač (PERFTECH, d. o. o.) je predstavil *Perftech.DDS – celovite rešitve za upravljanje procesov in dokumentov ter njihovo arhiviranje*.

Proizvod Perftech.DDS je plod lastnih rešitev, ki podjetjem ob uvedbi in vzdrževanju sistema kakovosti olajša in pohitri delo. Je sistem za podporo pri odločanju (analiza in modeliranje procesov, izvajanje procesov in spremljanje učinkovitosti procesov) in arhiviranju dokumentov.

Proces Perftech:

- zajema dokumentiranje, modeliranje in upravljanje procesov,
- se uporablja za posnetek stanja, podporo vodenja kakovosti, simulacije in merjenje uspešnosti procesov.

Predstavil je grafično orodje za modeliranje procesov in razložil njihov pristop pri uvedbi orodja za procese. Prednosti digitalizacije so takojšen zajem v sistem brez izgube podatkov!

Njihove rešitve so:

- Perftech.BILargo (Business Intelligence) omogoča vodstvu podjetja hitrejšo in kakovostnejšo sprejemanje odločitev na vseh ravneh poslovanja.
- Perftech.BSC (Balanced Strategic and Operation Management) temelji na filozofiji strateškega upravljanja in je sistem, ki vodstvo podjetja in organizacijskih enot periodično opozarja na odstopanja od postavljenih vrednosti strateških pokazateljev.
- Perftech.Proces je namenjen modeliranju procesov kot pomoč pri prenovi poslovnih procesov ali podpora pri vodenju sistema kakovosti.
- Perftech.Busines Plan lahko uporabimo za različne namene načrtovanja (letni načrt, strateški načrt, načrt posameznega podjetja, načrt skupine).
- Perftech.Hospitality zagotavlja informacijsko podporo hotelskemu gostu, pacientu v bolnišnici, potniku na postaji, terminalu, ob mobilnem telefonu ali TV-zaslону.

Dejan Blatnik (Mikrocop, d. o. o.) se je predstavil s prispevkom *Brezpapirno poslovanje – mit ali možnost?*

Brezpapirno poslovanje je ideal, h kateremu težijo vse sodobne organizacije, vendar v praksi brez papirja še vedno ne gre. Podjetje Mikrocop s svojimi rešitvami omogoča sobivanje papirnega ali elektronskega sveta.

Vsak proces, ki ga želimo dematerializirati, je praviloma sestavljen iz štirih aktivnosti upravljanja z dokumenti:

- zbiranje dokumentov,
- prepisovanje podatkov, ki predstavljajo vsebino zbranih dokumentov,
- dopolnjevanje obstoječih dokumentov,
- potrjevanje podatkov.

Mikrocopov koncept brezpapirnega poslovanja zagotavlja celovito upravljanje dokumentov v elektronski obliki skozi celotni cikel poslovnega procesa.

Kot primer je navedel rešitev *Brezpapirja.si*, ki povezuje papirno in e-poslovanje v naslednjih korakih:

- opredelitev procesov,
- opredelitev pogojev za prehod med stanji v procesu,
- določitev akterjev in spremenljivk, ki so pomembne za obvladovanje procesa,
- izbor primerne sredstva za obveščanje o spremembah (SMS, e-pošta),
- povezava sistema *Brezpapirja.si* z drugimi aplikacijami.

Sledil je še podrobnejši prikaz procesa "odobritev dopusta zaposlenega".

Na koncu je predstavil še *Skupnost Brezpapirja.si*. To je zaprto združenje uporabnikov, ki svoje rešitve predajajo v skupno rabo drugim članom te skupnosti (katalog vzorčnih rešitev).

Robert Jagodnik in **Ivan Stojnič** (SITECH, d. o. o.) sta predstavila *Upravljanje pomnilniških sistemov na Intel platformi z Open-E, V6.0, programsko opremo in novosti pri arhiviranju podatkov*.

Trendi na področju shranjevanja podatkov so takšni, da se količine podatkov povečujejo. Zato mora podjetje zagotavljati varnostne kopije ter razpoložljivost podatkov.

Sedaj se pojavljajo pomnilniški sistemi DSS, V6, ki so podprti z operacijskim sistemom Open-E. Sistemi imajo za osnovo novo računalniško okolje Intel (XEON 5600 in XEON 3400). Predstavila sta tudi novosti strojne opreme pri arhiviranju podatkov (vodilna proizvajalca tračnih enot in knjižnic Actidata in Tandberg Data).

Branko Godec (Pošta Slovenije) je predstavil temo *Integracija sistemov za upravljanje z dokumenti z E-Arhivom*.

Predstavil je možnosti, kako se lotiti e-hrambe:

- lasten proizvod (vse tehnološke in organizacijske postopke za zakonsko skladno izvajanje e-hrambe opravljamo sami),
- vse postopke skladno z zakonom izvaja zunanji izvajalec storitve (angl. *outsourcing*).

Pri lastni izvedbi je treba zagotoviti: investicijo v strojno in programsko opremo; dodatno obremenitev lastnih kadrov (dodatne vloge, pooblastila); investicijo v lokacije (varni sistemski prostor, rezervna lokacija, tehnično varovanje); redne zunanje in notranje preglede; uvedbo, izvajanje in upravljanje postopkov (nadzor delovanja sistema, načrt neprekinjenega poslovanja, varnostna politika, izdelava varnostnih kopij); najem dodatnih storitev (fizično-tehnično varovanje, zagotavljanje avtentičnosti gradiva).

Pri zunanji izvedbi je pomembna prava izbira ponudnika, ki ima sprejeta notranja pravila za postopke e-hrambe, veljavno akreditacijo za storitve e-hrambe in zagotovilo, da izvaja kakovostno storitev.

Predstavil je *E-Arhiv* Pošte Slovenije, katerega značilnosti so:

- akreditirana storitev e-hrambe,
- enostavna povezljivost z naročniki elektronskega sistema za upravljanje z dokumenti.

Namestitveni paket vsebuje:

- specifikacijo za stranke,
- izvorno kodo primerov namestitve,
- namestitev odjemalca za storitev arhiviranja,
- lokalni objektni model,
- podporo .Net Framework, 3.0/3.5/4.

Dostop je možen preko elektronskega sistema za upravljanje z dokumenti ali preko spletnega vmesnika.

Prenos gradiva je omogočen preko svetovnega spleta, vključen je mehanizem za zaščito pred zlorabo, ki vsebuje zaščito SSL ter sporočilno osnovno varnost (MBS).

Dalibor Baškovič (FMC, d. o. o.) je predstavil *Storitev iStore SecureDataVault – Hranjenje podatkov na varni oddaljeni lokaciji ni več samo opcija, ampak nuja*.

Danes je varnostno shranjevanje podatkov pomembnejše kot kadar koli prej. Klasična zaščita pred izgubo podatkov je nezadostna. Številne organizacije po svetu uporabljajo storitev *iStore SecureDataVault* za varovanje kritičnih informacij.

Izguba podatkov je v 90 % posledica napak znotraj samega podjetja, od tega 35 % napak naredijo delavci z visokimi pooblastili (namerno uničenje, kraja, industrijsko vohunjenje, poneverbe).

Zanesljivo varnostno shranjevanje podatkov ima neposreden vpliv na uspešnost in ugled podjetja.

Proizvod *iStore* uporabljajo številne švicarske banke in zavarovalnice. Vključuje rezervne lokacije, eno tudi v Švici (trije podatkovni centri, kjer so podatki na voljo 24 ur na dan) in zagotavlja:

- varnost podatkov,
- integriteto podatkov,
- zaščito podatkov na vseh lokacijah,
- dosegljivost podatkov,
- sledljivost podatkov,

- sledljivost aktivnosti (revizorska sledljivost je zagotovljena),
- varno uničenje podatkov.

Miha Ozimek (SIQ) je predstavil prispevek *ISO certifikati kot pomoč pri hrambi gradiva v digitalni obliki*.

Določila oziroma zahteve standardov ISO 9001 in ISO/IEC 27001 predstavljajo dobro osnovo za uvajanje notranjih pravil za hrambo gradiva v digitalni obliki. Organizacije, ki imajo certificirane sisteme vodenja pa si s tem tudi olajšajo revizijski pregled.

Pravno osnovo za pomoč pri hranjenju gradiva v digitalni obliki opredeljujejo:

- 18. člen Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA),
- pogl 2.1 in 2.2. o Enotnih tehnoloških zahtevah,
- 5. člen Uredbe o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva.

Notranja pravila in standard ISO 9001 (sistem vodenja kakovosti) so povezani v točkah, ki zajemajo:

- obvladovanje dokumentacije,
- odgovornost vodstva (politika kakovosti),
- vodenje virov (kompetenost),
- realizacija proizvodov,
- merjenje, analize, izboljšave, ukrepe, presojo.

Notranja pravila in standard ISO 27001 (sistem vodenja varovanja informacij) so povezani v točkah, ki zajemajo:

- oceno tveganja,
- notranjo presojo,
- varnostno politiko.

Ob uvajanju omenjenih dveh standardov je priložnost za ureditev procesov, izboljšanje kakovosti in informacijske varnosti. Standarda pokrivata od 60 od 93 kontrolnih točk pri vzpostavljanju notranjih pravil.

Milan Gabor (Viris, d. o. o.) je predstavil *Enostavno, varno in zanesljivo arhiviranje elektronske pošte z uporabo družine PineApp produktov*.

Predstavil je *PineAPP* za arhiviranje elektronske pošte, proizvod izraelskega podjetja, ki deluje od leta 2002. Proizvod sestavljajo moduli *Mail Se-Cure*, *Archive Secure*, *MASA in SeCure UTM*.

Problemi današnje e-pošte so: velike datoteke, regulativa, zunanje arhiviranje, komplicirano in počasno iskanje e-pošte na disku.

Proizvod omogoča:

- dostop do e-pošte,
- indeksiranje,
- shranjevanje (kompresirano, kodirano),
- iskanje in upravljanje.

Uporabnik lahko s tem proizvodom brez težav izkoristi vse možnosti Outlooka. *PineApp* je zelo enostavna rešitev, omogoča veliko fleksibilnosti, enostavno namestitve in upravljanje ter uporabniško prijaznost.

DRUGA SEKCIJA

Tone Gazvoda (COMTECH, d. o. o.) je imel predavanje *Kateri je pravi pristop za uvedbo e-poslovanja?* E-poslovanje je namreč sestavni del in posledica obvladovanja procesov v e-obliki.

Motivatorji podjetja za prehod na e-poslovanje so:

- pomanjkanje prostora za shranjevanje dokumentov v papirni obliki,
- dostop do dokumentov, ki so v arhivu,
- zmanjšanje stroškov poslovanja,
- pospeševanje ključnih procesov, odločanja in upravljanja v podjetju,
- čim manj napora in čim manjši stroški na poti do zelenega cilja.

Zato je treba sprejeti odločitev, ali poiščemo podjetje, ki bo za nas opravilo storitev za prehod v e-obliko, ali sami uredimo rešitev za pretvorbo dokumentov v e-obliko, arhiviranje pa prepustimo zunanjemu izvajalcu ali pa celotno e-poslovanje vzpostavimo sami.

Ugotovljeno je, da se podjetja največkrat odločijo za nakup tehnološke rešitve in ne rešitve problema, zato se pojavijo problemi, da vse rešitve niso uporabne, da vsi procesi niso zajeti, odprto pa ostane tudi vprašanje, kako rešiti skeniranje dokumentov.

Prava pot pri uvajanju e-poslovanja je:

- rešujemo vzroke težav in ne posledice,
- probleme rešujemo z rešitvami in ne s tehnologijami,
- ne lotevamo se reševanja enega samega problema, če nismo prepričani, da lahko pokrijemo vse probleme, ki jih imamo.

Uvedba e-poslovanja mora biti strateška odločitev s podporo vodstva, saj kar 50 % projektov ne doseže zadanih ciljev. Za manjša podjetja velja, da se mora projekt prehoda v e-poslovanje povrniti v dveh letih.

Drugo predavanje **Toneta Gazvode** (COMTECH, d. o. o.) je imelo naslov *Sodoben način obvladovanja nabavnega procesa, ki zajema vse potrebne korake: od planiranja, potrjevanja in izdelave naročil do odobritve prejetega računa (primer dobre prakse: Mestna občina Celje).*

Predstavil je razlike med podjetji, ki delajo na trgu, in javno upravo. Zaradi določenih posebnosti bi za vsako skupino morali razviti drugačne aplikacije. Rešitev so samostojni moduli, ki se lahko poljubno povezujejo. Takšen proizvod je *DocMan*. Kot praktičen primer je izpostavil rešitev optimizacije procesa nabave v Mestni občini Celje. Razvoj projekta je potekal na ključ.

Z novo rešitvijo so želeli:

- poenotiti proces nabave,
- zagotoviti pregled odhodkov že pred prejetim računom, v fazi načrtovanja,
- pospešiti proces odločanja, zagotoviti vse potrebne podatke in dokumente za spremljanje naročila,
- pravilno načrtovati stroške.

Pripravili so naslednje module:

- načrtovanje (samostojna aplikacija, možnost rebalansa plana),
- potrditev naročila (rezultat je naročilnica),
- odobritev prejetega računa (možnost avtomatizma),
- ocena dobavitelja (vsake tri mesece).

Aplikacija ima možnost raznih analiz in možnost pregleda realizacije. Uporabnik lahko skladno s svojimi pravicami dostopa do dokumentov, ki so v arhivu.

Predavatelju se je pridružil še Sandi Merzidovšek (Mestna občina Celje), ki je še podrobneje predstavil projekt. Kot pomemben rezultat je navedel, da se sedaj uporabniki zares ukvarjajo z vsebino naročil (zahtevno spremljanje proračuna), ne pa z računi.

Igor Gruber (PIA, d. o. o.) je predstavil temo *Kaj je nujno potrebno za uspešno elektronsko poslovanje?*

E-storitve so v zasebnem življenju samoumevne. Uporabniki smo se na njih z lahkoto navadili. V poslovnem svetu pa smo bolj previdni, čeprav obstaja široka paleta storitev: elektronsko bančništvo, povezava z javno upravo (DURS, ZPIZ, AJPes, ZZZS), elektronska pošta, izmenjava podatkov, elektronsko poslovanje znotraj podjetja.

Razlogi za prepreke niso zakonski predpisi, tehnologija, strojna oprema, finance, informacijski sistemi, tveganje, varnost, ampak največkrat strah pred spremembami.

Bolj bi morali upoštevati prednosti elektronskega poslovanja, kot so optimizacija poslovanja, razbremenitev zaposlenih, sledljivost podatkov, zmanjšanje obsega ročnega dela in napak, povezava informacijskega sistema, možnosti analiz, poročila ter lažji dostop do informacij.

Podjetje mora biti zrelo za e-poslovanje, organizacijski red mora biti vzpostavljen že pred uvedbo.

Za uspešno uvedbo elektronskega poslovanja je potrebno:

- poznavanje procesov (ISO 9001),
- poznavanje težav v organizaciji in poslovanju,
- pripravljenost na izboljšave,
- oblikovanje jasnih ciljev prenove,
- izobraževanje zaposlenih o tveganju in prednostih,
- poznavanje ponudbe trga in prednosti.

Zamenjamo lahko vse obstoječe sisteme z novim sistemom ali pa se lotimo postopne uvedbe. Vsak sistem pa je treba vzdrževati in za to predvideti stroške vzdrževanja.

Igor Gruber (PIA, d. o. o.) je imel še predavanje z naslovom *ODOS: Proces nabave in likvidacije računov*.

Rešitev obsega:

- osrednji dokumentni modul,
- modul e-obrazci,
- modul za upravljanje standardnih procesov,
- modul poslovnih procesov (angl. *workflow*),
- modul za skeniranje vhodnih dokumentov,
- modul dokumentov – masovni zajem,
- modul aktivni arhiv.

Predstavil je dokumentno vodenje nabave in likvidacije računov s proizvodom ODOS. Razlogi za e-poslovanje so:

- enostavnost,
- preglednost in sledljivost,
- e-davki: dokumentni sistem (forme oz. obrazce spreminjajo v e-obliko).

Bistvo vsega je povezanost podatkov z dokumenti, povezanost dokumentov s podatki, znotraj in zunaj!

Mina Žele (ASTEC, d. o. o.) je predstavila *Učinkovito upravljanje revizijskih sledi pri elektronskih arhivih*.

Namen vzpostavitve revizijske sledi v podjetju:

- skladnost z zakoni (ZVOP, ZTP, ZVDAGA ...),
- nadzor nad aktivnostmi administratorjev,
- nadzor nad aktivnostmi tretjih strank,
- nadzor dostopa do sistemov in občutljivih podatkov,

- možnost preverjanja dostopov do podatkov in sistemov oz. naknadnega ugotavljanja izvedb aktivnosti (kdo, kdaj, kje ...) v primeru varnostnega incidenta.

Upravljanje revizijske sledi je proces generiranja, prenašanja, shranjevanja, analize, odstranjevanja, zagotavljanja zaprtosti, celovitosti in razpoložljivosti beleženja dogodkov. Število in obseg narašča s kompleksnostjo informacijskega sistema.

Pomanjkljivosti pri upravljanju revizijske sledi so:

- ne beležijo se vsi dnevniki (LOG-datoteke),
- revizijske sledi so neustrezne in nedosledne,
- pregled dnevnikov je neučinkovit in nereden,
- dnevniki so nezaščiteni pred nepooblaščenim spreminjanjem in razkrivanjem.

Revizijske sledi morajo biti usklajene z varnostno politiko, zakonodajo, s standardi na področju varovanja informacij, s standardom ISO in pogodbenimi obveznostmi.

Za vzpostavitev beleženja revizijske sledi je treba:

- popisati informacijska sredstva,
- oceniti tveganje,
- po rezultatih zahtev napisati politiko revizijskih sledi,
- tehnično opisati vklop beleženja revizijske sledi,
- podati poročilo s specifikacijami, ki je v pomoč pri dokazu podjetja, da je varnostna politika potrebna.

Sistemi SIEM² so v pomoč v vseh postopkih revizijskih sledi!

Adrijan Šiška (ADRIACOM, d. o. o.) je predstavil *Zunanje izvajanje varnega shranjevanja podatkov: Oblak ali znotraj podjetja?*

Razložil je, kaj je:

- varnostna kopija podatkov (angl. *backup*) v podatkovnih centrih in kopija podatkov s prenosnikov in delovnih postaj,
- orodje za reševanje različnih problemov,
- skupno delo na datotekah,
- lokalna (offline) kopija,
- enostavna uporaba,
- storitev v oblaku.

Hibridni pristop združuje storitev za poslovne uporabnike:

- varnostne kopije,
- arhiviranje,
- sinhronizacija med uporabniki.

V zaključku smo si ogledali vzorčno (demo) aplikacijo arhiva, sinhronizacije in hrambe ter diskutirali o varovanju podatkov.

Predstavniki podjetja Mikrografija, d. o. o., je predstavil *Teoretični in praktični pogled na metodološki pristop uvedbe elektronskega vodenja dokumentov*. Izvedeli smo, da brez uporabe dokumentnega sistema porabimo 80 % časa, z dokumentnim sistemom pa le 20 %.

Problemi pri organizaciji poslovanja so:

- pritisk konkurence,
- razvrščanje dokumentov po eni klasifikaciji,
- velika izguba časa zaradi neorganiziranosti v podjetju,
- zaseden drag diskovni prostor s starimi dokumenti,
- arhiviranje starih in nepotrebnih dokumentov,
- omejen dostop do dokumentov le za določene osebe.

Zaradi pričakovanih uporabnikov so spremembe nujno potrebne! Dokumentni sistem mora zadostiti pravilom, potrebna je akreditirana varnost.

V okviru druge sekcije sta imela **Luka Hojnik** in **Aleš Žabot** (MFC.2, d. o. o.) zadnje predavanje z naslovom *Vzpostavitev klasičnega ali elektronskega arhiviranja ter pastir varstva osebnih podatkov pri tem*. Povedala sta, da je za podjetje v današnjem dinamičnem okolju bistveno, da obvladuje in varuje dokumentacijo in osebne podatke. To pa lahko uspe le, če je seznanjena s pastmi in nevarnostmi iz okolja ter z zakonitostmi s pravnega področja (pravno svetovanje). Najpogostejše pomanjkljivosti v podjetjih so:

- nepopolni ali neobstoječi klasifikacijski načrt (ni atributov, napačno določeni roki, neupoštevanje temeljnih ustavnih in zakonskih načel),
- ni pravne podlage,
- pogodbene obdelave podatkov (po ZVOP, v pisni obliki),
- slaba sledljivost obdelav osebnih podatkov (notranja in zunanja).

Kazni za pravne in fizične osebe skušajo prisiliti podjetja, da uredijo osebne podatke.

Irena Pavlin in **Vlasta Šatej Černe** (ILife SOMM) sta imeli predstavitev *Vse življenje je vibracija*. To je bil reklamni prispevek v preddverju stavbe, kjer smo lahko slišano tudi preizkusili na sebi. Metoda SOMM³ lahko trajno harmonizira skoraj vse regulacijske kroge v telesu. Uporaba te metode je zelo enostavna in je namenjena predvsem odraslim zaposlenim ljudem kot zdravstvena preventiva. V najkrajšem času lahko sprosti

napetosti in blokade v telesu, telesu pomaga ohranjati moči za samozdravljenje, je primerna za rekreacijo, regeneracijo in povečanje storilnosti ter zmanjšuje stres in ustvarja dobro počutje.

Opombe

- 1 Enterprise Content Management – upravljanje s poslovnimi vsebinami
- 2 Security Information and Event Management
- 3 SOMM – senzoričen, oscilacijski, multi, modulacija

Metka Bakan Toplak, Breda Emeršič

KONFERENCA CRIS 2010

Med 2. in 5. junijem 2010 je v Aalborgu na Danskem potekala 10. mednarodna konferenca CRIS 2010 (10th International Conference on Current Research Information Systems) z naslovom **Povezovanje znanosti z družbo: Vloga informacij o raziskovanju v družbi znanja** (Connecting Science with Society: The Role of Research Information in a Knowledge-Based Society). Konferenca se je udeležilo okrog 90 udeležencev. V sodelovanju z Univerzo v Aalborgu jo je organizirala organizacija euroCRIS, neprofitno združenje, ki na področju evropskega raziskovalnega prostora (ERA – European Research Area) povezuje strokovnjake s področja sistemov CRIS in je tudi skrbnik podatkovnega modela CERIF (Common European Research Information Format), format za sisteme CRIS v Evropski uniji. euroCRIS za svoje člane organizira srečanja, delavnice, seminarje in vsako drugo leto tudi konferenco.

Kot napoveduje že sam naslov, je letošnja konferenca poskušala poudariti vlogo, ki jo igrajo informacijski sistemi o raziskovalni dejavnosti v odnosu med znanostjo in družbo (načrtovanje nadaljnjih raziskav, uporaba rezultatov raziskav, vrednotenje raziskovalcev, rezultatov raziskav in raziskovalnih področij itd.)

PREDKONFERENČNO SREČANJE

Prvi dan je bilo v prostorih Utzon centra organizirano tudi predkonferenčno srečanje članov euroCRIS-a in CERIF Tutorial.

Na srečanje članov euroCRIS so predstavili novo spletno stran euroCRIS, ki bo vsebovala več javno dostopnih informacij kot trenutna stran. Člani upravnega odbora euroCRIS in vodje delovnih skupin so v svojih poročilih izpostavili:

- članstvo v organizaciji euroCRIS narašča in trenutno šteje 270 članov,
- v program konference CRIS 2010 je vključen tudi *Business Session*, kjer se bodo predstavile organizacije Thomson Reuters, Atira in Avedas,
- v pripravi je nova verzija CERIF 2008,1.2; model bo enak kot v verziji 1.1, spremenila pa se bo semantika,

- poleg že obstoječih delovnih skupin (*CERIF, Best Practices, Projects, Institutional Repositories*) je ustanovljena nova delovna skupina *CRIS Architecture and Development*, ki jo vodi Maximilian Stemphuber.

Na srečanju članov CERIF Tutorial pa je bil predstavljen podatkovni model baze CERIF 2008, 1.1. V modelu so osnovne entitete (oseba, organizacijska enota in projekt) ostale nespremenjene. Podatkovni model se je iz modela CERIF 2000 razširil predvsem na področje raziskovalnih rezultatov, ki so zajeti v entitetah publikacija, patent in proizvod. Zaradi obilice novih povezav med entitetami se je v nadgradnjo modela dodala entiteta semantičnih izrazov, ki vsebuje opise povezav in tipov. Trenutno se mnogo naporov vlaga v standardizacijo opisov povezav. Model so razširili s poljem »fraction«, ki opisuje delež povezave v odstotkih.

Ugotovitve, pomembne za SICRIS

SICRIS temelji na podatkovnem modelu CERIF 2000. Ker so entitete s področja raziskovalnih rezultatov, do katerih se SICRIS povezuje, del sistema COBISS, ki je večino semantičnih problemov uspešno razrešil, ocenjujemo, da podatkovni model CERIF 2000 zadostuje za potrebe SICRIS.

Konferenco so otvorili **Wolfgang Adamczak** (do letos organizator euroCRIS konference), **Keith Jeffery** (do letos predsednik euroCRIS) in prorektorica Univerze v Aalborgu.

Ključno predavanje drugega dne je imel **Ton van Raan** z najstarejše univerze na Nizozemskem (University of Leiden, Centre for Science and Technology Studies), ki je predstavil aktivnosti na področju bibliometrike. Med drugim je poudaril, da samo štetje citatov ni dovolj in da je pomembno, da se vrednotenja in primerjave izvajajo znotraj področij in za daljša časovna obdobja, da ne spregledamo dosežkov, za katere se šele čez "dolgo časa" izkaže, da so zelo dobri.

V nadaljevanju so bile v okviru treh sekcij (*Science to Society, National Systems in Business Session*)

predstavitve različnih sistemov CRIS z ozirom na vpliv in uporabo v družbi ter predavanje na temo analize sistemom CRIS (vidik uporabnikov).

NARCIS

NARCIS je nacionalni sistem CRIS na Nizozemskem in hkrati vstopna točka (angl. *open access*) do publikacij, izdanih na nizozemskih univerzah, na Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW)), National Research Council (NWO) in raziskovalnih inštitutih. KNAW je na podlagi dveh online anket in intervjujev izvedla raziskavo o uporabnikih sistema NARCIS ter na ta način pridobila njihovo oceno funkcionalnosti sistema in ponujene vsebine. Iz analize IP-naslovov je bilo ugotovljeno, da je 48 % uporabnikov NARCIS-a z univerz in iz raziskovalnih inštitutov. Rezultati anket so naslednji:

- največja skupina uporabnikov so raziskovalci (59 %),
- najbolj uporabni servis je dostop do publikacij v povezavi s kontaktnimi podatki avtorja,
- uporabniki si najbolj želijo na podoben način dostopati do podatkov drugih držav in imeti orodja za izdelavo kompleksnih analiz.

Rezultate raziskave bodo uporabili pri prenovi NARCIS-a.

Ugotovitve, pomembne za SICRIS

Primerjalno smo tudi za SICRIS pripravili analizo IP-naslovov. Osredotočili smo se na dva najbolj uporabljana servisa (iskanje in točkovanje bibliografij). Seznam predstavlja skupno uporabo servisov iskanja in točkovanja v odstotkih glede na razrešene IP-naslove (skupaj 34 %). Seznam zajema obdobje med julijem 2008 in junijem 2010.

Razrešeni IP-naslovi	%
Univerza v Ljubljani	13,4
Ministrstvo za javno upravo	3,88
Institut Jozef Stefan	3,18
Kemijski institut Ljubljana	2,60
Institut informacijskih znanosti	0,96
Kmetijski institut Slovenije	0,93
University of Maribor	0,87
Znanstveno raziskovalno središče Republike Slovenije	0,84
SiOL d.o.o. (Slovenia Online)	0,72
Klinični center Ljubljana	0,69
Visoka šola za management v Kopru	0,58
Gozdarski institut Slovenije	0,52
Institut za kovinske materiale in tehnologije	0,52
Zavod za gradbeništvo Slovenije	0,48
Univerza na Primorskem	0,44
T-2 Access Network	0,41
Institut za novejšo zgodovino (0,38 %)	0,38
Amis	0,33
Elektro Turnsek d.o.o. (0,30 %)	0,30

Onkološki institut (0,29 %)	0,29
Institut za biologijo Morska postaja Piran (0,26 %)	0,26
Institut za narodnostna vprašanja (0,20 %)	0,20
Broadband Network Services (0,19 %)	0,19
Urbanistični Institut RS (0,16 %)	0,16
Institut za ekonomska raziskovanja (0,14 %)	0,14
Novartis (0,13 %)	0,13
Telekom Slovenije d.d. (0,11 %)	0,11
Zavod Republike Slovenije za transfuzijsko medicino (0,11 %)	0,11
Fakulteta za organizacijske vede Kranj (0,10 %)	0,10
Tehnološki park Ljubljana (0,10 %)	0,10

Tabela 1: Uporaba servisov glede na IP-naslove

ZEBET

ZEBET (National German Centre for Documentation and Evaluation of Alternatives to Animal Experiments) je nemški nacionalni center na Federal Institute for Risk Assessment (Berlin), ki dokumentira in vrednoti alternativne metode, ki zamenjujejo eksperimente na živalih. Ponuja javne informacije o alternativnih metodah in informacije o preteklih raziskavah. Uporabnik v naprednem iskalniku na osnovi rudarjenja po besedilih (angl. *text mining*) pridobi dejstva o metodi, sprejemljivosti metode, stopnji ujemanja z alternativnimi metodami ... Trenutno je na razpolago beta različica aplikacije, ki vsebuje 17.000 konceptov s 26 področij biomedicine.

SEMAT

SEMAT je nacionalni sistem CRIS v Iranu (v izgradnji od leta 2006). Njegov glavni namen bo pomoč pri pomembnih odločitvah v zvezi z raziskovalnimi procesi v državi in pri dostopu raziskovalcev do znanstvenih informacij. Zaključena je prva faza projekta, ki vključuje tri podsisteme – zbiranje informacij, dostop do informacij na osnovi uporabniških pravic ter generiranje poročil. Zbiranje informacij bazira na arhitekturi SOA, podprti s sporočilnim sistemom. SEMAT pridobiva metapodatke iz procesov heterogenih obstoječih sistemov, ki podpirajo raziskovalno dejavnost. V ta namen je bilo treba identificirati sisteme, točke, kjer se generirajo informacije, in njihov življenjski cikel. Obstoječi sistemi so razširjeni na način, da pošiljajo podatke v obliki standardiziranih XML-zapisov preko sporočilnega sistema v SEMAT, kjer se podatki procesirajo (dodeli se unikatna šifra), ovrednotijo in shranijo.

Ugotovitve, pomembne za SICRIS

Sporočilni sistem bi lahko bil uporaben pri povezavi baz SICRIS in VEDANA (ARRS). Če bi bil SICRIS primarna baza, kamor se vpisujejo podatki, bi se ob zaključku seje

uporabnika vsi spremenjeni zapisi poslali v sporočilni sistem, od koder bi se ob določenih časovnih intervalih ali dogodkih (npr. nova prijava v sistem VEDANA) podatki prenesli v novo okolje.

FRIDA

FRIDA (Research results, information and documentation of scientific activities) je nacionalni sistem CRIS na Norveškem, ki je bil razvit za potrebe štirih norveških univerz (University of Oslo, University of Bergen, University of Tromsø, University of Science and Technology), sedaj pa ga poleg univerz uporablja še 6 drugih institucij. Trenutno ima vsaka institucija svojo bazo, kar pomeni, da se nekateri isti podatki obdelujejo večkrat na različnih mestih. Predstavili so princip načrtovanega prestrukturiranja Fride (v Cristin), ki bo vključevala 150 raziskovalnih organizacij in bolnišnic. Glavni namen prestrukturiranja Fride je možnost izmenjave podatkov ter izdelave poročil in statistik za potrebe ministrstev. Prestrukturiran sistem bo imel eno fizično bazo, v kateri bodo entitete unikatne. Na logičnem nivoju se bo baza razdelila po organizacijah, vsaka organizacija pa določa, kateri podatki bodo dostopni lokalno oz. globalno. Tako se vsaka entiteta razdeli v lokalni in globalni del.

FRIS

Sistem FRIS (Flanders Research Information Space) povezuje informacijske sisteme flamskih univerz s področja ekonomije, znanosti in inovacij.

Izpostavljeno je bilo, da je entitetno-relacijski model CERIF kompleksen in zato težko razumljiv. Predlagali so, da bi se sistem gradil na osnovi modeliranja procesov brez dodatnih posegov v nižje sloje aplikacije. Generirala bi se samo poslovna pravila (preprosto bi se dodajala nova), orodja, kot so Colibra, pa omogočajo robustno avtomatsko upravljanje nižjih slojev aplikacije. Na tej osnovi so izvedli dva pilotska projekta. Primer poslovnega pravila je »publikacije lahko imajo največ pet ključnih besed«. Izkušnja pri organiziranju in upravljanju poslovnih pravil se je izkazala za zelo pozitivno. Pri takšnem pristopu so podatki bolj zanesljivi in točni.

SEKCIJA BUSINESS SESSION

V sklopu te sekcije sta bila na kratko predstavljena komercialna CRIS-a *CONVERIS*, ki ga razvija Avedas, in *Pure*, ki ga razvija Atira.

Ključno predavanje tretjega dne konference je imel **Finn Kjærdsdam**, rektor Univerze v Aalborgu. Univerza sodi med mlajše univerze na Danskem. Je zelo moderna, v

tem letu so odprli še medicinsko fakulteto. Polovico študentovega dela predstavlja delo na projektih. Vrednotenje zaposlenih je porazdeljeno na tri področja – vrednotenje raziskovalnega dela, družbeni vpliv, poučevanje. Vrednotenje raziskovalnega dela je podobno kot pri nas. Pri družbenem vplivu se upošteva pojavljanje v medijih in sodelovanje z industrijo, kjer univerza sama aktivno išče skupne projekte z industrijo in pri tem prispeva 50 % sredstev. Glavni interes univerze pri tem je pridobiti znanstveno relevantne rezultate za izdelavo kvalitetnih člankov, poslovni interes pa je zgolj v domeni industrije (izdelava izdelkov). Kvaliteto poučevanja merijo z anketami. Rektor je poudaril, da pri zaposlenih podpirajo, da se angažirajo na področjih, kjer so najboljši. Vsa področja so zato pri vrednotenju enako upoštevana. Izraženo je bilo tudi nestrinjanje z načini klasifikacije univerz, kjer bi po mnenju rektorja morala imeti največjo težo usposobljenost diplomantov. CRIS Univerze v Aalborgu se imenuje VBN in teče na *Pure*, katerega proizvajalec je Atira.

GRAŠKA GLASBENA IN UMETNOSTNA UNIVERZA

Graška glasbena in umetnostna univerza (University of Music and Performing Arts Graz) je vzpostavila informacijski sistem za spremljanje raziskovalnega in umetniškega dela.

Pri razvoju sistema so sledili načelom metodologije DIRKS (zelo strukturiran in strog pristop – Avstralija 2001) v 8 korakih.

Ob tem so se srečali z dvema problemoma: kako oceniti dela in kako zaposlene motivirati, da uporabljajo sistem. Uporabili so obstoječi informacijski sistem CAMPUSonline, razvit na Graški tehnični univerzi, in ga podprli s posebnim orodjem, imenovanim »Dosežki« (nem. Leistungen). V primerjavi z raziskovalnimi dosežki se dosežki s področja umetnosti večinoma dogajajo izven univerze (razstave, koncerti, nagrade ...). Uporabniki sistema so lastniki podatkov in sami določajo pravice do dostopa. Sistem so tesno povezali s koledarjem dogodkov, tako da se dosežki vpisujejo že vnaprej in s tem se zagotovi enakomernejša obremenjenost in ažurnost. S takšnim sistemom so uspešno odpravili problem dvojnikov in omogočili izdelavo kvalitetnih poročil za financiranje.

Vzpostavitev je zahtevala velik angažma v začetnem delu, saj je bilo nujno izobraževanje, osebna asistenca in motiviranje. Na določenih področjih je bilo treba interese vodstva omejiti na račun večje prijaznosti do uporabnika.

OCENA RAZISKOVALNE AKTIVNOSTI EVROPSKIH UNIVERZ – PROJEKT REF

Na nacionalnem nivoju se univerze ocenjuje na več različnih načinov, odvisno od namena – vpis študentov, financiranje, izboljševanje in izbiranje področij raziskovalne dejavnosti ... Na nivoju Evrope je namen univerz določen z lizbonsko strategijo – modernizacija v smeri ekonomije znanja (angl. *knowledge economy*). CERIF se je izkazal kot dobra osnova za pridobivanje podatkov od britanskih univerz za potrebe nacionalnih cenitev. Tam vzpostavljajo sistem za ocenjevanje, imenovan REF (Research Excellence Framework), ki omogoča primerjavo z mednarodnimi standardi. Predpisana je bila shema CERIF4REF, ki predpisuje obliko podatkov, ki jih mora pripraviti in dostaviti posamezna univerza. Ocenjujejo se trije elementi z različnimi deleži:

- output (60 %) – večinoma publikacije,
- impact (25 %) – prispevek za družbo, ekonomijo, kulturo, kvaliteto življenja,
- environment (15 %) – raziskovalno okolje in infrastruktura.

Projekt je trenutno omejen na britanske univerze, želi pa se razširiti na evropske univerze.

Ključno predavanje zadnjega dne konference je imel Aris Kaloudis, član ERAWATCH komiteja Network Management.

SEKCIJA FUTURE DEVELOPMENTS

Pilotski projek DOARC (Distributed Open Access Reference Citations Service) temelji na bazi polnih besedil, ki so bogato opremljena z metapodatki. Metapodatki so pridobljeni iz repozitorijev in iz besedil samih s posebnim orodjem. Citati v besedilih so predstavljeni kot nadaljnje povezave do polnih besedil. Projekt bi omogočil, da bi avtorji in njihove institucije objavljali na internetu brez omejitev, znanstvene informacije bi bile na razpolago takoj in avtor bi obdržal vse pravice. Vzdrževali bi se vsi metapodatki in tudi dodatni opisni podatki o citatih (npr. moč povezave, stopnjo relevantnosti ...). Takšna rešitev se popolnoma izogne založnikom, ki avtorjem jemljejo vse pravice in uporabnikom onemogočajo dostop do informacij.

CRIS, VODEN S STRANI RAZISKOVALCEV – PROJEKT SOCIONET

Sergej Parinov iz Central Economics and Mathematics Institute of Russian Academy of Sciences je predstavil pilotski projekt mednarodnega sistema CRIS imenovan

Socionet, ki bi predstavljal dopolnilo obstoječim sistemom CRIS. Gre za sistem, v katerem bi raziskovalci na pregleden in preprost način ažurno objavljali znanstvene rezultate. Ti bi bili predstavljeni kot zelo kratki povzetki, ki vsebujejo glavno idejo, poimenovani znanstveni objekti ponovne uporabe OfR (objects-for-reuse), z dodanimi ključnimi besedami, znanstvenimi klasifikacijami in kvalitetnimi povezavami z drugimi objekti ponovne uporabe. Tako bi se vzpostavila mreža, ki bi v primerjavi s citati omogočilo kvalitetnejše vrednotenje znanstvenih rezultatov. Hkrati bi bili rezultati javnosti zelo hitro na voljo, saj pri takšnih objavah npr. zgolj segmenta članka ne bi prišlo do kršitev avtorskih pravic.

Andrej Korošec, Darinka Šeško

SEMINAR UVOD V ISO/IEC 15504 – SPICE

Dne 7. junija je v Ljubljani v organizaciji Slovenskega inštituta za standardizacijo potekal seminar z naslovom *Uvod v ISO/IEC 15504 – SPICE, Mednarodni standard za ocenjevanje in izboljševanje procesov pri izdelavi programske opreme*.

Seminar je vodil **Damjan Ekert**, sodelavec mednarodnega podjetja ISCN¹ s sedežem na Irskem in v Avstriji. Podjetje ISCN že 15 let svetuje podjetjem v izboljševanju procesov pri izdelavi programske opreme in pri vpeljevanju standarda ISO/IEC 15504. Podjetje je tudi organizator številnih konferenc EuroSPI in ECQA, uradni ocenjevalec za ISO/IEC 15504/Automotive SPICE[®] ustanovni član S²QI (System and Software Engineering), iNTACS (International Assessor Certification Scheme), moderator nemške delovne skupine Soqrates (Software Quality Rates Maturity). Podjetje ISCN v glavnem svetuje mnogim velikim podjetjem: Magna, Delta, Continental, ZT, T Systems, Saxonia Systems ...

Predavatelj je predstavil strukturo standarda, ga v nadaljevanju primerjal z drugimi sorodnimi standardi, govoril o dimenziji procesov, izboljšavi procesov, ocenjevanju ter nazadnje predstavil praktični primer ocenjevanja procesa.

PREGLED STANDARDA

Standard *ISO/IEC 15504* je mednarodni standard za ocenjevanje in izboljšanje procesov pri izdelavi programske opreme.

Leta 1991 je izšla prva študija o ocenjevanju procesov. Leta 1993 je standard dobil delovno ime SPICE (Software Process Improvement and Capability dEtermination), leta 1998 pa je bil izdan kot ISO/IEC TR 15504. V letih 2003 in 2004 je bila objavljena revizija standarda, do danes pa je bilo objavljenih pet veljavnih delov standarda, 6., 7. in 8. del pa so v razvoju.

Za razvoj omenjenega standarda je pomembna konferenca *EuroSPI – European System&Software process Improvement and Innovation*. Letošnja, že 17. konferenca je bila v Grenoblu v Franciji.

Za ta standard ne obstaja certifikacija, podjetja lahko samo delujejo v skladu s priporočili standarda ter so ocenjena na njegovi podlagi.

Na seminarju smo se osredotočili na izdane veljavne standarde, in sicer bolj podrobno na 2. in 5. del standarda. Standard ISO/IEC 15504 sestavljajo naslednji deli:

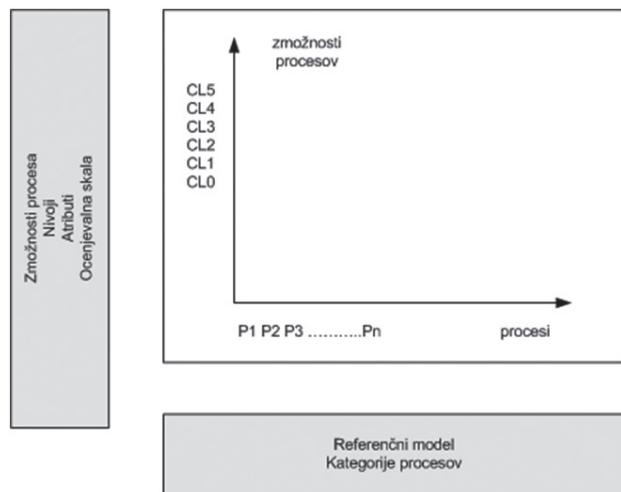
- *ISO/IEC 15504-1:2004 Information technology – Process assessment – Part 1: Concepts and vocabulary*
V tem delu so podani koncepti in uvodne smernice, opisano pa je tudi, kako so komponente tega standarda med seboj povezane in kako jih moramo uporabljati.
- *ISO/IEC 15504-2:2003 Information technology – Process assessment – Part 2: Performing an assessment*
V tem delu je opisan referenčni model, na osnovi katerega oblikujemo ocenitveni model. Ta del definira minimalno množico zahtev za zagotovitev, da so izhodi ocenitve nepristranski, pravični, dosledni in ponovljivi. Podane so tudi minimalne zahteve, kakšen mora biti ocenjevalec.
- *ISO/IEC 15504-3:2004 Information technology – Process assessment – Part 3: Guidance on performing an assessment*
Ta del razlaga 2. del standarda. Opisuje postopek ocenjevanja in je namenjen ocenjevalcem in sponzorjem.
- *ISO/IEC 15504-4:2004 Information technology – Process assessment – Part 4: Guidance on use for process improvement and process capability determination*
Vsebuje napotke za uporabo rezultatov ocenjevanja za izboljšavo procesov (Process Improvement – PI) ter določanje zmožnosti procesov (Process Capability Determination – PCD).
- *ISO/IEC 15504-5:2006 Information technology – Process Assessment – Part 5: An exemplar Process Assessment Model*
Model, opisan v tem delu standarda, je primer kompatibilnega ocenitvenega modela, ki sloni na standardu ISO/IEC 12207. Model je sinonim za standard SPICE. Uporablja se za izboljšavo procesov pri izdelavi programske opreme.

STRUKTURA STANDARDA

Standard *ISO/IEC 15504 – SPICE* sestavlja **9 kategorij procesov** (opredeljujejo *kaj*) in **6 nivojev zmožnosti in atributov procesa** (opredeljujejo *kako*). Ocenjevalni model je prikazan na sliki 1.

Leva stran ocenjevalnega modela predstavlja ocenjevalno skalo, ki je opisana v 5. delu standarda. Spodnji del ocenjevalnega modela predstavljajo procesi (referenčni model ...), ki se spreminjajo. Referenčni model so lahko različni procesi (podpora standardov *Automotive SPICE*, *ISO 12207*, *ISO 15288* ...).

V standardu so opisane povezave med referenčnim in ocenjevalnim modelom. Osrednji del modela je opisan v 2. delu standarda. Drugi del standarda opredeljuje zmožnosti procesa, nivoje, attribute, ocenjevalno skalo, zahteve za referenčni model, področje, namen, rezultate, ocenjevanje. Ta del z naštetimi indikatorji vpliva na procese na 1. nivoju (osnovna praksa, delovni proizvodi) do zmožnostne dimenzije (generična praksa, generični viri, generični delovni proizvodi). Ta del pa se nahaja v 5. delu standarda.

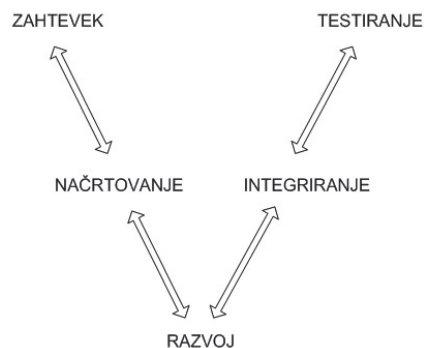
Slika 1: Ocenjevalni model

POVEZAVA ISO/IEC 15504 Z DRUGIMI STANDARDI

Predstavljeni so bili sorodni standardi, ki dopolnjujejo obravnavani standard in se s svojimi specifikami uporabljajo pri delu.

Standard *ISO/IEC 15504* je povezan s standardom SPICE za avtomobilsko področje – *Automotive SPICE*. Značilnost standarda *Automotive SPICE* je, da zahteva dvosmerno sledljivost.

Povezljivost poteka preko zahtevka, načrtovanja, izdelave kode, integriranja in testiranja. Pri testiranju mora biti omogočena sledljivost, katere zahteve testiramo (npr. od kod pride zahtevki) in zaradi katerega zahtevka je bil sprožen razvoj. Ta dvosmerna povezljivost pa je značilna tudi za *ISO/IEC 15504 – SPICE*. Ta dvosmerni model se imenuje tudi model "V" (prikazan na sliki 2).

Slika 2: Model "V"

CMMI – Capability Maturity Model Integration je ameriški zrelostni model, zelo razširjen v svetu. Ima podobno strukturo kot *ISO/IEC 15504*. V njem je opisano, kako naj organizacija izboljšuje procese. Določena je zmožnost procesa, prikazan pa je tudi integrirani zrelostni model. To je dejansko ocenjevalni model za podjetja, ki so se lotila izboljšave procesov. Večina podjetij doseže drugo stopnjo z uspešnim zagotavljanjem osnovnega projektnega vodenja: upravljanje zahtev, projektno planiranje, projektni nadzor, upravljanje dogovorov dobavitelja, meritve in analize, zagotavljanje kakovosti procesov in proizvodov, upravljanje konfiguracije.²

*Enterprise SPICE*³ obsega združitev več standardov. Cilj je podati generični in neodvisni referenčni model. Procesni in praktični so prevzete iz *CMMI* in *ISO/IEC 15504*. Prva verzija je izšla oktobra 2008. Uporablja se lahko namesto ISO 9001 v podjetjih, ki se ukvarjajo z izdelavo programske opreme.

Standarda *ISO 9001* in *ISO/TS 16949 (Quality management systems – Particular requirements for the application of ISO 9001:2008 for automotive production and relevant service part organizations)* sta osnova standarda *ISO/IEC 15504*.

Predstavljen je bil primer upravljanja sprememb zahtev ter primerjava skladnosti standardov SPICE in ISO 9001.

Procesna dimenzija (Process Dimension)

Standard *ISO/IEC 15504* opredeljuje naslednje **kategorije procesov**:

1. Primarni procesi

- *Inženirska kategorija procesov* direktno specificira, uvaja ali vzdržuje sistem in programski proizvod ter njegovo uporabniško dokumentacijo (vsebuje opis zahtev, analizo sistemskih zahtev; načrtovanje systemske arhitekture; analizo zahtev programske opreme; načrtovanje, izdelavo, integracijo, testiranje in namestitev programske opreme; sistemsko integracijo, sistemsko testiranje, vzdrževanje sistema ter programske opreme).
- *Kategorija procesov stranka – dobavitelj* omogoča povezavo strank z dobaviteljem: od pridobivanja strank, priprave pogodbe do izbire dobavitelja. Procesi podpirajo razvoj in prehod programske opreme k stranki. Zagotavljajo pravilno delovanje in uporabo programske opreme.
- *Upravljalna kategorija procesov* zagotavlja pravilno uporabo programskega proizvoda ali servisa ter zagotavlja podporo stranki.

2. Podporni procesi

Lahko jih uporablja kateri koli drugi proces na različnih točkah v življenjskem ciklu programske opreme (zagotavljanje kakovosti, verifikacija, validacija, presoja, evalvacija proizvoda, dokumentacija, upravljanje konfiguracije, upravljanje reševanja problemov, upravljanje sprememb zahtev).

3. Organizacijski procesi

Vsebujejo opravila splošne narave, ki jih lahko uporablja vsakdo, ki vodi kakršno koli vrsto projekta znotraj življenjskega cikla programske opreme.

- *Kategorija procesov ponovne uporabe (angl. reuse)* vsebuje procese, ki sistematično raziščejo možnosti ponovne uporabe programske opreme. Ponovna uporaba se uveljavlja kot ključna strategija pri razvoju programskih sistemov.
- *Kategorija izboljšanja procesov* vsebuje vse od definiranja procesov, ocenjevanja do izboljšanja procesov.
- *Kategorija virov sredstev in infrastruktura procesov* vsebuje procese, ki zagotavljajo primerne človeške vire in infrastrukturo, potrebno za izvajanje drugih procesov v organizaciji.

Zmožnostna dimenzija (Capability Dimension)

Vsebuje nivoje, atribute in ocenjevalno skalo za procese. Zmožnostna dimenzija je opisana v 5. delu standarda *ISO/IEC 15504* in se vodi za vsak proces posebej. Zmožnostno dimenzijo sestavlja več nivojev, in sicer od 0 do 5 (slika 3).

- *Nepopoln proces (nivo 0)* pomeni, da proces še ni vpeljan ali pa ne doseže svojega namena. Manjkajo npr. delovni proizvodi.
- *Izvajan proces (nivo 1)* pomeni, da je proces vpeljan in doseže svoj namen.
- *Voden proces (nivo 2)* pomeni, da so delovni proizvodi ustvarjeni, kontrolirani in vzdrževani. Potrebno je novo načrtovanje, viri se stalno spreminjajo. Do nivoja 2 se z izboljšavami prebije več podjetij, od tu naprej pa zelo redka.
- *Utemeljen proces (nivo 3)* pomeni, da uporabljen definiran proces temelji na standardnih procesih, ki upoštevajo dobre principe programskega inženirstva.
- *Predvidljiv proces (nivo 4)* pomeni konsistentno izvajanje utemeljenega procesa znotraj definiranih obvladljivih omejitev za doseganje njegovih ciljev.
- *Optimiran proces (nivo 5)* pomeni, da se proces nenehno optimira, da bi zadovoljil trenutne in prihodnje poslovne potrebe.

Slika 3: Zmožnosti procesa

IZBOLJŠEVANJE PROCESOV

Izbir procesov, namenjenih prenovi, vedno poteka glede na potrebe. Po standardu *ISO/IEC 15504 – SPICE* morajo biti pred procesom izboljšave izpolnjene naslednje zahteve:

- enotni, merljivi in definirani procesi,
- sledljivost,
- nadzor nad termini in porabo sredstev,
- vsi zahtevki morajo biti analizirani, razviti in testirani (stalne analize),
- za vse delovne proizvode velja upravljanje konfiguracij (angl. *configuration management*),
- kontrola verzij,
- spodbujanje uporabe orodij (Excel ni več dovolj),
- pravočasno odkrivanje napak.

Preden začnemo izboljševati procese, moramo najprej ugotoviti, kako delujejo procesi sedaj. Za vsak proces iz poljubne kategorije procesov lahko določimo njegovo zmožnost. Ocenjene zmožnosti posameznih procesov so:

- dobra osnova za izboljšanje procesov,
- dober odraz zmožnosti ocenjevanja (lastne in tuje) organizacije.

Koraki pri izboljšanju procesov so:

1. raziskava organizacijskih potreb,
2. začetek oz. sprožitev procesa izboljšave,
3. priprava in spremljanje (vodenje) procesnega ocenjevanja,
4. analiza rezultatov in sprejetje akcijskega načrta,
5. uvedba izboljšav,
6. potrditev izboljšav,
7. vzdrževanje pridobitev, ki sledijo izboljšavam,
8. nadzorovanje učinka izboljšav.

Točke 4, 5 in 6 se lahko ponavljajo.

Standard *ISO/IEC 15504* definira tudi zahteve za referenčni model. Referenčni model mora vsebovati:

- področje,
- opis procesa,
- namen uporabe,
- poveze oz. razmerja med procesi.

Vsak proces v postopku izboljšave mora vsebovati enoznačno ime (ki mora opisovati vsebino procesa, npr. *Project Management*) in identifikacijsko oznako procesa (sestavljeno iz kratice procesa in številke, npr. *MAN.3*) ter opis namena (npr. namen procesa *Project Management* je identificirati, vzpostaviti, načrtovati, koordinirati in nadzirati aktivnosti, naloge ...), rezultate procesa (npr. definirani so cilji projekta, naloge in potrebni viri za dokončanje dela so pravilno oblikovani in ocenjeni ...), osnovne prakse (aktivnost oz. indikator, s katerim dokazujemo dosežen proces), delovne proizvode (vhodni in izhodni delovni proizvodi procesa, povezani z osnovnimi praksami) ter opis delovnih proizvodov.

PROCES OCENJEVANJA PO ISO/IEC 15504

Proces ocenjevanja po omenjenem standardu poteka preko vhodnih podatkov (naročnik, namen, cilj omejitve, ekipa ocenjevalcev) in ocenitvenega modela (referenčni model in zmožnost procesa) do izhodnih rezultatov, kot so poročila in profili, v katerih se prikaže, kakšen nivo je dosegel določeni proces.

Samo ocenjevanje obsega načrtovanje, zbiranje podatkov, preverjanje podatkov, ocenjevanje atributov, poročanje. Vloge in dolžnosti pa si razdelijo naročnik, glavni ocenjevalec in preostali ocenjevalci. Izbor ekipe ocenjevalcev je lahko sestavljen iz vodje, internih in

zunanjih ocenjevalcev. Med pripravi na ocenjevanje se predstavi agenda s termini, kdaj bo določen proces predstavljen in kdo ga bo ocenil.

Ocenjevanje procesov poteka na osnovi indikatorjev, na osnovi osnovnih praktik, generičnih praktik in delovnih proizvodov. Ocenjevanje poteka po naslednjih korakih:

- zbiranje dokazov pred ocenjevanjem ali med njim,
- ocenjevanje indikatorjev na 1. nivoju oz. generičnih praktik na nivojih 2–5 (z ocenami N, P, L, F).
 - Ocena N – cilj ni dosežen (0–15 %): obstaja zelo malo ali skoraj nič dosežkov glede na definirane attribute pri ocenjevanju procesa.
 - Ocena P – cilj je delno dosežen (15–50 %): obstaja nekaj evidenc o dosežkih glede na definirane attribute pri procesih, nekateri aspekti doseganja atributov so nedoločljivi.
 - Ocena L – cilj je v večini dosežen (50–85 %): obstaja evidenca o sistematičnem pristopu in dosežkih glede na definirane attribute v procesu. Nekateri slabosti se nanašajo na attribute, lahko obstajajo v ocenjevanih procesih.
 - Ocena F – cilj je v celoti dosežen (85–100 %): obstaja evidenca popolnega in sistematičnega pristopa doseženih definiranih atributov v ocenjevanih procesih. Ni zaznani nobenih slabosti v ocenjevanih procesih.

Pri ocenjevanju se lahko proces oceni le na podlagi dokazov. Rezultate zbiramo po profilu procesa, atributih procesa. Sledi izračun nivoja (L ali F).

Sledi še izdelava poročila. Poročilo vsebuje: profile in attribute vseh ocenjenih procesov, podrobne ocene vseh indikatorjev in generičnih praktik, komentarje k oceni, povzetek ocene procesa, načrt za izboljšanje procesa, po potrebi prezentacijo za vodilni menedžment.

PRIMER OCENJEVANJA

Predstavljen je bil še primer ocenjevanja in poročanja za proces *SUP.8 Configuration Management*

Proces	PA 1.1	PA 2.1	PA 2.1
SUP.8	L	L	L

Prikaz prednosti:

- uspešno vzpostavljen sistem KM za dokumente oz. delovne proizvode,
- dosledna uporaba sistema pri razvoju.

Prikaz pomanjkljivosti:

- manjka KM Audit,
- manjka strategija za širjenje,
- seznam je nepopoln,
- manjka opis procesa in vlog.

Standard ISO/IEC 15504 – SPICE lahko pomaga, kadar:

- se v projektu ne držimo načrtovanih rokov,
- ne vemo točno, kaj moramo testirati oz. ne najdemo povezave z definicijo zahtev,
- ne vemo, kje so zadnje verzije kode,
- ne vemo, kje je aktualna dokumentacija o programskem proizvodu.

Opombe

- 1 <http://www.iscn.com/>
- 2 <http://www.sei.cmu.edu/cmmi/index.cfm>
- 3 <http://www.enterprisespice.com/>

Metka Bakan Toplak

KONFERENCA ALA 2010

Na letošnji konferenci ameriških knjižnic ALA,¹ ki je bila organizirana v Washingtonu od 24. do 29. 6. 2010, sem se udeležil dveh predkonferenc, izbranih predavanj in strokovnih srečanj ter si ogledal razstavni prostor ponudnikov za opremljanje knjižnic.

PRVA PREDKONFERENCA

Predkonferenca z naslovom *Linked Data: Making Library Data Converse with the World* se je odvijala 24. junija 2010.

Karen Coyle, svetovalka za digitalne knjižnice, je o povezovanju podatkov govorila v okviru semantičnega spleta. Poudarila je, da se je paradigma semantičnega spleta v zadnjem obdobju spremenila in da ta danes sloni na intenzivnem povezovanju podatkov in manj na posebnem strukturiranju podatkov. Pri povezovanju bibliografskih podatkov ima glavno vlogo ISBN. Spletne strani naj imajo več podatkov in manj besedila, saj uporaba metapodatkov velja za »spletu prijazno«. Podatki naj bodo urejeni v kontroliranih seznamih na osnovi SKOS (Simple Knowledge Organization System), kar se že zelo uporablja pri RDA.²

Corey Harper, knjižničarka za storitve z metapodatki na univerzi v New Yorku, je opisala projekt Open Linked Data³ (LOD), ki poteka znotraj W3C.⁴ LOD je v oblaku že od 2007 in se je v zadnjem letu zelo povečal. Center aktivnosti je DBpedia (predstavlja strukturiran dostop do podatkov Wikipedie⁵) z vsemi pripadajočimi aplikacijami. Podobne strani s povezanimi centri znanja so še FOAF, Geonames, MusicBrainz, Zotero, Omeka. Zanimanje na internetu se seli z računalnikov preko dokumentov na stvari. Predavateljica se je strinjala s Karen Coyle, da se semantični splet vse manj naslanja na umetno inteligenco in vse bolj na RDF (Resource Description Framework), družino specifikacij W3C, in se je zavzela za uporabo URI za imenovanje in tvorbo besednjakov.

Ed Summers, informacijski specialist iz Kongresne knjižnice,⁶ se je tudi zavzel, da stvari poimenujemo z URI in da uporabljamo in tvorimo čim več besednjakov ter pri tem upoštevamo standard Z39.19.

Jon Phipps, svetovalec pri Metadata Management Associates, je predstavil SKOS kot besednjak RDF.⁷ Opisal je OWL (Ontology Web Language) in povezovanje konceptov.

Ross Singer, svetovalec za interoperabilnost in odprte standarde pri Talisu, je v svoji predstavitvi opisal uporabo tehnologije v oblaku pri povezovanju bibliografskih podatkov.⁸

Jennifer Bowen, asistentka za informacijski menedžment na univerzi v Rochestru, nam je predstavila nekaj primerov gradnje besednjakov in vodila delavnico na to temo.

DRUGA PREDKONFERENCA

Predkonferenca z naslovom *Interlibrary Loan Statistics: What We Gather, How We Use Them and Who We Provide Them* se je odvijala 25. junija 2010 v dveh sklopih: v prvem je bilo predavanje Cyrila Oberlanderja, v drugem delu pa delavnica o pripravi poročil na različnih orodjih za programsko opremo.

Cyril Oberlander iz knjižnice SUNY Geneso, specialist za področje medknjižnične izposoje (MI) in referenčnega knjižničarstva, se je najprej dotaknil razmerja med nabavo gradiva in MI ter pri tem opozoril na pomanjkanje strategije v knjižnicah. Pokazal je podatke za univerzitetne knjižnice, kjer MI že od leta 2000 ne narašča, ampak niha okoli iste vrednosti. Pri tem je poraba sredstev za monografije malo nad tretjino porabe za serijske publikacije. V njihovo knjižnico pride 40 % zahtevkov za MI, pri čemer je možno gradivo na Amazonu kupiti za nižjo vrednost, kot je cena MI. Upoštevati je treba tudi zelo nizke stroške tiskanja na zahtevo, tako da je cena izposoje v povprečju zelo blizu nabavni ceni. Navaja študijo, po kateri se za 28 % gradiva, naročenega preko MI, v knjižnici ponovi zahteva za MI, ob tem pa je 18 % nabavljenega gradiva izposojenega le enkrat, kar jasno nakazuje usmeritev k nakupu na zahtevo. Knjižnica mora tudi zelo natančno spremljati podatke o nakupih, izposoji in MI ter se na osnovi tega odločati o strategijah, ki se lahko zelo razlikujejo med različnimi vrstami knjižnic.

IZBRANA POGLAVJA

Cloud computing for library services

Marshall Breeding (Vanderbilt University), **Leslie Johnston** (Kongresna knjižnica), **Chris Tonjes** (District of Columbia Government)

Predstavili so glavne lastnosti oblaka: storitev na zahtevo, širok spletni dostop, dostop do virov, elastičnost dostopa in merljivost storitve. Modeli, ki omogočajo storitev, so: programska oprema kot storitev, platforma kot storitev in infrastruktura kot storitev. Namestitveni modeli pa so: privatni, skupinski, javni in hibridni oblak. (Paradigma računalništva v oblaku se še vedno razvija). Dejansko je oblak nadaljevanje abstrakcije, dobavitelji ILS že leta promovirajo gostovanje (angl. *hosting*) za knjižnice. Oblak pa v večji meri prinaša tudi transparentnost in sodelovanje, sploh pri mednarodnih projektih, kjer je organizacija večkrat ovira.

Rich Internet Applications (RIA) for Libraries

Heather Devine je prikazala razvoj orodij in okolij za RIA: AJAX, FLEX2, Silverlight, JAVA FX. Opisala je novosti, ki jih prinaša HTML5. Prikazala je možnosti E41st, ki predstavlja povezavo med Amazonom in mrežo javnih knjižnic. Predstavila je tudi funkcionalnost namizja TweetDeck.

The "Three S's" of Electronic Resource Management: Systems, Standards and Subscriptions

Sandy Hurd, **Todd Carpenter** (direktor pri NISO), **Bob McQuillan** (Innovative Interfaces Inc.), **Oliver Pesch** (EBSCO)

Todd Carpenter je predstavil glavne standarde na področju ERM, to so SUSHI, SERU, ONIX-PL in KBART. ONIX-PL je v formatu XML in omogoča, da so pogoji licenciranja lahko računalniško obdelani. SUSHI (Standardized Usage Statistics Harvesting Initiative) omogoča avtomatsko zajemanje in obdelavo podatkov o uporabi servisov. SERU (Shared E-Resource Understanding) je namenjen zmanjševanju stroškov pri pogajanjih za licence. Predavatelj je prikazal notranjo strukturo NISO, njihove trenutne projekte na tem področju in vpetost v ISO. Pojasnil je, zakaj se pojavijo problemi pri nabavi elektronskega gradiva, saj je potek bistveno bolj razvejan in kompleksen kot pri tiskanem gradivu. To povzroča probleme tako pri postavljanju kot pri uveljavljanju potrebnih standardov.⁹

Bob McQuillan je opisoval sisteme ERM. Ponujajo

jih ponudniki ILS in dobavitelji elektronskega gradiva, pojavil se je tudi OCLC s proizvodom Web scale management service. V splošnem ILS ne omogoča funkcionalnosti za delo z elektronskimi viri. Tudi uporabnikom elektronski viri povzročajo težave pri iskanju iz ene točke. ERM obsega naročanje, nabavo, vzdrževanje, obnavljanje, generiranje in vzdrževanje spletnih strani o e-virih, hranjenje in prikaz podatkov o licenciranju. Pritisk na ERMS pa je vedno večji, saj univerzitetne knjižnice porabijo že čez 60 % sredstev za zagotavljanje e-virov. Mnoge knjižnice pa vlagajo še vedno mnogo naporov za upravljanje s tiskanimi viri, ki pa predstavljajo manjši del sredstev za nabavo gradiva. Nujno morajo dobavitelji ERMS, dobavitelji e-virov in knjižnice sodelovati pri iskanju novih rešitev, dobrih praks in standardov. V ta namen je pri NISO organizirana tudi delovna skupina ERM Data, Standards & Data Review Working Group.¹⁰ Ta bo pregledala tudi vse standarde, ki se nanašajo na ERM: CORE, I2, ONIX-PL, ONIX-SRN, TRANSFER, COUNTER, KBART, ONIX-SOH, Shibboleth, vCARD, DOI MARC, ONIX-SPS, SUSHI.¹¹

Oliver Pesch je govoril o naročninah. Prikazal je zapletenost delovnega toka pri življenjskem ciklu e-vira. Posebno pomembno je zagotavljanje dobrega dostopa do virov, upravljanje s spremembami naslovov in formatov, upravljanje paketov ter merjenje uporabe virov. Opozoril je, da ima EBSCO 800 podatkov o vsakem naslovu, ki ga posreduje.¹²

Holdings Update Forum: "Next Generation OPACs: Making the Most of Local Holdings Data"

Matt Goldner (OCLC), **Abhi Jain** (Google Inc.), **Jorgen Madsen** (ExLibris)

Mat Goldner je napovedal, da bo OCLC omogočil shranjevanje lokalnih podatkov o zalogi knjižnic v svojih bazah. Dodana bodo polja 505, 511, 508, 520, 586, 655. Med lokalne podatke bodo tako lahko uvrščeni podatki, ki so vezani na posamezni izvod gradiva in ne na zapis. Ti podatki bodo vidni v WorldCat Resource Sharing, pri tem da bo posebej označeno, ali je izvod mogoče izposoditi ali kopirati. Njihova baza znanja bo dostopna tudi kot spletna storitev za knjižnice, uporablja pa jo že WC Local, WC Licence Manager in Link Resolver (razreševalnik povezav).¹³

Jorgen Madsen je predstavil Primo Local in Central.¹⁴ **Abhi Jain** je izpostavil problem dostopa do kopij in problem dostopa do e-virov za veliko knjižnic. Izpostavil je tudi obremenjevanje virov zaradi delovanja razreševalnikov povezav. Google v svojem iskalniku upošteva lokacijo

iskalca in na podlagi informacij, ki jih dobi od dobaviteljev e-virov, prikaže iskalcu vire, do katerih ima zagotovljen dostop. Za te informacije je že pridobil nekaj dobaviteljev e-virov. Dogovarjajo se tudi o brezplačnem dostopu do nekaterih virov za nerazvite države.

OCLC Deweloper network – Introduction

Karen Coombs, Don Hamparian, Jason A. Clark

Predstavili so skupnost OCLC Developer Network, ki je namenjena razširjanju spletnih storitev med OCLC in knjižnicami.¹⁵ OCLC je pripravil že nekaj storitev, na osnovi katerih so v knjižnicah pripravili nekatere aplikacije: prilagojene iskalnike, aplikacije, ki kombinirajo obstoječe funkcije, ter prilagojene aplikacije za različne mobilne naprave.¹⁶

V drugem delu so predstavili OCLC Platform Project, ki naj bi v prihodnosti omogočal dostop do vseh proizvodov OCLC preko API-jev. To velja tudi za njihov novi proizvod Web-scale Management Service, ki bo vseboval module za lokalno funkcionalnost knjižnic, kot so nabava, izposoja, upravljanje e-virov, licenciranje. WMS naj bi bil najprej na voljo le pilotskim knjižnicam. Prikazana je bila tudi možnost dodatnega prikaza nabavnih sredstev knjižnice na spletni strani Amazona kot podpora pri nabavnih procesih knjižnice. V API-je nameravajo dodajati tudi kodo uporabnikov in tako dopolnjevati funkcionalnost s posebnostmi, ki veljajo le za določene knjižnice. Opisali so tudi možnost uporabe spletne storitve New York Timesa o seznamu knjižnih uspešnic. Če to storitev kombiniramo z rezervacijskimi vrstami, ustvarimo podporo pri nakupu gradiva. Opisi API-jev in storitev so ob registraciji na voljo na spletni strani Developer Network.

Top Tech Trends

John Blyberg (Darien Library), **Lorcan Dempsey** (OCLC), **Jason Griffey** (University of Tennessee at Chattanooga), **Monique Sendze** (Johnson County Library), **Cindy Trainor** (Eastern Kentucky University), **Joan Frye Williams** (IT Consultant)

Specifične rešitve za aplikacije na mobilnih napravah niso le prenesene, ampak posebej prirejene zanje. Pri tem je za prikaz na mobilnih napravah še veliko možnosti, posebej glede na trenutno lokacijo uporabnika. Obstaja tudi možnost povezovanja točk na zemljevidu z digitalno knjižnico. Veliko se pričakuje od vmesnika na dotik, ki bo verjetno prevladal. Približati se je treba tudi novi strategiji, ki nadomešča iskanje "You ask for it, we'll get it." (v prevodu Vi sprašujete, mi bomo našli.). Velike spremembe so verjetne tudi zaradi pričakovanega

padca cen bralnikov (pod 50 USD) in zaradi množice brezplačnih e-vsebin. Tudi ločljivost zaslonov je že pri manjših napravah boljša kot pri tiskani reviji. Opaža se tudi vedno večji prehod na Open Source ILS. Veliko se pričakuje tudi od novih tehnoloških možnosti: razširjen 3G mobilni splet s hitrostjo 100 Mbps, hitro skeniranje knjig, prevodi v »vse« jezike. Temu se bodo morale knjižnice prilagoditi s svojimi storitvami.

Boot Camp for the 21st Century Metadata Manager

Robert Bothmann (Minnesota State University), **Rebecca Lubas** (University of New Mexico), **Bonnie Parks** (University of Portland), **Elaine Westbrook** (University of Nebraska-Lincoln), **Glen Wiley** (Cornell University)

Knjižnice se odločajo, ali naj kreirajo zapise same, ali naj jih prevzamejo od dobaviteljev, ali naj najamejo katalogizatorje itd. Ker je lastno kreiranje najdražje, je smotno napraviti pilotske projekte in preizkusiti druge rešitve. Zelo pomembno je pri tem upoštevanje standardov (CONSER). Zavedati se je treba, da lahko RDA bolj primerjamo z navodili, AACR2 pa s pravili. Vloga RDA je pri povezovanju podatkov in ne pri prikazovanju. Podatki morajo biti primerni za prikaz v modernih katalogih, kot so Encore, AquaBrowser, Primo, Endeca ..., kar terja spremembe zapisov. Nova orodja ne zmanjšujejo stroškov priprave zapisov. Upoštevati je treba, da le 2 % študentov začne gradivo iskati v katalogu.¹⁷

Taking the Library With You: VR Going Mobile

Lori Bell (Alliance Library System), **Marie Radford** (Rutgers), **Cathy Sanford** (Contra Costa County Library), **Pam Sessoms** (University of North Carolina)

Pri mobilni povezavi bralca s knjižnico se največ uporabljajo različni servisi SMS. Za mobilni dostop do interneta uporabljajo dodatek AIM hack, ki odstrani oglaševanje. Uporablja se tudi Google VOICE v povezavi s sporočili SMS, vendar se v večji meri uporablja besedilo, odgovori pa so lahko posredovani tudi preko storitve gmail. Knjižnice so tudi dobro organizirane pri odgovorih uporabnikov in skušajo ponuditi servis 24/7. Njihov cilj je odgovor v 10 minutah. Ugotavljajo, da je pri študentih največji naval med 23. in 1. uro, nekaj manj med 20. in 21. uro. Vedno več se uporabljajo tudi kode QR (dvodimenzionalna črna koda), ki lahko vsebujejo različne podatke in jih lahko tudi slikovno prenašamo.

Ultimate Debate: Open Source Software, Free Beer or Free Puppy?

Marshall Breeding (Vanderbilt University), **Stephen Abram** (Gale Cengage), **Karen Schneider** (Holy Names University), **Roy Tennant** (OCLC)

Najprej je treba ločiti med definicijami odprtokodna programska oprema (Open Source Software), prosta programska oprema (Freeware), Free software, Free/Libre OSS, komercialno odprto programje (OSS). Zavedati se je tudi treba, da sodelovanje med uporabniki in kreatorji ter zagotavljanje kvalitete ni možno le pri odprtokodni programski opremi. Prednost le-te je prav gotovo večja konkurenca pri vzdrževanju.

Opombe

- 1 <http://www.ala.org/ala/conferencesevents/upcoming/annual/index.cfm>
- 2 <http://www.kcoyle.net/presentations/AALL2010kc.pdf>
- 3 <http://linkeddata.org/>
- 4 <http://esw.w3.org/SweoIG/TaskForces/CommunityProjects/LinkingOpenData>
- 5 <http://wiki.dbpedia.org/About>
- 6 <http://docs.google.com/present/view?id=0AU6uboYXcJbBZHY4OW0zZF80MDZnNGtoMzRreA&hl=en>
- 7 <http://www.achievementstandards.org/extras/ala-2010/index.html>
- 8 http://code4lib.org/files/The_Linked_Library_Data_Cloud.pdf
- 9 http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/4348/TAC_3SPresentation-Standards-FINALcopy.pdf
- 10 <http://www.niso.org/workrooms/ermreview>
- 11 [http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/4346/McQuillan_ThreeS_Systems %20 %28FINAL %29.pdf](http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/4346/McQuillan_ThreeS_Systems%20%28FINAL%29.pdf)
- 12 [http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/4347/OPESCH-E-Resource %20Mgmt %20SSS.pdf](http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/4347/OPESCH-E-Resource%20Mgmt%20SSS.pdf)
- 13 http://connect.ala.org/files/12471/goldner_presentation_on_holdings_pptx_70357.pptx
- 14 http://connect.ala.org/files/12471/primo_holdings_pptx_79170.pptx
- 15 http://worldcat.org/devnet/wiki/Main_Page
- 16 <http://worldcat.org/devnet/wiki/Services>
- 17 http://presentations.ala.org/images/5/56/Boot_Camp_for_the_21st_Century_Metadata_Manager.ppt

Miro Kolarič

A. WU IN A. MITCHELL: MASS MANAGEMENT OF E-BOOK CATALOG RECORDS

UPRAVLJANJE S PAKETI BIBLIOGRAFSKIH ZAPISOV ZA E-KNJIGE

V prispevku predstavljamo članek avtorjev Annie Wu in Anne Mitchell z naslovom *Mass Management of E-Book Catalog Records: Approaches, Challenges, and Solutions*, ki je bil objavljen leta 2010 v publikaciji *Library Resources & Technical Services*, 54(3), 164–174.¹

Uporaba elektronskih knjig (e-knjige) se v zadnjih letih hitro povečuje (Amazon je pred kratkim objavil novico, da je prodaja e-knjig presegla prodajo trdo vezanih izdaj²), kar postavlja knjižničarje in katalogizatorje pred zahtevno nalogo – omogočiti hiter, ažuren in učinkovit dostop do najnovejših vsebin ter hkrati zavarovati pravice uporabnika in avtorjev. Ob tem pa je seveda treba spoštovati licenčne pogoje v pogodbah z založniki, ki se trenutno zaostrejujejo do nesmisla,³ kar onemogoča prost razvoj vseh možnosti, ki jih knjigi daje digitalizacija,⁴ in žal potrjuje nekatere zelo tehtne pomisleke uporabnikov.⁵

Annie Wu, koordinatorka katalogizacije, in Anne M. Mitchell, vodja katalogizacije in metapodatkovnih servisov v univerzitetni knjižnici University of Houston Libraries (UHL),⁶ v članku *Mass Management of E-Book Catalog Records: Approaches, Challenges, and Solutions* predstavljata postopke, povezane s katalogizacijo e-knjig. Na osnovi pregledane literature uvodoma ugotavljata, da obstaja širok konsenz o nujnosti vključevanja bibliografskih zapisov (bibl. zapisov) za e-knjige v lokalne kataloge. Veliko knjižnic se pri katalogizaciji velikih zbirk (nekaj desetstisoč naslovov) zanaša na bibliografske zapise, ki jih ob nakupu zagotavljajo dobavitelji. In kot se med dobavitelji razlikujejo vsebine in formati njihovih zbirk, način dostopa in pravice uporabnikov, tako se razlikuje tudi vsebina posameznih polj v bibliografskih zapisih, ki jih ob tem zagotavljajo. Kljub razširjenemu vključevanju bibliografskih zapisov v lokalne baze pa so se priporočila za katalogizacijo e-knjig do sedaj osredotočala predvsem na vsebino posameznih polj in zapisov, na logistiko upravljanja zelo obsežnih paketov teh zapisov, ki imajo veliko fluktuacijo, pa se je pozabljalo.

Poleti 2009 je delovna skupina v okviru mednarodnega projekta "Program for Cooperative Cataloging" (PCC)⁷ izdala priporočila glede bibliografskih zapisov za e-

knjige, neodvisnih od dobavitelja "Provider-Neutral E-Monograph MARC Record Guide: Guidelines and Metadata Application Profile (MAP)."⁸ Po mnenju avtoric članka pomenijo priporočila velik korak naprej v standardizaciji katalogizacijske prakse za e-knjige, vendar pa ugotavljata, da je (ponovno) premalo pozornosti namenjene integraciji obsežnih zbirk bibliografskih zapisov različnih dobaviteljev.

Glavni izzivi, s katerimi se pri postopku vključevanja bibliografskih zapisov soočajo knjižnice UHL, so:

- paketno urejanje bibliografskih zapisov,
- združevanje podvojenih bibliografskih zapisov,
- načrtovanje in sledenje posodobitvam posameznih zbirk,
- pridobivanje in vzdrževanje znanja in veščin katalogizatorjev, ki opravljajo te naloge.

Avtorici v posameznih poglavjih predstavita trenutni potek katalogizacije e-knjig v UHL – odločitve pri lokalni "paketni" katalogizaciji, uporaba odprtokodnega orodja "MarcEdit"⁹ za upravljanje z bibliografskimi zapisi v formatu MARC, uporaba programskega segmenta "MARC service for e-books" SerialsSolutions¹⁰ in koordinacija procesa paketnega upravljanja z zapisi.

Razvoj trga e-virov je prinesel dostopnost širokega nabora monografskih e-vsebin – referenčnih del, akademskega in tehničnega gradiva ter literarnih in primarnih virov. Podobno raznolik je način nabave teh vsebin – nabava posameznih naslovov, paketi založnikov in drugih dobaviteljev ter predlogi uporabnikov. Avtorici ugotavljata, da največja težava ob tem ni sama katalogizacija, temveč učinkovito upravljanje celotnega procesa obdelave. Zbirke e-knjig se namreč zelo hitro spreminjajo, bibliografski podatki, ki jih spremljajo, pa prihajajo iz zelo različnih virov in so oblikovani na osnovi različnih standardov. Dodajmo, da ob tem postaneta ustrezno vzdrževanje in kvaliteta bibliografskih zapisov v lokalni bazi še pomembnejša.

Nabava e-knjig lahko poteka na osnovi različnih modelov, posamezno ali v paketu, vsak model pa po svoje

vpliva na katalogizacijo in upravljanje bibliografskih zapisov. Proces obdelave pri posameznem naslovu je podoben obdelavi tiskanih knjig. Kot izziv pri katalogizaciji je izpostavljeno sledenje posameznim korakom v procesu obdelave gradiva in kdo je zanj odgovoren na določeni stopnji.

Akadske knjižnice večinoma nabavljajo e-knjige v paketih. Najlažje je upravljanje s statičnimi paketi, kot so npr. različne zbirke netLibrary, saj je zapise treba naložiti le enkrat, nato pa dopolnitve niso več potrebne. Relativno enostavno je tudi upravljanje paketov leposlovnih del in primarnih virov, saj so dopolnitve redke in se dodajajo k obstoječemu paketu – opuščanje naslovov je pri teh vrstah paketov zelo redko. Največji izziv za upravljanje pa predstavljajo paketi, katerih vsebina se stalno spreminja, kot je npr. zbirka Safari Tech Books, ki vsebuje dela s tehnično vsebino, objavljena v zadnjih treh letih. Dopolnitve in opuščanje naslovov se dogajajo mesečno in proces upravljanja z zapisi hitro postane zelo težaven, še posebej, če ima knjižnica naročenih več takšnih zbirk. Za učinkovito upravljanje z zapisi avtorici poudarjata nujnost vzpostavitve sekundarne infrastrukture – sistema za upravljanje z elektronskimi viri (ERM), tabelami, vikiji ali njihovo kombinacijo.

Enostavnost bibliografskega upravljanja je v veliki meri odvisna od velikosti, narave in spremenljivosti paketa. Avtorici navajata več različnih tipov vsebin:

- *Tehnične in profesionalne knjige* (npr. ENGnetBASE, Safari Books Online, Digital Engineering Library) hitro zastarijo, starejši naslovi so periodično nadomeščeni s podobnimi ali novejšimi izdajami. Zaradi tehničnih vsebin so informacije o datumu in izdaji zelo pomembne za uporabnike.
- *Referenčne knjige* (npr. Credo Reference, Oxford Reference Online, Sage eReference) so dostopne posamezno ali v manjših paketih. Tudi referenčni paketi se pogosto dopolnjujejo z novimi izdajami. Nekatera spletna referenčna dela se stalno dopolnjujejo, podobno kot integrirni viri.
- *Paketi literarnih del in primarnih virov* (npr. baze podatkov Chadwyck-Healy in Alexander Street Press) so relativno statični, zelo verjetno pa vsebujejo neknjižno monografsko gradivo, ki zahteva drugačno obravnavo (kratke fantastične zgodbe, poezija, drame in primarni viri kot so pisma, intervjuji in dnevniki).
- *Paketi z vsebino več založnikov* (eLibrary, netLibrary) so običajno zelo obsežni, zajemajo veliko področij in so lahko statični ali dinamični. Največji izziv pri upravljanju s takšnimi paketi je njihova velikost, saj globalne spremembe zahtevajo veliko sistemskih zmogljivosti.

Takšna raznolikost vsebin in obsega kar kliče po standardizaciji in stanovitnem načinu upravljanja.

Priporočila PCC glede bibliografskih zapisov za e-knjige uvajajo model enega originalnega (angl. *master record*) zapisa, ki (namesto ločenih zapisov za verzije posameznih dobaviteljev) obsega vse enakovredne pojave oblike nekega naslova e-monografije.

Takšen pristop po mnenju avtoric prinaša dve pomembni prednosti. V okolju vzajemne katalogizacije ustavlja širjenje najrazličnejših zapisov za isto vsebino. Zmanjšanje števila in povečanje konsistentnosti zapisov za e-knjige pa katalogizatorjem močno olajša iskanje in identifikacijo ustreznih zapisov. Delo, porabljeno za iskanje in pregledovanje številnih podobnih zapisov ali vnos novih zapisov, ki so zelo podobni že obstoječim, se tako lahko nameni dopolnjevanju originalnega zapisa s predmetnimi oznakami, opisom vsebine in normativno kontrolo.

Nova priporočila več ne delajo razlik med reprodukcijo in izvirno digitalno monografijo in prinašajo jasna navodila za uporabo posameznih polj iz bibliografskih zapisov v formatu MARC,¹⁰ ki so se pred tem uporabljala nekonsistentno (polja 534, 773, 776). Datumi in informacije o založniku izhajajo iz izvirne monografije (tiskane ali elektronske), kar je v skladu z izbiro uporabnikov, ki v območju založništva želijo informacije o izvirnem založniku in času izdaje.

Večina polj za opombe se opušča, z izjemo nabora opomb o elektronski obliki (monografije), ki izhaja iz Digital Library Federation Registry of Digital Masters,¹¹ ali katerega drugega projekta digitalnega arhiviranja. Uporaba polj 506, 533, 538 in 583 je dovoljena le, kadar gre za zapise arhivskih digitalnih originalov.

Največje razlike v primerjavi s prejšnjim načinom obdelave se pojavljajo pri uporabi polj 020, 260, 300, 533, 710, 730, 776 in 856. V originalnem (od dobavitelja neodvisnem) bibliografskem zapisu se ne uporabljajo opombe in točke dostopa, ki izhajajo iz določene verzije gradiva (opombe o sistemskih zahtevah, reprodukciji, dobavitelju in imenu paketa ter opombe, ki se nanašajo na URL-dostop, vezan na določeno knjižnico).

Kljub novim priporočilom pa težave z upravljanjem lokalnih paketov zapisov ostajajo. Zelo malo dobaviteljev je namreč obstoječe zapise konvertiralo v "nevtralno" obliko. Še vedno se razširja na tisoče zapisov različnih dobaviteljev, ki vsebujejo opombe o reprodukciji, ime paketa in dobavitelja, ali pa so napačno katalogizirani kot izvirne digitalne izdaje (angl. *born-digital editions*).

Velika ovira pri uporabi priporočil na lokalnem nivoju je pomanjkanje zanesljivega identifikatorja za avtomatizirano kolokacijo enakovrednih pojavnih oblik. Priporočila nekako predpostavljajo, da bo katalogizator med seboj primerjal različne datoteke ali datoteko z metapodatki drugega katalogizatorja. Še vedno pa ni jasno, kako naj knjižnice, ki dobivajo zapise za e-knjige iz veliko različnih virov, učinkovito identificirajo in združijo podvojene zapise.

Dobavitelji ponujajo zelo različne zapise:

- nekateri se trdno držijo katalogizacijskih standardov;
- drugi poskrbijo za osnovne zapise MARC šele po dolгих pogajanjih;
- nekateri pa poskrbijo za nenavadne dodatke, ki so omejeni le na manjše število zapisov.

Katalogizatorji v UHL pred uvozom zapisov ocenijo vsak paket in se nato odločijo, kako s čim manj dela in kasnejšega vzdrževanja dopolniti lokalni katalog.

Posamezna obdelava e-knjig je zelo redka, največkrat samo v primerih, ko:

- je delo zelo pomembno za zbirko knjižnice in je vidnost v WorldCat prva prioriteta,
- je delo stalno dostopno zaradi enkratnega nakupa,
- dobavitelj ne zagotavlja zapisov ali pa so ti zelo slabe kakovosti,
- je enota samostojno delo v odprtem dostopu.

Pri tem je potrebna posebna previdnost pri delih, ki so v tiskani obliki končna, v spletnem okolju pa delujejo kot integrirni viri v elektronski obliki, kot npr. enciklopedije, ki se v tiskani obliki pojavljajo kot monografije, v digitalni obliki pa gre za spletne strani in portale.

Za velike pakete zapisov, najpogosteje za določene zbirke, na katere so naročene knjižnice, ki redno dodajajo in opuščajo naslove, se je izkazalo, da je najbolj učinkovito, če vsakič star paket zapisov enostavno "prekrijejo" z novim. Pri tem so koristi hitrega dostopa in enostavnost dopolnjevanja močno prevladale nad morebitnimi pomanjkljivostmi in napakami v zapisih, ki jih zagotavljajo dobavitelji.

V primeru zapisov za druge (nemonografske) oblike del, kot so poezija, kratke zgodbe, različna poročila in primarni viri (pisma, intervjuji), so za razlikovanje od "tradicionalnih" knjig v besedilu povezave začeli uporabljati besedo "e-besedilo". Pri tem pa katalogizatorji ne iščejo posameznih naslovov, pri katerih bi uporabili to oznako, temveč jo uporabijo pri celotnem paketu zapisov, kadar od dobavitelja dobijo podatke, da zbirko sestavljajo

pretežno literarna dela, primarni viri in druge neknjižne vsebine. Ob vse večji uporabi fasetnega brskanja v katalogih so začeli razmišljati o uvedbi podrobnejše določitve formata za posamezne vrste gradiva.

Pred sprejemom novih priporočil PCC je bila glavna bibliografska značilnost e-knjige, da je imela status reprodukcije. Skladno z LC Rule Interpretations 1.11A je bila reproducirana e-knjiga obravnavana kot sekundarna pojavna oblika neelektronskega izvirnika. Območje založništva in fizični opis sta se nanašala na izvirnik, polje 533 (elektr. reprodukcija) pa je služilo za opis reprodukcije. Izvirno digitalna e-knjiga se je obravnavala kot enkratna pojavna oblika. Območje založništva je vsebovalo informacije o elektronski verziji, večina takšnih zapisov pa ni vsebovala nobenega fizičnega opisa.

Nova priporočila v veliki meri odpravljajo te razlike. Katalogizator sicer lahko naredi nov zapis v primeru bistvenih razlik med elektronsko in tiskano obliko, vendar priporočila pojmujejo enakovredne pojavne oblike zelo široko in odsvetujejo kreiranje ločenih zapisov.

Priporočila več ne zahtevajo ločevanja zapisov za elektronske in tiskane izdaje, ali standardizacije opomb o reprodukciji, ter točk dostopa za različne pakete in dobavitelje. Namesto tega je treba zapise za reprodukcije, elektronske pojavne oblike, izdane skupaj s tiskanimi deli, ter izvirna digitalna dela podrobno preveriti in zagotoviti, da ne vsebujejo opuščenih polj.

Za lažje upravljanje z zapisi katalogizatorji UHL priporočajo:

- zbiranje in hranjenje vzorčnih zapisov,
- seznam polj, ki morajo (ali ne smejo) biti v zapisu,
- zagotavljanje trajnih podatkov za polja, ki zahtevajo enolično kodiranje (da bi zmanjšali število napak pri vnosu podatkov).

Proces paketnega urejanja zapisov poteka s pomočjo programa MarcEdit, ki omogoča hkratno urejanje več tisoč zapisov hkrati, v "čitljivi" besedilni obliki (txt). Pri upravljanju z velikim številom zapisov ima polje 001, ki vsebuje enolični identifikator zapisa, poseben pomen v kasnejšem procesu upravljanja in vzdrževanja zapisov za določeni paket. Zato je že na začetku paketnega urejanja treba nujno preveriti, ali ima vsak zapis svoj identifikator. Za ta namen se v MarcEdit uporablja funkcija "Field Count" – po štetju polj se mora število zapisov v paketu ujemati s številom polj 001. Če se številki ujemata, se v naslednjem koraku uporabi funkcija "Record Deduplication", ki preveri, ali v paketu zapisov obstajajo kakšni podvojeni zapisi. Ker je paketno procesiranje in nalaganje zapisov močno odvisno od pravilne sintakse

in vsebine polj, se po zaključenem urejanju s funkcijo "Validate" programsko preveri, ali so morda ostale še kje kakšne napake. Nato se zapisi pretvorijo nazaj v obliko MARC (mrc) in naložijo v katalog (lokalno bazo podatkov).

Pomemben del upravljanja z zapisi za e-knjige je vzdrževanje in dopolnjevanje paketov. Vsak paket ima svoj "urnik" dopolnjevanja, ki se razlikuje od paketa do paketa. Nekateri dobavitelji pripravljajo mesečne datoteke dopolnitev in sprememb, nekateri ne, in kadar je knjižnica naročena na več različnih paketov, lahko postane njihovo obvladovanje zelo zahtevno. Če dobavitelj ne zagotavlja mesečnih datotek, je treba vsakič znova naložiti celoten paket in nato poiskati zapise, ki ob tem niso bili "prekriti", in jih pobrisati.

Ker večina dobaviteljev ne skrbi za ažurno obveščanje o dostopnosti novih zapisov ali paketov, je potreben reden nadzor nad delom katalogizatorjev. Zaradi zapletenosti procesa v primeru množice paketov je nujno natančno in ažurno vzdrževanje spremne dokumentacije. Katalogizatorji UHL priporočajo: ime paketa in dobavitelja (s spletnim naslovom in geslom za dostop do paketov z zapisi), sintakso enoličnega identifikatorja zapisa, ki jo uporablja dobavitelj, datum zadnjih dopolnitev, podatek o pogostnosti dopolnjevanja, ter seznam polj, ki so v posameznem paketu bistvena za njegovo učinkovito vzdrževanje.

Paketno upravljanje bibliografskih zapisov je dejavnost, ki presega tradicionalno katalogizacijo in sega na področje dobaviteljevih postopkov za objavo metapodatkov, modelov nabave in sistemskih vidikov upravljanja s podatki. Po podrobni in z več vidikov poučni predstavitvi bibliografskih postopkov avtorici ugotavljata, da je po določitvi standardov za kreiranje zapisov nujno potreben korak v smeri določitve in poenotenja postopkov v vsej dobavni verigi bibliografskih podatkov za e-knjige. Šele to bo knjižnicam omogočilo, da uporabnikom v svojih katalogih zagotovijo enostaven, konsistenten in ažuren dostop do e-knjig.

Knjižničarska skupnost naj si skupaj z uporabniki, avtorji in založniki prizadeva za ureditev vseh področij dostopa in uporabe e-knjig. Za katalogizatorje to pomeni usklajevanje zahtev za vsebino bibliografskih zapisov za e-knjige in standardizacijo postopkov za njihovo upravljanje. Jasne zahteve bi okrepile pogajalska izhodišča v procesu nabave in od založnikov bi lahko zahtevali več za svoje uporabnike. Ta več vključuje tudi standardiziran bibliografski zapis ustrezne kakovosti za e-knjige in njihove zbirke, ki v spletnem okolju predstavlja neke vrste rojstni list, kar bi pospešilo in

olajšalo dostop ter zmanjšalo stroške upravljanja. Morda bi se na račun tega lahko povečale zbirke e-knjig, ki jih imajo knjižnice na voljo za svoje uporabnike. Žal pa se založniki kljub odločno previsokim cenam storitev ne zmenijo kaj prida za tegobe uporabnikov in knjižničarjev, morda malo bolje poskrbijo le za avtorje. Knjižničarska skupnost bi morala v primeru e-knjig trdneje zastopati interese uporabnikov in avtorjev, sicer bodo založniki še naprej povzročali nepotrebne dodatne stroške in ovire pri dostopu.

Opombe

- 1 <http://bit.ly/a8dDKF> (vsi spletni naslovi preverjeni 12. 9. 2010)
- 2 <http://bit.ly/aaDPby>
- 3 <http://bit.ly/9vplm4>
- 4 <http://bit.ly/c0FneQ>
- 5 <http://bit.ly/bFI2gL>
- 6 <http://info.lib.uh.edu/>
- 7 <http://www.loc.gov/catdir/pcc/>
- 8 <http://www.loc.gov/catdir/pcc/bibco/PN-Guide.pdf>
- 9 <http://people.oregonstate.edu/~reese/marcedit/html/index.php>
- 10 <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/ecbdhome.html>
- 11 <http://www.oclc.org/digitalregistry/>

Igor Brbre

Organizacija znanja

Časopis Organizacija znanja (OZ) je multidisciplinarno zasnovan strokovni časopis, ki zajema področja informacijske znanosti, knjižničarstva, informatike, sociologije znanosti, epistemologije in kulturologije. Obravnava teme, kot so nastajanje, organizacija, shranjevanje, prenos, vrednotenje in uporaba znanja, posebej z vidika delovanja knjižnic in informacijskih servisov, ter objavlja znanstvene in strokovne članke, intervjuje, poročila in ocene, pri čemer upošteva Tipologijo dokumentov/del za vodenje bibliografij v sistemu COBISS. Objavlja tudi obvestila, pomembna za skupnost uporabnikov COBISS. Dobrodošli so tako prispevki raziskovalcev kot praktikov, če so znanstveno utemeljeni, zanimivi in uporabni za širok krog bralcev.

Časopis OZ je od leta 1996 do leta 2001 izhajal pod naslovom COBISS Obvestila, ves čas pa se organizacijsko navezuje na knjižnični informacijski sistem COBISS. Uporabnikom tega sistema in drugim omogoča objavo raziskovalnih dognanj in razvojnih izkušenj ter jih tekoče seznaja z novostmi in odprtimi strokovnimi vprašanji v zvezi z uvajanjem IKT v delovanje knjižnic.

Časopis OZ izdaja Institut informacijskih znanosti v Mariboru (IZUM), ki skladno s slovensko zakonodajo o medijih zagotavlja materialno plat izhajanja ter imenuje odgovornega urednika in uredniški odbor. Ta si med drugim prizadeva, da bi časopis OZ indeksiral čim večje število baz podatkov.

Jezik

OZ objavlja prispevke v slovenskem jeziku, prispevke tujih avtorjev pa v jeziku izvirnika, če je le-ta srbski, hrvaški, bosanski ali črnogorski jezik. Izvlečki člankov se objavljajo v jeziku članka, vedno pa tudi v slovenščini in angleščini. Prispevki morajo biti napisani na primerni jezikovni ravni, jih pa vedno pregleda tudi lektor, kar morajo avtorji upoštevati.

Recenzijski postopek

Časopis OZ uveljavlja pri znanstvenih člankih strokovno recenzijo (angl. peer-review), ki jo neodvisno opravi dva ocenjevalca. Seznam strokovnih ocenjevalcev je dostopen v uredništvu. Ocenjevalci ne smejo poznati identitete avtorja, ta pa se v besedilu članka ne sme sam razkriti z avtocitati.

Odgovorni urednik se za objavo znanstvenega članka izjemoma lahko odloči tudi sam, prav tako sam presoja tudi o primernosti strokovnih člankov, poročil in drugih prispevkov za objavo. Po potrebi se posvetuje s člani uredniškega odbora.

Obtok

Časopis OZ izhaja četrtletno (pomlad, poletje, jesen, zima) v tiskani in elektronski obliki. Tiskana verzija je razposlana v države, v katerih uporabljajo sistem COBISS (Slovenija, BiH, Črna gora, Srbija, Madžarska, Kosovo, Bolgarija), ter v države, v katerih delujejo knjižnice slovenskih zamejcev in izseljencev (Avstrija, Italija, Madžarska, Hrvaška, Argentina, ZDA itd.). Na svetovnem spletu je OZ dostopen na naslovu: <http://home.izum.si/cobiss/oz/>.

Priprava prispevkov

OZ objavlja izvime prispevke podpisanih avtorjev pod pogojem, da še

niso bili objavljeni v nobeni drugi publikaciji. Za vsebino v prispevkih odgovarjajo avtorji sami.

Avtorji morajo praviloma upoštevati obrazec s tehničnimi podrobnostmi za oblikovanje prispevkov, ki je dostopen na <http://home.izum.si/cobiss/oz/>. Slike, risbe in preglednice je treba predložiti ločeno od besedila, opremljene z naslovi in legendo ter z opombo o urejenih avtorskih pravicah, če gre za dela drugih avtorjev.

Reference se oblikujejo po naslednjih vzorcih:

- Primer navajanja časopisa: Avtor (letnica publikacije). Naslov članka. *Naslov časopisa*. Letnik, (številka), strani.
- Primer navajanja knjige: Avtor (letnica publikacije). *Naslov knjige*. Kraj izida: Založba.
- Primer navajanja poglavja iz knjige: Avtor (letnica publikacije). Naslov poglavja. V: Urednik publikacije, Naslov publikacije. Strani poglavja. Kraj izida: Založba.
- Primer navajanja konferenčne publikacije: Avtor (letnica publikacije). V: Urednik zbornika, Naslov zbornika. Strani prispevka. Kraj izida: Založba.
- Primer navajanja elektronskega časopisa: Avtor (datum). Naslov prispevka. Naslov časopisa (zvezek ali številka). URL (zadnji ogled dan, mesec, leto). DOI.
- Primer navajanja spletne publikacije: Avtor (datum). Naslov celotnega dela. Organizacija. URL (zadnji ogled dan, mesec, leto). DOI.

V besedilu se vir citira na naslednji način: Avtor (letnica publikacije). Pri neposrednem citiranju se za letnico navede še stran, od koder je vzet citat: Avtor (letnica publikacije, stran).

Oddaja prispevkov

Avtorji oddajo svoje prispevke v elektronski obliki na naslovu uredništva: oz@izum.si. Pri oblikovanju prispevkov morajo upoštevati objavljena navodila avtorjem, sicer so lahko njihova dela zavrnjena iz tehničnih razlogov. Vsa dodatna pojasnila lahko dobijo pri odgovornem uredniku na naslovu: oz@izum.si.

Oddan prispevek ima na prvi strani naslov (naj ne bo daljši od 40 črk) in morebitni podnaslov, avtorjevo ime in priimek, pripadnost instituciji, kontaktni naslov in obvezno elektronski naslov, dodati pa je treba še kratko biografsko beležko o avtorju (do 50 besed). Na drugi strani je izvleček v dolžini do 250 besed in največ 6 ključnih besed, ki morajo ustrezati uveljavljenim iskalnim geslom. Nato sledijo vsebina prispevka z morebitnimi opombami pod črto ali na koncu, seznam referenc s pripisano oznako DOI ter podnaslovljeni dodatki, tabele in slike. Članek naj po obsegu ne preseže 18.000 znakov.

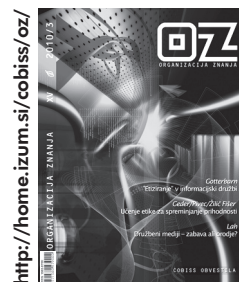
Avtorske pravice

Z objavo prispevka v OZ avtor prepusti avtorske pravice izdajatelju. IZUM dopušča ponatis celih prispevkov ali njihovih delov po načelu poštene uporabe (angl. fair use), tako da se časopis OZ navede kot originalni vir.

Avtor za prispevek ne prejme honorarja, ampak izvod natisnjene časopisa OZ, v katerem je objavljen njegov prispevek.

ORGANIZACIJA ZNANJA
letnik 15, zvezek 3, 2010

ČLANKI

Donald Gotterbarn

"Etiziranje" v informacijski družbi – tveganje zaradi pomanjkljive usposobljenosti **91**

Mateja Geder, Franci Pivec, Suzana Žilič Fišer

Učenje etike za spreminjanje prihodnosti **96**

Sergej Lah

Družbeni mediji – zabava ali orodje? **100**

KRONIKA

Podmelška fara skozi čas **109**

POROČILA

Breda Emeršič

Konferenca *Content Strategy Forum 2010* **113**

Marta Seljak

Generalna skupščina ISSN **117**

Metka Bakan Toplak, Breda Emeršič

Forum *Zajem, arhiviranje, upravljanje in hramba podatkov* **119**

Andrej Korošec, Darinka Šeško

Konferenca *CRIS 2010* **125**

Metka Bakan Toplak

Seminar *Uvod v ISO/IEC 15504 – SPICE* **129**

Miro Kolarič

Konferenca *ALA 2010* **134**

OCENE

A. Wu in A. Mitchell: *Mass Management of E-Book Catalog Records* **138**